

Можам!

UNIKAT.ORG

Выспа свабоды

Арцём Лява

Міліцыяныты каля плошчы спыняюць чалавека з заплечнікам:

- Што нясеш? Гарбата? Ежа? Шкарпэткі?
- Не. Толькі наркотыкі.
- Праходзь.

Анэкдот тых дзён.

Узынікненне намёставага мястэчка на Кастрычніцкай плошчы Менску зявілася настолькі радаснай, наколькі нечаканай, нават неверагоднай навіной. Грамадзтва нібы раптоўна прачнулася ад зімовага сну. Адчуванье непазыбежных пераменаў пачало ўпэўнена замацоўвацца ў сэрцах праціўнікаў рэжыму. Яшчэ сьвежыя ў памяці катэгарычныя слова галоўнакамандуючага пра тое, што ў Менску няма й ня будзе плошчаў для ўстаноўкі намётаў. І раптам рашучасць маладых людзей, прага да Свабоды, вера ў Перамогу перакульваюць гэты тэзіс. Над цэнтральнай плошчай гораду, перайначанай у плошчу Каліноўскага, насупраць дому ўзорпатара дзень за днём лунаюць бел-чырвона-белыя сцягі вольнай Беларусі! Эстафэту паходні Свабоды з рук разгубленых палітыкаў падхоплівае новае пакаленне беларусаў. Народ, які амаль страціў надзею, пачынае падымаць галаву. Улады ахоплівае гістэрыя. Яны спрабуюць зрабіць існаваныне намёставага мястэчка невыносным. Адмінянецца сталічнымі ўладамі аўтобусны прыпыннак на плошчы. Міліцыя ў форме і цывільным на подступах да плошчы даглядае рэчы мінакоў на наяўнасць ежы, гарбаты, цёплых рэчаў. Без усялякіх законных падставаў канфіскue апошнія і затрымлівае тых, хто з гуманістычных памкненіняў хоча дапамагчы жыхарам «выспы Свабоды» ў краіне дыктатуры. Дзясяткі людзей арыштоўваюцца на шляху да плошчы. Некаторых зьбіваюць пры затрыманні. Супраць усіх у судах фабрыкуюцца абвінавачванні ў «хуліганцы». Дзяржаўныя СМІ мэтадычна паліваюць пратэстоўцаў брудам. Работнікі камунальной гаспадаркі заварваюць на плошчы люкі гарадзкой каналізацыі, каб пазбавіць тых, хто пратэстуе, магчымасці зладзіць туалет. Раней звычайнага зачынення бліжэйшыя кавярні і рэстарацыі, каб ускладніць стомленым вахтай на плошчы людзям пошуку гарачага глытка гарабаты. Нейкім чынам адключаюцца асвятляльныя вежы на плошчы і падасвятленыне палацу Прафсаюзаў, якія зьяўляюцца складнікамі

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

18 сакавіка

У Гомелі быў затрыманы Уладзімір Кацора, кіраунік абласнога выбарчага штабу кандыдата ад аўяднаных дэмсілаў Аляксандра Мілінкевіча.

18 сакавіка

У Менску былі затрыманыя Барыс Гарэцкі, Зыміцер Хведарук, Іван Шылаў, Алена Ігнацік. Супрацоўнікі міліцыі пагражалі маладым актыўістам узбуджэннем крымінальнай справы па арт. 193 Крымінальнага Кодэксу (дзейнасць ад імя незарэгістраванай арганізацыі).

18 сакавіка

Віталь Каратыш, кіраунік раённага штабу Мілінкевіча з Лунінца затрыманы нібыта за дробнае хуліганства.

цэнтралізаванага начнога асьвятленыя гораду. Але падтрымка грамадзтва ня-
ўхільна расьце. Аўтамабілісты, не зважаючы на непазыбежныя штрафы праз 1-2
кварталы, падтрымліваюць тых, хто пратэстуе, выціскаючы клаксонамі «Жы-ве
Бе-ла-русь!». Некаторыя, не спыняючыся, выкідаюць з вока наў сваіх машынаў цеп-
лыя рэчы і ежу, вітаюць змагароў, склаўшы пальцамі літару «V» — «перамога».
Тысячы людзей рознага ўзросту штовечар выходзяць на плошчу, частуюць адзін
аднаго цукеркамі, хатнімі катлетамі, вітаюць выступаўцаў, скандуюць «Свабода!»,
«Разам!», «Перамога!», «Жыве Беларусь!» Гойсаюць і яўнія правакатары. Яны дэ-
манструюць бутэлькі з гарэлкай, чапляюцца да людзей з бязглуздымі парадамі,
спрабуюць выклікаць на палітычныя дыскусіі. Калі да іх прыঢагнуць ўвагу міліцыі,
яны хуценька сціхаюць і зьнікаюць. Намётавы гарадок разрастается з кожным
днём. Становіцца зразумела, што мірны, але моцны грамадзянскі супраціў ганеб-
нымі жандармскімі мэтадамі да 25 сакавіка — Дня Волі не спыніць...

Апошняя ноч

*Абуць на трэх пары шкарпэтах цяплейшыя боты,
На злосыць халоднай вайне ѹ атмасфэрнаму фронту,
Бо выбар цяпер адзіны --- стаяць і чакаць свабоды —
Ад лесівіцы ѹ стылі ампір да самага HORIZONTу.*

Андрэй Хадановіч

Я прыходзіў на плошчу штовечар, бо ведаў як назіральнік цану лічбам, агучаным Ярмошынай. У чацвер прыняў рапшэнне застацца ѹ намётавым мястечку нанач. Не ставіў перад сабой ніякай канкрэтнай мэты. Прастаяць хаця ў адну ноч
адчуваў сваім маральным абавязкам, які ўжо выканалі некалькі маіх супрацоўнікаў. Дзеля тых, каго ўжо затрымалі і незаконна абвінавацілі ды асудзілі, дзеля сябе, свайго сумленыя, дзеля нашай будучыні. Нават кіраваўся прагматычнымі
меркаваньнямі: то бок, уначы на пятніцу прастаю, бо на суботу не атрымаецца —

трэба будзе адпачыць дома, каб набрацца сілаў на адзначэнне Дня Волі, якое без супрацьстаяння з «касманаўтамі» даўно не абыходзіцца.

Дзъве пары шкарпэтац, 2 спартовыя трыко пад штаны, ды важкі літровы тэрмас з нержавейкі савецкіх часоў, напоўнены зялёной гарбатай з цытрынай — мая зброя з рэшткамі зімовага холаду начнога гораду. Такія лекі ад самоты як МРЗ-плэйер, ды нататнік з асадкай засталіся незапатрабаванымі, бо сумаваць не давялося. Калі гадзіннік паказваў апоўначы, звонку намётаўага мястэчка засталося некалькі чалавек. Падчас яго абыходу, я пільна ўгляджаўся ў твары маладых людзей, што стаялі ланцугом па пэрыметры адваяванага ў таталітарызму кавалка плошчы, намагаўся знайсьці знаёмы твар, ды мае вочы ў цемры не давалі рады. Нарэшце быў вельмі ўзрадаваны, калі сустрэў знаёмую журналістку. Потым пазнаў у купцы людзей, што стаялі ўбаку, знаёмага журналіста Радыё «Свабода». Намётаўага мястэчка мела ўжо каля 25 намётаў і недзе 350 чалавек насельнікаў. Маладыя хлопцы стаялі вакол мястэчка, трymалі плакаты й сцягі. У цэнтры быў усталяваны ўзмацняльнік, які сілкаваўся ад паліўнага электрагенератору. Гучала беларуская музыка, выступалі прамоўцы. Дзяяўчынкі ў мястэчку гатавалі гарбату з бутэрбродамі, пачаставалі і мяне. Перыядычна мястэчка атакавалі арганізаваныя групы правакатараў. Яны скандавалі абрэзы, правакавалі бойку і пры гэтым трэсль лукашэнскім сцягам. «Яны ж вас прыніжаюць сваім паводзінамі» — казалі людзі пераапранутым у чорнае ахойнікам парадку. «Яны я го прыніжаюць», — гучала ў адказ. Іншы тып правакатараў быў у выглядзе п'яных з бутэлькамі людзей, якія ледзь ня лезьлі цалавацца і імкнуліся «шчыра» падтрымаць (пад відэааб'ектывамі) намётаў гарадок. Некаторыя гістэрычна мацюкаліся. Міліцыянты, калі настойліва звяярнуць іх увагу, на парушальнікаў парадку, мусілі рэагаваць і адводзіць «буйных» з плошчы. Калі чарговы раз я падыйшоў з просьбай да чалавека ў чорным, каб паказаць на надакунчнага п'янага чалавека, што лез у мястэчка, пачуў: «З чаго вы ўзялі, што я міліцыянт?». Я здзівіўся сваёй памылкы і прыглядзеўся да яго адзенінья больш уважліва і зразумеў: форма як форма, за адным выняткам — на яго сыпіне адсутнічаў надпіс «МІЛІЦЫЯ».

Даволі доўгае зацішша. Хутка тры гадзіны. Паразмаўляў з журналістам і вырашыў прайсьці ў намётаўага мястэчка, каб пабачыць яго знутры ды пазнаёміцца з яго насельнікамі бліжэй. Пасьведчаныне журналіста паважанага перыядычнага выданнія гасцінна адчыніла перада мной «браму» гарадку. У куце вуркатаў ру-

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

18 сакавіка

Дэпутату польскага сэйму Мараку Сускаму беларускія памежнікі ў Нацыянальным аэрапорце «Менск» забаранілі ўезду ў краіну, забралі пашпарт і суткі трymалі пад вартай у гатэлі на тэрыторыі аэрапорту, пасълья дэпартавалі.

18 сакавіка

На плошчы Бангалор адбыўся канцэрт у падтрымку дэмакратыі ў Беларусі.

19 сакавіка — Дзень выбараў

Уесь дзень працягваліся затрыманні людзей, якія ехалі ў Менск з рэгіёнаў, каб прыйсьці ўвечары на Каstryчніцкую плошчу.

Паводле розных дадзеных, у часе перадвыбарчай кампаніі да 19 сакавіка былі затрыманыя каля 300 актыўістаў дэмакратычнага руху, арыштаваныя ад 100 да 200. Сярод арыштаваных сябраў штабу Мілінкевіча — 6 ягоных давераных асобаў, у тым ліку лідэр партыі БНФ Вінцук Вячорка.

хавік з гэнератарам, які сілкаваў электычныя ліхтары і даволі прафесійны гукаўзмацнільнік, да якога былі падлучаныя мікрофон, CD-прайгравальнік, 2-е вялізныя калёнкі. Дзяйчыны варылі кіпень для гарбаты на вуглях і на невялічкай газавай пліце, раскладалі ежу па талерках, разносілі гарачае tym, хто стаяў па пэрымэтры ў ахове. Каля намётаў падсыхалі сьвежанамаляваныя транспаранты, якія мусілі наступным днём заклікаць людзей прыйсьці на Дзень Волі. У гарадку былі прадстаўнікі Польшчы, Украіны, Канады... Над майданчыкам луналі съязгі адпаведных краінаў, грамадзкіх арганізацыяў і, канешне, нацыянальныя съязгі Беларусі. А трэцій злавесная цішыня на плошчы зъмянілася рухам...

Штурм

«Хуліганіў, — казалі съведкі, —
парушаў, парушаў, парушаў закон».
А на плошчы жывыя кветкі
гроб у съметніцы АМОН.

Андрэй Хадановіч

Гэта быў рух тэхнікі. З-за левага боку Палаца Рэспублікі паказаліся фары грузавіка. Ён прапоўз між катком і будынкам уздоўж галоўнага яго фасаду і разгарнуўся ў напрамку намётавага мястэчка ў мэтрах 50-ці. Відаць, гэта была машына камунальнага службаў. З кабіны высыльзнулі сылуэты 2-х чалавек. Раптам з боку праспэкту завурчэлі трактары камунальшчыкаў, да мястэчка падкацілі жудасныя МАЗы-аўтазакі з закрэтаванымі вокнамі. Калі калёна міліцыянтаў у звычайнай форме апэраратыўна адцясніла купку журналістаў ад мястэчка, усё стала зразумела. З аўтобусаў tym часам высыпалі людзі ў чорным з шаломамі і гумавымі дручкамі. Твары некаторых зь іх закрываўся чорныя павязкі. Байцы ПМСП* (па усім відаць, гэта былі яны) шчыльным колам атачылі намётавае мястэчка на адлегласці максімум 10 мэтраў. Яны нецярпліва варочалі грукалі дубінкамі, выкрыквалі запалохвальныя фразы. Выглядала, што яны рваліся ў бой. Мужчыны і хлопцы, за імі дзяячыя стварылі некалькі колаў па пэрымэтры мястэчка. Людзі счапіліся рукамі і паселі на халодны брук плошчы. Камандзір спэцназу загадаў, каб журналісты пакінулі мястэчка. Я ня бачыў, каб нехта зь іх выйшаў і не ўйяляў для сябе такога кроку. Калі абаронцы мястэчка з надзеяй скандуюць у такі момант «міліцыя з народам!», зь кім жа быць карэспандэнту. Мускульныя прыслужнікі рэжыму былі раззлаванымі ў гэтую ноч. Раззлаваныя ўсім: непазыбежнай псыхалагічнай накачкай начальства напярэдадні, неабходнасцю ня спаць унаучы, лютым холадам, вар'яцкай упартасцю абаронцаў мястэчка, неабходнасцю ужываць супраць безабаронных сілу... «Касманаўты» са схаванымі за чорнымі павязкамі тварамі цырымоніліся менш за астатніх, яны кінуліся да зынешняга ланцуза, каб вырываць зь яго асобных людзей. Ланцуг паддаваўся не адразу, амартызаўваў, адгукаўся хвалімі на спробы яго разарваць, але трymаўся, што злавала сілавікоў яшчэ болей. Калі ланцуг разарвалі, першых людзей цягнулі па бетонным бруку. У крытычны момант мікрофон узяла Валянтына Палевікова і заклікала «касманаўтаў» не ўжываць сілу супраць юнакоў і дзяяч, паабяцаўшы не аказваць супраціву. Нарэшце чорная міліцыя «міласціва» выгукнула: «Ідзіце самі. Хутка! У машины!!!» Людзі падняліся і пад кпіны, зыняважлівия крыкі, штуршкі

*АМАП нядаўна быў значна павялічаны ў колыкасці і перайменаваны у полк міліцыі спецыяльнага прызначэння (ПМСП)

байцоў спэцназу рушылі ў аўтазакі. Хто супраціўляўся — жорстка паплаціўся. На плошчы губляліся фатаапараты, тэлефоны, асабістыя рэчы.

Ліквідацыя мястэчка і пагрузка затрыманых адбываліся вельмі хутка. А 3.15 усё было скончана. Апэратыўнасць, час разгону, выключаныя ліхтары вулічнага асьвятлення — усё съведчыць пра тое, што ўлада калі не саромелася, то разумела паскуднасць свайго ўчынку і рабіла ўсё, каб мінімізаваць колькасць съведкаў сваёй чорнай справы. Паднятая ўначы камунальнікі парупліся пра тое, каб да ранку ад «месца супраціву» не засталося і сълядоў. Затрыманыя ў грузавіках-аўтазаках па чалавек 60 з некалькімі спэцназаўцамі рушылі на Акрэсціна. Нас у машыне не білі. Магчыма, таму, што падабраўся адмысловы кантынгент: акрамя мяне, быў журналіст з расейскага інтэрнэт-выдання, журналістка Тацяна Сынітко, вядомая дэмакратычнымі актыўісткамі Валянтына Палевікова і Тацяна Ваніна. Ад тых, хто нас затрымліваў, мы даведаліся, што ў мястэчку поўна шпрыцоў, парнаграфічнай прадукцыі, шклянак з алькагольнымі напоямі, што нам плацілі па 20 тысячаў за ноч і нават злавілі касіра са сьпісам атрымальнікаў грошай. Спэцназаўцы кпілі, абвінавачвалі нас у прадажнасці і амаральнасці паводзінаў на плошчы, але дзіўным чынам адчувалася, што за гэтым яны хаваюць рэшты сваёй людзкасці, якая ім падаецца слабасцю ў вачох калегаў. Адзін амапавец, уладкаваўшыся на сядзеніні, зъ якога мяне сагнаў, пагрозіў спытаў у мяне: «Колькі вам заплацілі?!». Калі пачуў, што я журналіст, праваахоўнік раптам замаўчаў ды праз паўхвіліны саступіў мне месца. Да прыезду ў спэцпрымальнік тыя, хто меў мабільнікі змаглі папярэдзіць сваякоў пра сваё становішча. Па прыезьдзе рэшту ночы нас трымалі ў калідоры ізалятару часовага ўтрыманья тварам да сцяны. Размаўляць забаранялі, пагражалі пакараннем — вывадам на мароз. Затрыманых было некалькі сотняў. Частка зь іх сапраўды стаяла на холадзе ў двары. Нас перапісалі, каб потым у тыповыя рапарты і пратаколы ўнесыці нашыя прозвішчы. Глядзеў на 2-х амапаўцаў, якія «курыравалі» нашу групу чалавек у 12, съведчылі супраць нас, і не разумеў: нармалёвые твары, на якіх была бачна няёмкасць ад таго, якую ролю яны адыгрывалі ў съпектаклі, стаялі моўчкі ў куточку, да нас ставіліся без нахабства (што не скажаш пра іх калегаў). Бяз касак, масак, спэцамуніцыі гэтыя двое выглядалі людзьмі... Па чарзе ў кожнага затрыманага забіраліся

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

19 сакавіка

Затрыманыя кіраўнік Берасцейскага абласнога штабу Аляксандра Казуліна Ігар Маслоўскі, а таксама актыўісты Валянтын Лазарэнкаў, Ганна Канюс і Святаслаў Валасюк, іх даставілі ў Ленінскі РУУС Берасцьця.

19 сакавіка

У 13.30 кандыдат у прэзыдэнты Беларусі Аляксандар Мілінкевіч даў прэс-канфэрэнцыю. Падчас прэс-канфэрэнцыі абвесціў вынікі агітацыйнай кампаніі, парушэньні і правакацыі з боку ўлады ў адносінах да актыўістаў каманды, казаў пра нагнітанье ўладамі напружанай сітуацыі і пра мірны выход людзей на вуліцу.

19 сакавіка

На Каstryчніцкай плошчы ў Менску адбылася масавая акцыя прыхільнікаў пераменаў. На плошчы сабраліся па некаторых дадзеных — да 30 тысячаў чалавек. Перад імі выступілі Аляксандар Мілінкевіч і Аляксандар Казулін. А.Мілінкевіч заклікаў людзей прыйсці на плошчу і назаўтра, 20 сакавіка, а 18.30. Пасля гэтага ўдзельнікі акцыі накіраваліся на плошчу Перамогі і ўсклалі кветкі да Вечнага агню.

ўсе асабістыя рэчы на захоўваньне і выдзіралі з адзеніня, абутку шнуроўкі. Для картатэкі рабіўся відэазапіс кожнага паасобку. Складаліся пратаколы затрымання, з якімі дазволілі азнаёміцца і дапісаць сваё меркаваньне. Канвэр цягнуўся бясконца доўга. Палову наступнага дня да суду прасядзелі ў камэрах, запоўненых на 200%. Групы затрыманых у той дзень павезылі па розных раённых судах сталіцы. Калі брамы Акрэсыціна адчыніліся перад нашым аўтобусам, да нас кінуліся людзі, яны скандавалі: «Свабоды!!! Свабоды!!!» Гэта былі нашыя сваякі, сябры, супрацоўнікі, журналісты. Яны акружылі аўтобус, пачалі грукаць па ім з усіх бакуў. Як мне потым казалі, каб маці, жонкі, сёстры змаглі разглядзець праз танаванае шкло сваіх сыноў, мужкоў, братоў, якія мужна стаялі на плошчы. Гэта была калясальная падтрымка нашага духу. Слёзы наварочваліся на вачах. «Што рабіць! Дзе АМАП!»— енчыў вадзіцель. «Адысыці ўсім ад вокан!» — раўлі нам міліцыянты. Але мы ня слухаліся, хваляваліся, ведаючы нораў спэцназу, за сваіх родных па той бок школа, але і атрымалі ад іх незвычайную порцию ўпэўненасці, сілы і спакою. Наш аўтобус кіраваўся ў Фрунзенскі суд.

Суд

Судзьдзя прызначаецца Прэзыдэнтам.

Артыкул 48, частка 10

Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь.

Чакалі сваёй чаргі на суд у пайпадвальнym закратаўаным памяшканыні (калідоры з маленъкімі камэрамі па баках (магчыма, карцэрамі). Выклікалі па адным. Я трапіў да судзьдзі па прозвішчы Міхалевіч, пакой 101. Мне гэтая лічба падалася добрым знакам, і я спакойна чакаў разьбіральніцтва. Калі мяне паклікалі, я цярплю заслухаў пратакол са съведчаньнямі міліцыянтаў. Яны сцівярджалі («зачоўчна»), што я актыўна ўдзельнічаў у недазволенай акцыі, скандаваў лёзунгі «Жыве

Беларусь!» і «Далоў Лукашэнку!» ігнараваў шматразовыя просьбы міліцыі спыніцца. Калі судзьдзя дазволіў, я выказаў свою вэрсію развіцьця падзеяў і сваіх паводзінаў. Раствумачыў судзьбю, што выконваў прафесійныя абавязкі журналіста, зьвярнуў увагу на наяўнасць пры сабе адпаведных дакументаў і прыладаў працы і г.д. Судзьдзя быў прыкметна азадачаны і зрабіў у разглядзе маёй справы на чвэрць гадзіны перапынак. Пакуль я сядзеў у калідоры, мой канваір паглядаў на мяне і ўсыміхаўся. На маё нямое пытанье адказаў: «Вельмі съмешна назіраць за ўсім гэтым збоку». Гэта мяне падбадзёрыла. Як аказаўся — дарэмна. Суд маіх довадаў не прыняў і прызначыў максімальны тэрмін пакарання ў 15 сутак, бо я не прызнаў віны і спрабаваў пазбегнуць адказнасці. Толькі потым я зразумеў, што адбылося судзілішча без адваката, съведкаў, прад'яўлення доказаў. У калідоры под канвоем прайшоў каля прадстаўніка праваабарончага цэнтру, які хутка спытаў прозывішча і прысуд. Я пасыпеў адказаць да таго, як канваір штурхнүў мяне ў плячо: «Хутчэй!». Некаторыя затрыманыя прасілі паклікаць адваката, запрасіць съведкаў, паглядзець апэратыўнае відэа. Суд не задавальняў такія просьбы, але ішоў на своеасаблівы кампраміс — прыгаворваў да трохі меншага тэрміну арышту. Калі аднаму лёсіку далі неверагодныя 5 сутак, усе кінуліся да яго, каб расказаў сакрэт такога посьпеху. Паводле ягоных словаў, гэта былі 2 караценкія сказы, адрасаваныя судзі: «Вы самі ўсё разумееце. Рабіце, што павінны». Сярод тых, спраўы каго разглядалі ў Фрунзенскім раёне, былі грамадзяне Ўкраіны і Канады. Са-мая справядлівая беларуская Фэеміда карала беларусаў і замежнікаў аднолькава сурова. «Не сумуйце, хлопцы! Усе мы выйдзем да 25-га. А калі ня выйдзем, пасыль адбыцьця тэрмінаў заснuem партыю Кастуся Каліноўскага з сядзельцаў Акрэсьціна!» — падбадзёру ўсіх чалавек па імені Валадар.

Пятнаццаць

«Ня бойся і трэніруйся. Бо на кожнага Дракона
заўсёды знайдзеца свой Ланцэлот».

З кінафільму А. Дашкевіча «Маналогі».

Пад вечар мы вярталіся на Акрэсьціна. Доўга сядзелі ў аўтобусе. Потым нас пастроілі ў двары спэцразмеркавальніку, дзе мы стаялі да ночы. Ад голаду і холаду трошкі калаціла. Міліцыянт нас суцяшаў: маўляў, нічога... калі б мы былі асуђаныя, а не затрыманыя, то стаялі бы на каленях у сынезе і нас травілі б сабакамі». На вуліцы з кожнага перапісалі ягоную верхнюю вопратку. Паміж ахойнікамі і затрыманымі часам ладзіліся даволі дабразычлівым дыскусіі пра адносіны, сітуацыю ў грамадстве, нацыянальную гісторыю. Калі перад засяленнем расьпісваліся ў часопісе, што скаргаўся маём, я заўважыў міліцэйскому начальн-

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

20 сакавіка

ЦВК падвяла папярэдня вынікі прэзыдэнцкіх выбараў. А 2:45 паводле менскага часу перад журналистамі зьявілася старшыня ЦВК Лідзія Ярмошына і аўбясьціла папярэдня вынікі галасаванья:

Аляксандар Лукашэнка 82,6%

Аляксандар Мілінкевіч 6,0%

Сяргей Гайдукевіч 3,5%

Аляксандар Казулін 2,3%

Усяго ў выбарах удзельнічала 92,6 % зарэгістраваных выбарнікаў.

іку, што нас цэлы дзень (а таксама паўночы) не кармілі. Старшыня адразу запэўніў, што пакормяць. Недзе апоўначы развяялі па камэрах. Абязанага давялося чакаць да ранку наступнага дня. Залішне тлумачыць, якім духмяным падаўся кавалак хлеба з кашай і гарбатай пасыля 30 гадзінаў бязь ежы й пітва.

Нас чацьвярых засялілі ў 2-х месную камэру № 36 у канцы калідору. Пакой уяўляе з сябе простакутнік плошчай 8-10 кв. м. з драўлянай падлогай, 2-х павярховымі нарамі зълева ад уваходу каля съянны, высокай стольлю. Унітаз за перагародкай, побач умывальнік. Справа вакно закратаўана звонку і знутры ды абцягнутае металёвай сеткай. Шкло матавае, армаванае, праз якое праходзіць толькі рассыянае святло. Над дзвіярыма радыёкропка. На супрацьлеглай съянне, пад стольлю, над вузкім драўляным сталом, лаўкай, тумбай (уся мэблі прыматаўана да падлогі), умантаваная відэакамэра. У кампаніі са мной аказаўся студэнт-гісторык, малады мэнеджар з юрадукацыяй, сталага веку геадэзіст. Разумныя, выхаваныя, інтэлігентныя людзі.

Спаць удвух на вузкім верхнім ложку — выпрабаванье ня зь лёгкіх: той, што на ўскрайку ўвесь час рызыкуе зваліцца, а другі так прыцінуты да съянны, што не зварухнуща. Трэба сказаць, што мы былі першапасяленцамі толькі пабудаванага новага корпусу на Акрэсціна. Гарачая вада ў рукамыйніку, адсутнасць «хатніх жывёлаў», дзвёры на туалетнай адгародцы — гэта плюсы ў параўнанні са старым корпусам па суседстве. Але камэры абсалютна не ўладкаваныя ў пабывтовым пляні: няма туалетнай паперы, ручнікоў, матрасу, коўды, пасыцельнай бялізны, посуду, съежага паветра. Батарэя ацяпленыя пад вакном ледзь грэла. Першыя 3-4 сутак уначы было халодна. Пастаяннага пэрсаналу ў новым корпусе не існуе. Нас каравуіла міліцыя, якую прысыпалі па разнарадцы з розных райадзелаў. Дзе што ўключаетца і дзе знаходзіцца, яны ня ведалі. Спачатку нас зьдзіўляла, што ўвесь час нешта ломіцца. Першым пачаў падцякаць рукамыйнік, на наступны дзень зламалася систэма змыву ўнітазу і мы вымушаныя былі паўночы і паўднёвую слухаць шум «ніягары», ад якога закладала вушки. Урэшце зь вялікім

цяжкасцяямі (бо ў штаце яшчэ няма) знайшлі сантэхніка, які ўсё адрамантаваў, але зламалася начное асьвятленыне, з-за чаго мы вымушаныя былі спаць пры моцным верхнім съятле. Прычым падобныя праблемы анэкдатычным чынам паўтараліся ў іншых камэрах (ламаліся ўнітазы, рукамыйнікі, начное альбо верхнєе асьвятленыне). «Што вы хочаце?! Корпус толькі пабудаваны і яшчэ не прыняты камісіяй! — пакрыўджана абуразліса на нашыя просьбы нешта зрабіць міліцыянты.

Адзінае, што бесперабойна працавала, дык гэта радыёкропка, з дня на ноч гамана, якая плаўна перацякала ў размовы нашых вартаўнікоў-міліцыянтаў, у асяродку якіх, мабыць, як у войску: матам не лаюцца, а размаўляюць. На жаль, падрэгуляваць гучнасць такога начнога «мацюгальніка» (пост быў каля дзівярэй нашай камэры) мы мажлівасці ня мелі. Калі па радыё пачыналіся паведамленыні пра выбары, выступы на гэтую тэму чыноўнікаў, навіны пра Дзень Волі, камэры ўзрываліся скандаваньнем: «Ганьба!!!» альбо «Жыве Беларусь!» — чым выклікалі незадаволенасць ахойнікаў, якія пагражалі парушальнікам карцэрам. У адносінах некаторых арыштаваных міліцыянты, на жаль, спраўджвалі сваю пагрозу. Ахова бавіла час тым, што размаўляла паміж сабой пра гаротнае міліцэйскае жыццё, скардзіліся адзін аднаму, што прэмію за 19 чысло далі толькі тым, хто працаў на плошчы, а не ў раёнах. Абуразліса падманам начальства і ўразаньнем заробкаў. Мераліся мэлёдыямі сваіх мабільнікаў ды падоўгуту размаўлялі па тэлефоне са сваімі сяброўкамі. Часам завязвалі жартоўныя размовы з арыштантамі. «Дык сапраўды жыве Беларусь?» — пытаяўся адзін. «Жыве!!!» — грымам адгукаліся камэры. «Міліцыя з народам! Міліцыя з народам!» — усё грамчэй загучала з камэраў. «Ка-нешне, з народам, з кім жа яшчэ», — са скрухай прамовіў ахойнік. 31 чысла мы засмучана чакалі інаўтурацыі, але пра гэта кропка падазрана маўчала. Затое пачало працаць «Свабоднае радыё Акрэсыціна». Праз вэнтыляцыйныя каналы перадаваліся з камэры ў камэру навіны, жарты, складаліся сыпісы затрыманых. Прайшло паведамленыне пра ўрачысты запуск на арбіту першага беларускага касманаўта АГЛы. Хтосьці пранёс з сабой мабільнік і падтрымліваў сувязь зь «вялікай зямллёй». З 2-й паловы дня суботы пачалі прыносіць разнастайныя перадачы ад сваякоў. Міліцыянты нават зайдзросцілі такой моцнай падтрымкы з волі: «Вы як у санаторыі. Сыпіце ды ядзіце цэлымі днямі, а нам вас ахоўваць. Узяў бы ды памяняўся з вамі месцамі», «Дык у чым справа?» — адказваем. Такая прапанова

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

20 сакавіка

Пачаліся суды над затрыманымі цягам трох дзён актывістамі апазыцыі ў Менску і ў рэгіёнах, паколькі суды ў выходныя дні не працаўвалі. Супрацоўнікі міліцыі і КДБ затрымалі толькі ў сталіцы Беларусі каля двух дзясяткаў чалавек па стандартным абвінавачваныні — у дробным хуліганстве. Арышты набылі масавы характар.

20 сакавіка

Кандыдаты ў прэзыдэнты Аляксандар Мілінкевіч і Аляксандар Казулін на прэс-канфэрэнцыях заявілі пра непрызнаныне вынікаў прэзыдэнцкіх выбараў, якія адбыліся 19 сакавіка. Паводле Казуліна, перамога на выбарах Аляксандра Лукашэнкі, пра якую абвясьціў Цэнтравыбаркам, — сапраўдны канстытуцыйны пераварот, бо яна «стала вынікам масавых фальсифікацыяў». Вінаватым у зрыве выбараў спадар Казулін лічыць таксама Цэнтравыбаркам. Аляксандар Мілінкевіч вылучыў патрабаваныне правесці новыя сумленныя выбары прэзыдэнта, а таксама заклікаў грамадзянаў да масавых дэмансстрацый у цэнтры Менску на падтрымку гэтых патрабаваньняў.

падалася нам вельмі заманлівай. Пастаяннае знаходжанье ў чатырох съценах (на працу палітычных ня водзяць, прагулкі не прадугледжаныя) нас моцна прыгня-
тала.

Ежа, якой нас цэнтралізавана частавалі, пакідала жадаць лепшага. Пасьпявалі пакарміць 2 разы на дзень. Прыйчым кухары ўвесі час скардзіліся, што пра-
цуюць ад ранку да ранку. Ніколі не было такой вялікай нагрузкі. На съяданак давалі кашу з так званай гарбатай (вадкасцю бяз смаку, бяз паҳу з карычнева-
тым ці жоўтым колерам), чвэрць 900 грамовага бохана хлеба і кавалачак (75 г.)
батона. На абед-вячэру былі так званы суп, каша з т.зв. катлетай, «гарбата», хлеб-
батон. У першы тыдзень харчблок высільваўся як мог, каб забясьпечыць разна-
стайнасць ежы. Напачатку мы пераспрабавалі усіх гатункаў кашаў (пшоная, пяр-
ловая, аўсянка, грэчка, сечка, сумясь крупоў...) Потым якасны склад ежы скказі-
цца да узроўню адной пярлоўкі. Трошкі гарачага мы ўсё ж зъядалі, каб не нажыць
пад час арышту гаstryту.

31-га нам прапанавалі на 15 хвілінаў схадзіць у душ. Пад канвоем 4 чалавекі
былі дастаўленыя на 1-ы паверх. Разъдзявалку пераабсталявалі пад пакой для
захоўвання забраных на час адмінарышту рэчаў. Арыштантам, на думку адміні-
страцыі, хопіць лаўкі на ўваходзе для таго, каб распрануцца і пакідаць адзеньне.
Тое, што не працуе съятло ў души, таксама, мабыць, другараднае. Усё роўна па-
мыўка была для нас съятам.

Праз 7 дзён зъявленія мяне і геадэзіста Мікалая перавялі ў іншыя камэрзы.
Цяпер у кожнага былі асабістыя нары. У новай, пяцімеснай камэрзы з адным ак-
ном ў куце не працавала верхняе съятло, таму было складана чытаць. Шумеў зла-
маны ўнітаз і ахоўнікі праз дзень ўсё ж вырашылі перакрыць халодную ваду.
Нарэшце ўсталявалася цішыня. Можна было нармалёва выспацца. У новым па-
коі мяне адразу ўразіў вялізны малюнак герба «Пагоня», зроблены на склееных
аркушах звычайнага сыштка сядзельцам, маладым мастаком Уладзімерам. Ён лёг-
ка рабіў алоўкам файнныя партрэты-накіды сукамэрнікаў. На маю просьбу Уладз-
імер намаляваў малюнак інтэр'еру нашага часовага жытла. Новымі маймі добрымі
знаёмымі сталі таксама студэнт РТГ Антось (той, што пранёс мабільнік і прапана-
ваў мне патэлефанаваць), малады будаўнік Уладзімер, фізык Зыміцер (які, падчас
расыпскі за ежу, убачыў, што 25-га чысла затрымалі і далі тэрмін ягонай маці і
брату). Меншага памеру «Пагоня» на фоне бел-ружова-белых стужак туалетнай
паперы аздабляла перагародку санвуузла.

Атмасфера сярод нас падчас арышту была адпаведная: съяточная, прыўз-
нятая. Мы былі ўпэўненыя ў правільнасці свайго учынку, які лічылі справай го-
нару і спакойна пераносілі ўсе часовыя нязручнасці.

Даводзіцца канстатаваць, што ўся пэнітэнцыярная систэма пабудаваная
такім чынам і арганізавана па такіх прынцыпах, якія зъневажаюць чалавечую
годнасць і не стасуюцца з стандартамі правоў чалавека, прынятымі ў съвеце.
Здаецца, інструкцыі пра тое, як трэба ставіцца да арыштантаў у нейкіх моман-
тах, не зъмяніліся са сталінскіх часоў. Ахоўнікі часам разумеюць гэта й ідуць на
пэўныя паслабленыні: дазваляюць большы аў'ём перадачаў, закрываюць вочы
на пашырэньне асартыменту, вагі, дазваляюць у камэрзы пісаць, выконваюць
нейкія просьбы, але з большага трymаюцца ўсталяванага парадку, які, па іх сло-
вах, не імі ўсталяваны і ня ім яго парушаць. Як кажуць: не курорт. Але ж і пару-
шаюць (засяляюць камэрзы на 200%, адключаюць ваду, ня гасяць уначы съят-
ло) не ад жаданья памучыцца ці прынізіцца, а з-за таго, што размытыя ўнутра-
ныя ўяленыні пра права чалавека, яго годнасць, не адчуваецца акрэсленая
мяжа паміж прызначаным судом пакараньнем і ягонай абраzай (недапушчаль-
най у якасці пакараньня).

За паўтары сутак да вызваленяня прынесылі перадачу ад БАЖу (садавіну, сухафрукты, печыва, каўбасу, вытанчанага смаку сала, сок, ваду). Было нечаканае й вельмі прыемна, хоць ежы хапала (да гэтага атрымаў 3 перадачы ад сваякоў).

У апошні дзень будаўнік Уладзімер вырашыў пабалавацца. У нас заставалася з дзясятак рулёнаў туалетнай паперы. Малады хлопец абматаў туалетнай паперай грудзі, галаву, рукі, стаў падобны ці то на цяжка параненага, ці то на мумію з грабніцы. Было вельмі съмешна. Падабенства ўзмацнілася, калі яго памазалі таматным соўсам. Падумалася: які добры можна было зладзіць перформанс. Але хлопча разгуляўся не на жарты, пачаў дражніць ахову: «Дапамажыце! Доктара!». Калі ахойнік яго пабачыў у вочка, спачатку сумеўся, потым раззлаваўся. У выніку — карцэр за непрыстойныя паводзіны. Мы зразумелі, што перайграі, праслі вярнуць хлопца ў камэру, ды безвынікова. Вырашылі, што безъ яго (ноччу павінны былі нас выпускаць) нікуды ня пойдзем. На трэцюю гадзіну ночы за намі прыйшлі і прывялі, на шчасьце, Уладзімера. Ён распавеў, што ў карцэры быў пару гадзінаў, потым яго пашкадавалі ды перавялі ў звычайную пустую камэру да вызваленяня.

З цудоўным настроем і сваімі вялізнымі пакункамі пад канвоем мы рушылі ўніз. Некалькі хвілінаў прайшло для выканання фармальнасцяў (нам далі пэўныя даведкі) і атрымання асабістых рэчаў. «Ну як вам? Вярнечеся да нас яшчэ?» — спытаў на разьвітаныне афіцэр. «Калі зноў затрымаюць за праўду, вернемся. Як іначай...» — пачуў у адказ.

Хроніка падзеяў **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў**

20 сакавіка

Аляксандар Лукашэнка публічна абвінаваціў лідэраў апазыцыі ў тым, што яны нібыта плацілі грошы моладзі за ўдзел у акцыях на Кастрычніцкай плошчы, а пасля на плошчы Перамогі. Гэтае абвінавачаныне кіраўнік дзяржавы зрабіў падчас прэсавай канфэрэнцыі і з нагоды пачатку яго трэцяга запар прэзыдэнцкага тэрміну.

20 сакавіка

На Кастрычніцкай плошчы Менску зноў адбыўся мітынг дэмакратычнай апазыцыі, у якім бралі ўдзел каля 10 тысяччыця чалавек. Мітынг ухваліў Дэкларацыю народу Рэспублікі Беларусь, прапанаваную кандыдатам Аляксандрам Казулінам, у якой патрабуецца прызнаць прэзыдэнцкія выбары 19 сакавіка несапраўднымі і прызначыць паўторныя свободныя і дэмакратычныя выбары на 16 ліпеня. Аляксандар Мілінкевіч з прыхільнікамі вырашыў застацца на плошчы наnoch і заклікаў людзей прыносіць гарачыя напоі і цёплія рэчы.

20—21 сакавіка

У Менску а 1:20 ночы на Кастрычніцкай плошчы знаходзіцца каля 2000 чалавек. Некалькі сотняў менчукоў і тых, хто прыехаў у Менск адмыслову, усю ночь заставаліся на Кастрычніцкай плошчы. Узынік імправізаваны намётавы гарадок: у 17 намётаў. Кожны 23 хвіліны раздаваліся скандаваныні: «Жыве Беларусь!», «Верым, можам, пераможам!» Усе падезды да Кастрычніцкай плошчы перакрытыя, ад плошчы Перамогі рух транспарту спынены, усюды стаяла міліцыя.

Тры дні, тры с паловай ночы і дзесяць сутак, альбо Як я стаў аптымістам

Андрэй Баранаў

Усім тым, хто падтрымліваў мяне падчас сакавіцкіх падзеяў.
Мама і тата, Генадзь, Танечка, Аліна, Цукер, Хімік, Марына, Вадзім, Аляксей,
Максім, Наташа — гэты текст для вас.

«Яны паверылі, што могуць перамагчы, — і перамаглі.

Тацыт.

Найбольш у жыцці мне шанцевала ад 20 да 24 сакавіка 2006 году. На працы былі выходныя, і я мог спакойна дніваць і начаваць на Плошчы. Каб стаць самым перакананым аптымістам у Беларусі.

Прапор. 20.03, калі 20:40, Кастрычніцкая плошча.

«Сёньня нашыя актыўісты паставілі першыя чатыры намёты. Мы будзем стаяць усю ноч. Людзі, я прашу вас — не пакідайце моладзі!» — сарваным голасам кричаў у мікрофон Вячаслаў Сіўчык.

З супрацьлеглага боку прасьпэкту глядзелі праз бінокль «камандас». У мяне былі планы на выходныя. Хацелася адпачыць. Я паслухаў, паглядзеў і вырашыў ехаць дахаты...

...Каб вярнуцца праз дзіве гадзіны з цёплымі рэчамі і ежай.

НА ПЛОШЧЫ

Першая ноч, 20.03—21.03.

Намёты паставілі зьлева ад выходу са станцыі мэтро «Кастрычніцкая». Моладзь абкружыла іх жывым ланцугом (далей — «пэрыметр», ачапленыне, вонкавае кола аховы). Сталі ў трох шэрагі. Частка людзей заставалася на прыступках Палацу прафсаюзаў. Шмат хто бадзяўся туды-сюды, бо стаяць было халодна. І трошкі страшна.

Былі гітары, людзі грэліся сьпевамі. Аснова рэпэртуару — «N.R.M.» і Цой. Музыку праз калёнкі адключылі.

Ужо праз дзіве гадзіны прынеслы першы тэрмас з гарачай гарбатай. І бутэрброды. Маладая сямейная пара, па-мойму, зь імі нават было дзіця. За ноч такіх перадачаў было яшчэ з дзясятак.

Амаль адразу пачаліся правакацыі. Усчалася бойка калі выхаду з мэтро. Унутры мястечка быў нехта з мэгахонам, ён усіх супакойваў. Ну і часам заводзіў, каб ня зьмерзылі.

Нараджаліся першыя лёзунгі і кричалкі. Зноў жа, каб сагрэцца. На трактары з сънегаачышчальнікамі народ загуў: «Трактары з народам!» Ці проста так: «Разам мы сіла, з намі Радзіма».

Мілінкевіч з Казуліным то зьяўляліся, то зьнікалі. Па чарзе. Ахойнікаў Казуліна часта прымалі за гэбістаў — праз скураныя курткі, рацы і голенёы патыліцы. У Мілінкевіча яўнае аховы відаць не было. Толькі жонка.

Казулін схадзіў у разьведку. Вывелаў, што за Палацам Рэспублікі стаяць аўтобусы са спэцназам. Чакаюць каманды. Дзякую, супакоў.

Моладзь ставіла пытаныні да кандыдатаў рубам. «Мы тут стаім, мерзънем. А вы што будзеце рабіць?» Казулін адказваў, што ўжо гатовая рэзалюцыя аб канстытуцыйным перавароце ў Беларусі. Што будзем патрабаваць паўторных выбараў. Ці пераліку галасоў. У размовах з моладзьдзю часта ўжывалі «понимае...». Цытаваў радкі з Аркадзя Гайдара: «Нам бы день простоять да ночь продержаться». Трымаўся ўпэўнена, часам аж занадта.

Пасыль пайшла чутка, што а чацьвертай гадзіне пачнеца «псыхалягічная атака». Прыйдзе спэцназ, будзе грукаць дубінкамі і нас палохаць. Спэцназ у тулою нач так і не прыйшоў.

Міліцыя трymала дыстанцыю. Хапалі з-за рогу, на падыходах да Плошчы, калі людзі ўшлі ў туалет ці несылі ежу. І тады, і ў наступныя дні тэрыторыя ўнутры гарадку была, бадай, самай бясъпечнай на кіляметр вакол.

Пад раніцу, каб сагрэцца, рабілі «сінхронныя прысядалкі». Усім пэрымэтрам. Тупалі нагамі ў рытм фразы: «We will rock you». Бегалі вакол пэрымэтру са съязгамі. Мацней трымаліся локцямі. Крычалі мала, проста ціха размаўлялі...

Першая раніца, 21.03

«Вітаю, вольная нацыя!» — раніцай а 6-й гадзіне пракрычаў у мікрофон Мілінкевіч.

Уключылі гімн «Магутны Божа» ў выкананыні Кругловай.

Нехта трапна заўважыў, што надпіс «подзвігу народу жыць у вяках» на музэі ВАВ цяпер набудзе новае значэнне.

«Ведаеш, раніцай 21-га, калі гучай «Магутны Божа», я ўпершыню адчуў патрыятызм», — прызнаваўся мне пазней знаёмы А. Р.

Дзень, 21.03

Той жа раніцай кіраўніцтва Белсавпрафу папрасіла зыняць калёнкі з прыступак. Іх перанеслі да выхаду з «Кастрычніцкай», разам з пультам і дынама-машынай.

Пад'ехала машина «хуткай дапамогі». Пад'ехала і стала. Магчыма, то была спроба запалохваныя, пра такую «ўлоўку» я недзе чытаў. Тлумачыў сваім «калем» гэткае штукарства.

Кожны аўтобус сустракалі апладысментамі. Присядалі, каб былі відаць намёты. Запрашалі далучацца.

Пачалі тэлефанаваць сябрам і знаёмым. Клясна было казаць у слухаўку: «Мы пратрымаліся нач. Прыходзьце». Рэакцыя была амаль аднолькавай: «Ні фіга сабе! Ну вы малойцы!»

Кіроўцы штохвілінна падтрымлівалі нас сыгналамі. Побач дзяжурыў дэпээснік, які паведамляў, каб іх спынілі.

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

21 сакавіка

На праспэкце Незалежнасці каля «Макдоナルдза» былі затрыманыя супрацоўнікамі міліцыі давераныя асобы Аляксандра Мілінкевіча старшыня АГП Анатоль Лябедзька і ягоны намеснік Аляксандар Дабравольскі, якія несылі гарачую ежу і гарбату для жыхароў намёставага лагеру. Суд пакараў іх адміністрацыйным арыштам на 15 і 10 сутак адпаведна.

21 сакавіка

Па ўсёй краіне працягваюцца затрыманыні і суды над палітычнымі актывістамі. У Горадні арыштам пакаралі яшчэ шэсць чалавек

З раніцы людзі панесьлі гарбату і ежу. Мой знаёмы, Хімік, прынёс гарачую кашу. Адзін намёт адвялі пад цёплія рэчы. Паклалі абрус на брук. Не ставала лыжак і шклянак. Увогуле, спачатку бракавала ўсяго. Акрамя энтузыйзму.

Дыджэя, які быў 20-га ўвечары, арыштавалі. Адзін хлопец узяўся яго падмяніць. Спачатку зусім ніяк, але празь некалькі гадзінаў «увайшоў у ролю» і надалей працаваў вельмі прафэсійна. Размаўляў простай і зразумелай беларускай мовай, часам трапна жартаваў, падтрымліваў парадак — малайчына!

Кожны, хто хацеў нешта рабіць, знаходзіў працу на свой густ. Адныя стаялі ў перыметры і кантактавалі з людзьмі. Другія майвалі расыцяжкі. Трэція арганізоўвалі харчаванье. Чацьвёртыя прымалі перадачы. І гэтак далей.

Маёй працай былі стасункі зь людзьмі (усё ж прадавец па прафэсіі). Дапамагаў людзям, што стаялі ў перымэтры. Уявіце: дзяўчына-падлетак з расыцяжкай, яя надта ўпэўненая ў сабе, да таго ж стомленая. Да яе падлятае пэнсіянэр-сталініст і пачынае «гнабіць». Я падыходзіў, перацягваў ягоную ўвагу на сябе і ветліва адправіўляў дахаты. Такая вось «праца з цяжкімі кліентамі». Прымалі перадачы, тлумачыў людзям ситуацыю, падымаў настрой паплечнікам. Карацей, рабіў тое, што ўмеў лепш за ёсё.

Рэпэр-хрысьціянін сьпяваў песню: «Где Ты, Бог мой, в которого я верю?». Пасыля ён прапанаваў усім разам падняць даланю і памаліцца.

Мужчына падышоў да перымэтры, сказаў мне: «Ведаце, я вас выдатна разумею і падтрымліваю. Але ў вас занадта эмасційная лёзунгі. Трэба больш канкрэтна — «Закон. Парадак. Парламэнт». Сказаў і пайшоў. Хто яго ведае, мабыць, яго праўда?

Перад пачаткам мітынгу зайшоў адпачыць у намёт. «Божа мой, яшчэ ж пазаўчора ты быў звычайным маладым кар'ерыстам. Сумняваўся, ці варта наогул прыходзіць на Плошчу. Вырашаў нейкія свае дробныя проблемы. Вагаўся, разважаў, нешта выдумваў, пралічваў. Цяпер ляжыш у намёце на галоўной плошчы гораду,

апрануты ў чужыя кожух — падарунак ад народу. Праз люк намёта відаць, як годна лунаюць нацыянальныя съязгі. Засвяціўся на ўсіх камэрах. Што будзе далей — невядома. Хоць ясна, што ўсё будзе добра».

…За апошнія пяць гадоў я ніколі не пачуваўся больш спакойна, упэўнена і расчуча, чым у тыя дні на Плошчы.

Вечар, 21.03

Мітынг 21-га пачаўся з дыпляматаў, якія так і не захацелі прамаўляць. Ясная рэч, былі Мілінкевіч з Казуліным. Выступленыні чаргаваліся з «музычнымі паўзамі».

І тады, і надалей агульному настрою больш за ўсё пасаваў рок-н-рольны драйв. У асноўным круцілі беларускі рок. Лідэрамі «гіт-параду» былі «N.R.M.». Дыск «Песні свабоды» мы ведалі амаль на памяць. У тэму гучалі «Queen» (асабліва «Show Must Go On»), «Океан Ельзи», «Кіно», «Воплі Відоплясова».

Казулін паведаміў пра хуткі разгон, заклікаў да «юношескай мудrosti» і пра панаваў пакінуць лягер, каб прыйсьці ўсім на мітынг 25-га. Яго «паслалі» ўсёй Плошчай. Невядомая дзяўчына выхапіла мікрофон. Сказала: «Вы, спадар Казулін, усю мінулу ноч нас пужкалі». Плошча загула: «За-ста-ем-ся!» — і пытаныне было вырашанае. Казуліна я больш ня бачыў.

Тады ж вырашылі мітынг 25-га перанесьці на 12 гадзіну замест 18:30.

Уразіў зварот да моладзі ад Ніла Гілевіча.

Па Плошчы хадзіла легенда пра дзяўчыну, якая паверыла бэтэшнай казачцы пра 20 тысячаў рублёў, прыйшла па іх і «загрымела» на суткі. Ці праўда гэта — ня ведаю.

Студэнты БДУІР перадавалі прывітаныне намесніку дэкана Будніку, які «хадзіў па аўдыторыях і пагражаяў, каб нікога не было на Плошчы».

Сіўчык сказаў у мікрофон, што да нас едуць войскі. Зноў папрасіў людзей заставацца ў гарадку. Навіна не выклікала панікі. Народ вакол гарадку працягваў стаяць. Калі па праспэкце праяжджаала цяжкая машина, нехта пажартаваў: «Не пужайцеся, гэта ня войскі, гэта ў рэзыдэнцыю вязуць валідол».

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

21 сакавіка

На Каstryчніцкай плошчы з раніцы знаходзіцца каля пяцісот чалавек. Тут устаноўленыя намёты, акружаныя ланцугом маладых людзей. Разгорнутыя бел-чырвона-белыя съязгі, съязгі Эўразьвязу, дзяржаўныя съязгі Літвы, Грузіі, Украіны і Рэспублікі, палотнішчы з выявай зубра, герба Менску. На калёнах Палацу прафсаюзаў вывешаныя лёзунгі «Верым! Можам! Пераможам!», «Мілінкевіч!», «За свабоду!». Многія аўтамабілі, што праяжджаюць міма Каstryчніцкай плошчы, сыгналамі вітаюць удзельнікаў.

21 сакавіка

Міліцыя затрымлівае тых, хто спрабуе перадаць прадукты і гарачую гарбату удзельнікам намётавага гарадку. Спэцслужбы зрабілі з подступаў да Каstryчніцкай плошчы своеасаблівы Бермудзкі трохкутнік, дзе зынікаюць людзі бяз вестак... Дагэтуль невядома месца находжанье некаторых людзей, якія мінулай ноччу спрабавалі даехаць да Каstryчніцкай плошчы. Раніцай пры спробе прывезыці ежу быў затрыманы рэдактар газеты «Наша ніва» Андрэй Дынько. Ноччу зынікі вядомыя дэмакратычныя дзеячы беларускі тэатральны рэжысэр Валеры Мазынскі, старшыня менскай гарадзкой організацыі Партыі БНФ Уладзімер Кішкурна і грамадзка-палітычны дзеяч Сяргей Лукін.

Людзі ўсё несылі і несылі перадачы. Пад футрамі, у кішэнях, у дыпламатах. Ніколі ў жыцьці ня ей столькі шакаладу, колькі там, стоячы ў пэрымэтры.

Мужчына, супрацоўнік Гідрамэтцэнтру, таемна перадаў мне запіску. У ёй съцвярджалася, што сакавіцкія маразы прагнаваліся даўно і сталі адным з чыннікаў пераносу выбараў.

Двое здаровых бізнэсоўцаў у добрых дублёнках запыталі бяз хітрыкаў: «Што вам трэба набыць? Гроши — не проблема».

Хlopцы і дзяўчыны казалі: «Прабачце, што ня можам быць з вамі. Вы малайцы, стойце далей, калі ласка!»

Людзі падыходзілі да гарадку і глядзелі квадратнымі вачымі. Колькі б там ні казалі пра колер беларускай рэвалюцыі, у рэальнасць яе мала хто верыў. Ведаю па сабе. «Няўжо такое магчыма ў нас?» — чыталася ў вачах.

Ноч, 21.03—22.03

На ноч засталося пад 300 чалавек. Музыку, у адрозненіі ад першай ночы, пакінулі. У нейкі момент мястечка стала падобным да дыскатэкі. Тады дзяўчына дыджэйка заклікала ўсіх мужчынаў стаць пэрымэтру.

Увечары зрабілі «вароты» (у выглядзе двух дужых хlopцаў). Празь іх пускалі людзей у гарадок. Праходзіць маглі толькі тыя, хто зьбіраўся застацца на ноч. Праз пэрымэтр пускалі толькі тых, каго ведалі асабіста ці за каго мог паручыцца нехта з гарадку.

Прыйшлі «энэрэмшчыкі» ў поўным складзе, але бяз інструментаў. Праспявалі «а капэlla» пару гітоў і прыпей новай песні: «Хай варожыць гадзючнік варожы, / Усё роўна мы пераможам! Усё роўна мы пераможам, / Бо іначай быць праста ня можа».

Андрэй Хадановіч таксама трymаўся малайцом. Сыпяваў вясёлыя песьні пад гітару.

Паспрабаваў паспаць у намёце. Паварочаўся дзъве гадзіны, плонуў і пайшоў зноў на пэрымэтр. Усё адно цяплей.

Адліваў у легендарны люк. Ня вельмі зручна, але ў цэлым — гігінічна.

Мілінкевіч разам з жонкай правёў noch на Плошчы. Хадзіў, размаўляў з моладзьдзю. Я зь ім таксама парукаўся, як у ачапленыні стаяў.

Ноччу нехта паставіў сувечкі вакол пэрымэтру. Выглядала надзвычай прыгожа.

Група з 12 чалавек спрабавала выйсьці здабыць вады, іх ледзь не павязалі. Вызываліць іх пайшлі яшчэ 30 чалавек і журналісты. Вызвалілі.

Правакатараў у другую noch было няшмат. У параўнаньні з наступнымі.

Здымачная група БТ шукала найлепшы ракурс, каб «забіць» нас сваёй інфармацыйнай зброяй. Ад іншых журналістаў іх можна было адрозніць па камэрках без лагатыпаў. Ды што там, нават па тварах.

Міліцыянэраў навідавоку было 3-4 чалавекі, і мы ім былі патрэбныя ня больш, чым яны нам.

Дзень—вечар, 22.03.

Раніцай пайшоў адпачыць. Калі прыехаў, даведаўся, што наш люк ужо заварылі. БТ апавядала казкі, як мы залілі станцыю метро «Кастрычніцкая», таму там не спыняюцца цягнікі. Што адчынены люк-сарцір на Плошчы мог спрычыніцца да экалягічнай катастрофы. Цырк на дроце.

Раніцай, калі бракавала людзей, паэт Андрэй Хадановіч разам з усімі стаяў у пэрымэтры, і ня ён адзін.

Гадзіне а 16 мне патэлефанаваў знаёмы падлетак. Сказаў, што ў яго ёсьць дакладная інфармацыя і яе трэба ўсім расказаць. На Кірава стаяць дзесяць аўтобусаў са спэцыназам. Будзе зачыстка. Я сказаў, каб ён не падымаў панікі. На наступны дзень пытаюся: «Ну і дзе твае аўтобусы?»

Прайшла чутка, што нейкія бабулькі дабаўляюць у гарбату пурген. Паколькі люк быў завараны, з туалетам былі праблемы. Таму мы на поўным сур'ёзе прасілі іх спачатку пакаштаваць гарбату самім. Дарэчы, самай кляснай «пужалкай» за ўвесь час Плошчы быў мітычны газ «Тайфун-7», які нібыта дзейнічае, як пурген.

Дзяўчата хадзілі знутры пэрымэтру і раздавалі людзям з ачапленыня ежу і гарбату. Не ўтрымаюся, скажу „вялікі дзякую“ вам усім, прыгажуні! Прабачце, што не заўсёды елі тое, што вы нам прапаноўвалі. Не было куды.

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

21 сакавіка

Адбываюцца «кропкавыя затрыманыні» ўдзельнікаў мірнай акцыі, якія адыходзяць з Кастрычніцкай плошчы ў Менску. Каля метро асобы ў цывільным спыняюць моладзь з сымбалікай. У навакольі плошчы ездзяць «непрыкметныя машынкі» і забіраюць людзей. На прыступках Палацу прафсаюзаў падчас выступу А. Мілінкевіча пераапранутыя СОБРАўцы ўчынілі правакацыю — бойку паміж сабой... Сярод затрыманых — грамадзка-палітычныя актыўіст Дзяніс Дзюба.

22 сакавіка

Аляксандар Казулін увечары ў намётавым гарадку заклікаў людзей згарнуць намёты і пакінуць Кастрычніцкую плошчу, каб прыйсьці сюды ў Дзень Волі — 25 сакавіка. Гэтая прапанова была сустрэтая ўдзельнікамі акцыі пратэсту супраць сфальшаванья вынікаў презыдэнцкіх выбараў негатыўна. А. Мілінкевіч заявіў, што застаецца на плошчы з моладзьдзю.

Людзі робяцца асабліва прыгожымі, калі робяць прыгожыя ўчынкі. Дзякую ўсім, хто нас падтрымліваў. Цёплымі рэчамі запоўнілі дзіве палаткі. Каўбасы было столькі, што мы фізычна не маглі ўсю спажыць, прасілі больш ня несыці. Людзі перадавалі цыгарэты, дыскі з музыкай.

Неяк прынеслі дзявочыя гігіенічныя пракладкі. Народ пачаў класыці іх у абу-так замест падсцілак.

Спрабавалі перадаваць грошы, але ў гэтym мы ўсім адмаўлялі. У лягеры не было скарбніка.

Сябар патэлефанаваў, кажа: «У мяне ёсьць намёт, каму можна яго перадаць?» Я ўзяў намёт пад сваю адказнасць. Дзіве ночы грэўся ў ім і нават трошкі паспаў. Дзякую, Цукер!

Ноч, 22.03—23.03

На ночь музыку зноў пакінулі, але зрабілі цішэйшаю, чым у мінулы раз. Дзяўчына і хлопец — начныя дыджэі — нарадзілі ідэю незалежнай УКХ-станцыі, дзе магла бы перадавацца музыка Плошчы.

Стаялі ў пэрыметры разам з Віктарам, праектным мэнеджарам. Яго апаноўвалі пэсымістичныя думкі, ён прадумваў розныя варыянты таго, «як нас пакладаць тварам на асфальт». Я пераконваў яго ў бессэнсоўнасці такіх развагаў. Сёньня нас разгоняць, заўтра ці пасълязаўтра — што мяняецца цяпер? Сыходзіць? Мы маглі толькі тупа стаяць, пераступаючы з нагі на нагу ды разглядаючы правакатарай.

А паглядзець было на што. Хадзіў тып у доўгім паліто з п'янай дзяўчынай. Вочы ў дзяўчыны былі цвярозыя. Паслья аказалася, што «тып» — адзін з рэдактараў БТ.

Бамбіза з разгону спрабаваў прабіцца ў лягер з чатырма бутэлькамі шампанскага. Натуральна, здымачная група была побач... Нехта ў скураной куртцы патаптаў съвечкі, што паставілі ноччу ля пэрыметра.

Цырк працягваўся. Здаровы мужчына ў жоўтай куртцы а чацвертай гадзіне ночы катаўся на лёдзе (коўзанка яшчэ трымалася). П'яны? Здаецца, цвярозы, і ўсё пазіраў на нас.

А той жа чацьвертай гадзіне ночы няголены дзядок правакаваў юнакоў на размовы, распальваючы іх. З цягам часу яго пачалі сустракаць песніяй: «Хто ён, Дзед-Барадзед, абышоў белы съвет, а цяпер у позні час завітаў да нас». Стаго моцна бянтэжыўся.

Паспрабаваў паспаць у намёце, але зноў ня выйшла. Увогуле, ледзьзве ўяўляю, як мы змаглі столькі пратрымацца на tym марозе, амаль не адчуваючы стомы. Напэўна, прычына ў маладосьці.

На раніцу вельмі ў тэму ўключылі «Старога Ольсу», песнью «Тры дні, тры ночы».

Дзень—вечар, 23.03.

З раніцы мястэчка пусыцела. Многія ішлі на працу і вучобу. Самымі блізкімі людзьмі на съвеце здаваліся тыя, хто прыходзіў з 6 да 11 гадзіны і станавіўся побач у ачапленыне.

На мяне раптам навалілася стома і пэсымізм. Нас было мала. Людзі стаялі панурый і зьмерзлыя. Праз калонкі гучала нешта зусім вялае. Высілкам волі я сабраў у кулак рэшткі аптымізму і пачаў праз сілу ўсьміхацца. Пасьля пачаў крычаць «мы выстаем!» людзям, што праходзілі вакол, і суседзям па перымэтры. Думаю, мяне прымалі за п'янага, бо твар абветрыўся і пачырванеў. Цяпер трошкі съмешна ўспамінаць, але тады гэтым я сапраўды ўзыняў настрой. Сабе і паплечнікам.

У ранішніх выпусках АНТ нам далі добрую «рэкламу». Хутка на плошчу пачалі съязгвацца людзі. Часам агрэсіўныя, збольшага — зацікаўленыя. Узышло сонца, і пачаў раставаць лёд катка. Здавалася, што лёд раставаў і ў душах. Людзі падыходзілі да мікрофону і ўголас гаварылі аб набалельм. Пачаўся, так бы мовіць, «народны мітынг».

Адна кабета галасавала за Лукашэнку і падтрымлівала ягоную палітыку. Ды ўсё ж ніяк не магла зразумець — за што арыштавалі ды зьблілі яе сына, які выпадкова апынуўся ў раёне Плошчы.

Прыходзіў непрыемны тып са штабу Казуліна, вёрг у мікрофон лухту на Мілінкевіча, яго жонку і штаб. Прагналі.

Рок-гурт «Голая манашка» арганізаваў імправізаваны акустычны канцэрт. Мабыць, і ня надта імправізаваны, бо інструменты ў музыкаў былі з сабой. Хлопцы з гурта, у tym ліку і вакаліст Хведар Жывалеўскі, перад tym прастаялі начу ачапленыні.

Мяне пазней часта пыталі пра чорныя съязгі, што таксама луналі над Плошчай. Гэта былі анархісты, і съязгі былі ня чорныя, а чырвона-чорныя. Таксама яны трymалі расыяжку «Забастовка за свободу». На маё пытанье: «Навошта?» —

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

22 сакавіка

У 00-30 у Віцебску затрыманыя 15 чалавек.

22 сакавіка

Пасьля выхаду на свабоду зноў быў арыштаваны берасцейскі праваабаронца Уладзімір Вялічкін. Ад будынку ізалятару яго адразу адвезылі ў суд Ленінскага раёну і пакаралі на 7 сутак арышту нібыта за хуліганства.

23 сакавіка

Пінскі гарадзкі суд арыштаваў на 6 сутак Аляксандара Ярашука — галоўнага рэдактара пінскай рэгіянальнай газэты «Мяццовы час». Журналіста абвінавацілі ў лаянцы і супраціве міліцыянтам.

хлопец упэўнена адказваў, што «на такіх акцыях павінны быць радыкальныя лёзунгі, гэта мне яшчэ мой бацька казаў, які ў 1991-м падымаў рабочых». Я ня стаў спрачацца, а транспарант у хуткім часе кудысьці зынік сам сабой.

Шмат хто гаварыў у лягеры пра замежных журналістаў, у якіх 24-га скончыцца акрэдытацыя. Ваякі хадзілі па коўзанцы і нешта мерылі.

Адна дзяўчына расказвала сяброўцы: «Маці сказала схадзіць на Плошчу, каб нармальна гэта зрабіць».

Пад'ехала камэра СТВ. Да карэспандэнткі падыйшлі хлопец і дзяўчына. Павіталіся зь ёю як добрыя знаёмыя. Рэпартэрка паказала ім паперку з тэкстам. «Выпадковыя прахожыя» па чарзе сказалі ў камэру, што патрабавалася. Па-сяброўску развязваліся і пайшлі па сваіх справах.

Апэратары БТ паспрабавалі пранікнуць у лягер, паздымаць «побыт». Іх заўважылі і выперлі.

Сярод самаробных агітматэрыялаў Плошчы выдзяляўся плакат «Нашы ў Піцер!», дзе Скарэна намаляваны на фоне Меднага Вершніка (нагадаю, што Лукашэнка на апошній «Усебеларускай сходцы» абмовіўся, быццам Скарэна працаваў у Пецярбургу).

Мужчына сталага веку, выкладчык гісторыі, сказаў мне: «Хлопцы, вы нават не разумееце да канца, што вы зрабілі за гэтыя дні. Дзякую вам!» Праўда, іншыя пэнсіянэры казалі нам у твар, што мы «страну перед всем миром опозорыли».

Большую частку таго дня бадзяўся па лягеры, шукаў і знаходзіў сабе розную дробную працу. Дзяўчата шукалі скотч, каб прыматаца вівісця. Прывескі ім скотч, гляджу, а съязг амерыканскі. Пытала: «Навошта?» — кажуць, нейкі дзядзька прынёс. Угаварыў схаваць съязг куды далей. Вось была б клясная «карцінка» для БТ!

Агітпрадукцыі не ставала. Людзі хацелі аднесці на працу ўлёткі, плакаты з Шэйманам ды Паўлючэнкам і г. д. Патэлефанаваў сяброўцы, яна прынесла з Управы БНФ бел-чырвона-белыя стужкі, якімі мы ўпрыгожылі намёты.

Мітынг 23-га прайшоў на ўздыме. Сфармулявалі і зачыталі патрабаваныні да ўлады ад жыхароў мястэчка: адпусціць палітвязняў, правесці паўторныя выбары, унесці папраўкі ў Выбарчы кодэкс, распусыціць ЦВК. Паводле маіх назіранняў, кожны вечар на мітынг прыходзіла ўсё больш людзей. І кожную ноч ўсё больш людзей заставалася ў лягеры.

Самы непрыемны момант быў, калі зьбілі Колю Ільіна. Ён праносіў праз на тоўшт біятулет і атрымаў моцны ўдар у галаву. Ляжаў сярод намётаў, вакол мітусіліся фельчары, фотакарэспандэнты, праваабаронцы. Ад паездкі ў бальніцу адмовіўся.

Нехта прынёс мангаль, і мы пачалі смажыць сасіскі. Увечары сачыў за чысьцінёй праходаў ля «кухні», каб там не гуртаваліся аматары патусавацца. Урэшце стаміўся, стаміў іншых і пайшоў адпачываць у намёты.

Мая маці казала пасъля: «У мяне не было нікага кепскага прадчуваньня. Я ўбачыла, як наладжваўся побыт, як удасканальвалася арганізацыя. Мне здавалася, вы зможаце прастаяць столькі, колькі спатрэбіцца».

Мой бацька, які быў далёка не ў захапленыні ад майго ўдзелу ў «палітыцы», перадаў, што ганарыцца мною.

Ноч, 23.03—24.03.

Паспаць не ўдалося, бо ўсіх мужчынаў папрасілі стаць у пэрыметр. Настрой пасъля мітынгу быў аптымістычны, не зважаючы на стому.

Правакатары сваім «крэатывам» выклікалі горкі съемех. Было адчувацьне, што знаходзіцесь ў тэатры абсурду. А другой гадзініе ночы п'яны нягоднік у кепцы спра-

буе прайсьці ў гарадок. Два нашыя хлопцы трymаюць яго ў «жалезных» абдым-
ках, але не пускаюць.

Некаторыя набіраліся такога нахабства, што ледзьве ня білі ў твар хлопцаў з
ачапленынія. Жлоб у скураной куртцы даводзіў, што ён працуе на заводзе і яму
ўсё падабаецца, а тут «студэнты, якія сядзяць на карку ў дзяржавы, і яны нездада-
воленыя». Стары знаёмы, «дзед-барадзед», таксама хадзіў навокал, шукаючы на-
іўных ахвяраў.

Як толькі зьяўляўся правакатар і пачынаў вышукваць слабыя месцы ў коле,
людзі пачыналі гаманіць, перадаючы вестку далей па пэрымэтры: «Пра-ва-ка-тар».

А другой гадзіне ночы адбыўся «стыхійны мітынг» актыўістаў БРСМ. 10 чала-
век махалі дзяржаўным сцягам, кryчалі малазразумелыя лёзунгі і камэнтавалі
ў камэрзы БТ паводзіны «апазыцыі».

Побач стаяў хлопец з Украіны. Размаўляў па-ўкраінску. Вітальнае слова ў мікра-
фон сказаў госьць з Ірландыі. Часта паўтараў: «Fight for freedom!» («Змагайцесь за
свабоду!»).

Мы стаялі ды жартавалі. Але тры ночы недасыпу давалі аб себе знаць. Часам
пачынаў упадаць у «лёгкі транс». Урэшце папрасіў дазволу адпачыць хаця б пару
гадзінай. Тым больш, што ўсе правакатары кудысьці зьніклі. Бухнуўся ў палатку і
амаль заснуў. І раптам пачалося...

<...>

Хроніка падзеяў **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў**

23 сакавіка

Скончыўся тэрмін 5-сутачнага арышту для кіраўніка Берасьцейскага абласнога штабу Мілінкевіча
Юрася Губарэвіча, аднак на волю ён так і ня выйшаў: з Маскоўскага РУУС Берасьця яго перавезлы
ў Ленінскі і засудзілі яшчэ на 7 сутак.

23 сакавіка

Каля 10-й раніцы ў Горадні затрымалі Івана Романа, які выйшаў на вуліцу пасля сустрэчы з даве-
ранай асобай Аляксандра Мілінкевіча Анатолем Хацьком.

23 сакавіка

Раніцай у Баранавічах затрымалі актыўістаў выбарчай кампаніі Сяргея Гоўшу і Віктара Сырыцу.

23 сакавіка

У 00:40 у намётавым гарадку перад прысутнымі выступіў Аляксандр Мілінкевіч, які заклікаў людзей
прыходзіць на плошчу штодня а палове сёмай увечары. А 25 сакавіка ён запрасіў сваіх прыхільнікаў
прыйсьці разам са сваімі сябрамі, роднымі і знаёмымі а 12-й гадзіне, каб разам адзначыць 88-я ўгодкі
абвяшчэння Беларускай Народнай Рэспублікі. На мітынгу быў агучаны сыліс 50 прозывішчаў жыха-
роў намётавага гарадку, арыштаваных цягам апошніх сутак.

«В Сантьяго идет дождь...»

Эдуард Брокарев

(Задержан при ликвидации палаточного лагеря, осужден на 10 суток)

На «майдан» я приехал утром в четверг, 23-го марта. Приехали вдвоем с Андреем Юрковым. Он сначала отправился куда-то по делам, а я вышел из машины внизу, возле «Журавинки», и стал подниматься по лестнице с тыльной стороны «Саркофага». Маячивший на площадке вверху «муравей» в черной форме, скучающее посмотрел куда-то сквозь меня и остался недвижим.

Вид утреннего лагеря большого впечатления не произвел — на фоне не забытых еще украинских телекартинок белорусский «майдан» выглядел каким-то миниатюрным. На входе наткнулся на стоящего в цепи горецкого хлопца, который поехал в Минск на день раньше. Ему перед выборами на работе пообещали привавку к зарплате, если не будет ездить в столицу на акции. Расстались мы с ним двумя днями раньше, когда он расспрашивал о расписании электричек на Минск. Парень посетовал, что хочет поучаствовать в субботней акции на День Воли, но за сутки на холоде устал, а остановиться в Минске негде. Я посоветовал ему съездить домой отдохнуть, а затем вернуться, что он в итоге и сделал, уберегшись, как оказалось, от «сугок».

Повстречав еще нескольких знакомых, потихоньку начал вживаться в ритм лагеря.

Накануне поездки долго сидел в Интернете, пытался разобраться, что же все-таки происходит, однако, кроме эйфории, ничего особенного не обнаружил. Разве что немного удивился тому, что власти позволили выстроить палаточный лагерь и что-то уж слишком долго терпят его существование. В том, что в итоге — сметут, сомневаться не приходилось, хотя мыслишка «А вдруг?» нет-нет, да и всплывала. Параллели с Украиной, проводимые на некоторых сайтах, выглядели слишком натянутыми и, скорее, выдавали желаемое за действительное. И все же — а

вдруг? Шальная затея, всплывшая не в результате продуманных действий, а вынесенная на гребень политической волны взбрыкнувшей стихией народного бунта, вдруг приковала к себе внимание всего мира. Похоже было, что Лукашенко и вся его неповоротливая бюрократия в этот момент еще только осмысливали нестандартную ситуацию и не знали, как в этом случае поступить — так же, как и Милинкевич с Козулиным. Один призывает расходиться, другой кричит нечто типа «я с вами». Ошалевший от свалившейся на него свободы (пусть и на территории в десятую часть гектара) народ орет «Застаемся!» и уже ни Козулин, ни Милинкевич ничего сделать не могут, хоть бы и хотели, да и сами они «майданщиков» вроде не слишком уже интересуют — «Сва-бо-да!». Уже и не столько «За», сколько «Против». «Достал!», «Надоел!», «Хопіць!» Все это можно выкрикнуть из-за спин стоящих в оцеплении хлопцев, кажущихся такими надежными. Хоть и не «Белый легион», но все же — защита — не чистая улица, где шляющиеся попарно безмозглые носители малиновых или черных беретов могут огнеть непонравившегося человека дубинкой и пустыми глазами пещерных идиотов любоваться, как он валяется в луже и после встает, подбирай рассыпавшиеся в уличной грязи университетские ученики. Кстати, присмотревшись однажды внимательнее, я сделал вывод — чем больше угол отклонения берета от горизонтали, тем меньше мозгов в покрываемой им голове.

Утро понемногу становится не таким уж и ранним, все больше людей на улицах. Становлюсь в цепь. В руках у стоящих там людей — транспарант «Плошча Каліноўскага» — идея о переименовании Октябрьской площади родилась буквально на днях. Держат и другие плакаты. В итоге образуется почти правильный круг диаметром метров 30, «опирающийся» основанием на парапет выхода из метро к Дому офицеров. Сам парапет обложен разными шмотками, чтобы было можно посидеть, если устали ноги. Внутри кольца стоят штук тридцать палаток и ходят ребята с флагами на длинных удилищах-телескопах. Флаги разные — от бел-чырвона-белого до фигуры зубра на синем фоне и рваной джинсовки. Ими машут, чтобы привлечь внимание, а заодно согреться — по ночам на улице до -15° , днем немножко теплее. Еще одно средство от мороза — танцы, или просто приплясывание под музыку. На «майдане» стоят две приличной мощности колонки и усилитель, работающие от бензинового генератора. Крутят NRM, Шалкевича, «Крамбамбулю», сборку «Песьні свободы».

Хроніка падзеяў **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў**

23 сакавіка

На Кастрычніцкай плошчы Менску працягваецца доўгатэрміновая акцыя пратэсту, за ночь дадаліся новыя намёты і людзі. На плошчы стаяць 34 намёты. З'вечару намётавы гарадок упрыгожылі партрэтам Кастуся Каліноўскага і плакатам «Плошча Каліноўскага». Прыблізна аб 11-й вечара **22 сакавіка** намесенькі міністра ўнутраных спраў Беларусі заяўіў расейскім інфармацыйным агенцтвам, што акцыя ня будзе разганяцца «ні сёняня, ні заўтра, ні наогул». Працягваліся затрыманні актыўістаў. Спецпрыймальнік на Акressыціна адмаўляўся прымати новых затрыманых, і міліцыя адвозіла іх у пастарунак у Навінкі.

23 сакавіка

Удзельнікі акцыі абвясцілі съпіс умоваў, пры выкананыні якіх яны гатовыя сыйсьці з плошчы. Сярод пунктаў пайторныя выбары, роспуск ЦВК, вызваленне палітвязняў.

23 сакавіка

За дзень, па некаторых дадзеных, у раёне Кастрычніцкай плошчы зыніклі (затрыманыя асобамі ў цывільным) каля пяцідзесяці чалавек.

Традиционное «русское» средство для сугреву не приветствуется и, более того, — все, кто пытается пройти в лагерь хотя бы с пивом либо «под градусом», изгоняются под массовое скандирование «Ганьба!» Моя плоская фляжка под курткой остается незамеченной, но применять ее на глазах у всех как-то неудобно — за почти сутки стояния сделал пару глотков лишь раз, под вечер, когда запершило в горле. Кстати — помогло, но несколько косых взглядов стоявших поодаль молодых людей не позволяли повторять прием. Да и необходимости большой не было — понимая, куда еду, и имея приличный опыт разного рода палаточных турслетов и «Зарниц», оделся с запасом.

Уже потом, после разгона, БТ показывало какую-то водку, якобы найденную в лагере, шприцы с наркотиками, голые ноги, торчащие из палаток... По-моему — перестарались. Нужно быть совсем уж дебилом*, чтобы поверить, что в тонкой палатке при минус десяти можно позволить себе любовные вольности. Тем более, продолжать их, видя, что тебя снимают. Кто не верит — попробуйте на себе. На самом деле все эти политужастики делались, когда людей в лагере уже не было и, прежде чем пустить туда журналистов, там «попаслись» вездесущие «люди в штатском».

Улица все больше оживает. Приехал Милинкевич. Говорил в микрофон о поддержке, о результатах выборов. Заметно, что устал, голос хриплый, волнуется и рад бы помочь, да нечем. Позвал на митинги 25-го на День Воли и сегодня вечером, в шесть — в городке.

Появляется Юрков, встречает своих знакомых, стоим, обсуждаем ситуацию. Людей тем временем вокруг кольца сходится все больше. Возраст — самый разнообразный. Многие подходят, приветствуют, говорят, что в субботу, на День Воли, придут обязательно. Передают еду. Некоторых на подходах досматривают — раз за разом сообщается, что задержали то девушку с десятком сырков, то парня с термосом чая. Всего же за подобного рода «диверсии» на сутки попало как минимум около сотни людей. По лагерю гуляет анекдот: Милиционер возле площади останавливает прохожего с сумкой:

- Продукты в сумке есть?
- Нет, только пистолет и наркотики.
- Проходите.

Тем не менее, несут и несут. Пожилая минчанка передает большой пакет с драками. В импровизированной столовой на решетке девчата жарят сосиски, делают бутерброды с колбасой. Сами же и те, кто не занят, разносят их вдоль оцепления. Тут же раздают конфеты, витамины, предлагают таблетки от кашля, активированный уголь. Рядом сформировался полевой медпункт. Одна из женщин приняла там «командование» и сортирует передаваемые снаружи таблетки, согревающие мази, «брызгалки» от насморка и ангины.

Две бабушки подходят к цепи, передают два яблока: «Возьмите, дорогие! Только одно немного надкусано, срежьте потом». Оказывается, у одной из них диабет, и в случае, если станет плохо, нужно иметь с собой какую-то еду, чтобы сразу откусить. Они просто вышли погулять, но возле метро к ним прицепились милиционеры и обвинили в том, что они несут продукты (два яблока!) для участников акции. В качестве доказательства, что это не так, заставили одно яблоко надкусить. Возмущенные женщины принципиально принесли эти яблоки в лагерь, да еще потом рассказали обо всем случившемся в микрофон.

Ведущий у микрофона — осипший парнишка с задатками шоумена — объявляет, что те, кто ночевал в лагере и хочет сейчас отдохнуть, помыться в ванне, могут воспользоваться приглашениями минчан — сколько таких предложений было — не знаю, но приходили и приглашали в квартиры — точно.

Народу тем временем становится все больше. Вокруг оцепления то и дело вспыхивают дискуссии. Сторонников той и другой точки зрения примерно поровну, но бросается в глаза разница в поведении, одинаковая, как видно, что в Горках, что в столице. Если коротко, то как лукашист — так хам. Люди демократических взглядов ведут себя спокойно и вежливо, на всяких неуравновешенных отморозков** не реагируют, разве что могут пристыдить. Представители же «82-х процентов» так и норовят оскорбить, наорать, пригрозить. При этом уверены — им за это ничего не будет. Появляется съемочная группа то ли БТ, то ли ОНТ — эмблемы на аппаратуре нету. Оператор подходит вплотную к цепи. Звучит призыв: не отвечать на провокации. Какая-то нервная бабушка, не разобравшись, что к чему, с криком «Мы за Лукашенку!» бросается к месту съемки и начинает плеваться, но попадает в ошарашенного оператора, после чего убегает.

Вообще снимают много — фотокорреспонденты мировых агентств с длинными «пушками» объективов, любители с «мыльницами» на фоне флагов, и, конечно же, «хлопцы в цивильном» — с разных точек, подолгу, но всегда на приличном расстоянии.

Снова инцидент — пьяный пытается пройти сквозь оцепление. Люди зовут милицию — ноль реакции. Прислужники в погонах знают — им за это ничего не будет. Один милиционер отвечает, что у нас демократия. Пожилая неопрятная женщина, развернув самодельный плакат с обрывком «Советской Белоруссии», где на цветном фото изображен Лукашенко с девочкой в галстуке, и надписью от руки «СССР победил» с хохотом прыгает вдоль цепи, а затем убегает в сторону. Еще один подобной же внешности бомжеватого вида дедок долго кривляется, цепляется к прохожим, к стоящим милиционерам с криками: «Вон они! Заберите их!» Сержанты, которым, судя по всему, самим неловко от такого «союзника», отворачиваются, отходят в сторону, дедок взглядом ищет «своих», бежит к двоим парням

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

24 сакавіка

03:00. Стала відавочна, што рыхтуеца штурм плошчы: падагнаныя некалькі аўтобусаў, зявілася некалькі дзясяткаў байцоў спэцназу. Падпалкоўнік папрасіў усіх журналістаў выйсці за ланцужок міліцыянтаў «у мэтах асабістай бяспекі». На плошчы зявілася шмат людзей у цывільнym. Людзі скандуюць: «Жыве Беларусь!» і «Міліцыя з народам!» Адчуваецца вялікая напружанасть.

03:07. На Кастрычніцкую плошчу падагналі шэсцьць спэцгрузавікоў «МАЗ» і аўтобусы, поўныя спэцназаўцаў у бронекамізэльках, у шлемах і з дручкамі. Журналістаў не пускаюць бліжэй, чым за 50 мэтраў, зявіўся дадатковы ланцуг спэцназаўцаў у шлемах. Уесь лягер абкружены двайным колам. Людзі ў ім узяліся за руکі і маўчаць. Ім усім праз мэгавон загадалі сесці на зямлю. Гул грузавікоў заглушае ўсё. Міліцыянты нешта абяўляюць у мэгавон, але нічога не чуваць там, дзе стаяць журналісты.

03:10. Пачаўся штурм намётавага лягеру. Спэцназаўцы людзей гвалтам вядуць у бранаваныя МАЗы. Людзі супраціўляюцца, яны ўзяліся за руکі — тримаюць адзін аднаго, але іх вырываюць па адным, запіхваюць у аўтобусы, дзе многіх зьбіваюць.

3:25. Штурм скончаны, усіх затрыманых на шасці аўтазаках цёмна-зялёнага колеру вывезылі з плошчы. Аперацыя па захопу лягеру камандаваў палкоўнік палка спэцназу міліцыі Юры Падабед. Лягер пусты. Паўсюль валяюцца асабістыя рэчы, харчы, балонікі, лекі. Бел-чырвона-белыя сцягі раскінутыя паўсюль. Людзі ў цывільнym зьбіраюць іх. Паўсюль валяюцца тэрмасы і плястыкавыя бутэлькі. Ніводнай бутэлькі ад алькагольных напояў няма. Журналістаў бліжэй, чым на 50 мэтраў не падпускаюць. На момант штурму ў лягеры знаходзілася 460 чалавек, пераважна моладзь, большая частка — мужчыны.

в гражданской одежде, дергает их за рукава, заглядывает в глаза, что-то говорит. Те реагируют резко, отмахиваются и, поняв, что «засветились», исчезают в толпе. Стоящая рядом со мной женщина рассказывает, что вчера «этот бомж» ходил с бутылкой водки, пил из горла, а следом бегала группа из БТ и снимала. Дед потом хвалился, что ему за это дали миллион, и на следующий день пришел в новых ботинках, хотя и в той же замурзанной куртке.

Впечатляет обилие пожилых людей, которые держат нашу сторону. Бабушка, одетая в старенькое пальто, сначала стоит нерешительно, затем подходит к оцеплению, благодарит за смелость, отчего смеется сама — через пару минут она уже внутри оцепления, берет микрофон и говорит те же слова уже громко. Ее сменяет офицер-«афганец», затем микрофон берет заплаканная женщина в черном. У нее вчера милиция забрала сына, и она до сих пор не знает, где он. Парень-студент, выходил на остановку из автобуса №100, как раз напротив «майдана». Его тут же схватили, несколько раз ударили и увезли куда-то. Сама она инвалид, муж — тоже, сына изо всех сил учат на платном, голосовали за Лукашенко, а тут — такое. Говорит сбивчиво — видно, что потрясена, старые установки рухнули и в голове творится невесть что. Потом она долго ходит по лагерю, ей сочувствуют, успокаивают.

Сотый автобус, остановка которого находится в десятке метров от оцепления — это вообще отдельная тема. В день моего нахождения на «майдане» на остановке дежурил гаишник, крутивший палкой каждый раз, когда водители автобуса и маршруток пробовали останавливаться. Одна маршрутка остановилась с недоездом — побежал, толкнул в грудь попытавшегося выйти мужчину, закрыл дверь и рявкнул на водителя: «Проезжай!»

Едущие по проспекту машины часто сигналят в такт: «Жы-ве Бе-ла-русь!» Площадь отвечает скандированием. Гаишник каждый раз, когда удается заметить, кто сигналил, передает по радио номер машины, и стоящий метрах в двухстах по ходу его коллега тут же бросается с жезлом наперевес и, видимо, штрафует. Заметно,

что «вычисляет» он только тех, кто сигналил до того, как поравняться с ним. Если машина проехала, то в потоке уже трудно определить, кто именно подавал сигнал. Нахожу корреспондента «Радио Свобода» и прошу передать в эфир, чтобы водители сигналили, проехав гаишника. Поэтому или нет — не знаю, но к концу дня работы у стража порядка стало меньше — сигнализировать действительно стали чуть позже.

По лагерю нервно ходит один из его организаторов Вячеслав Сивчик — мужчина в длинном пальто, с красным лицом и воспаленными глазами. Он здесь с первого дня. Только что сообщили, что милиция арестовала его мать. В конце дня он также будет похищен, избит и две недели пробудет в больнице под милицейской охраной.

Во второй половине дня на площади появляется группка бээрсээмовцев — человек двадцать — с красно-зеленым флагом. В лагере — смех: «Восемьдесят два процента пришли!» Их зовут к микрофону, предлагают высказаться, но, геройски потоптавшись чуть в стороне и покричав нечто нечленораздельное, «альтэрнатыўныя мітынгоўцы» разбредаются под крики «Ганьба!»

Мысль о том, что уйти сегодня просто так не удастся, впервые появилась где-то после десяти вечера. Видно было, что ряды «муравьев» вокруг заметно погустели, и там, где утром стоял один, теперь группа из пяти-шести, а то и больше. Все чаще звучат призывы ко всем мужчинам стать в оцепление.

Пятница, 24-е марта 2006 года. Три часа ночи.

Моя покойная бабушка, женщина набожная и эрудированная, помнится, все-рьез утверждала, что именно в это время к человеку приходят болезни и разные напасти. Она была уверена, что именно три часа ночи — наиболее благоприятное время для нечистой силы, задумавшей всякие пакости, особенно по пятницам. Ну хоть ты возьми и поверь!

Возле иностранных корреспондентов начинается какое-то шевеление, их отирают в сторону. Снизу, со стороны цирка, выезжает шесть бронеавтомобилей-автозаков и автобус. Приплыли. В цепи — призывы сохранять спокойствие и не отвечать на провокации. Из машин горохом сыплются «космонавты» в больших шлемах и с дубинками. Выходит какой-то полковник с мегафоном. «Вы участвуете в несанкционированном митинге и пикетировании, даю пять минут, чтобы разой-

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

24 сакавіка

Пры ліквідацыі намётавага лягера арыштаваная актыўістка АГП і давераная асоба Аляксандра Мілінкевіча Валянтына Палевікова, суд Кастрычніцкага раёну пакараў яе адміністрацыйным арыштам на 15 сутак.

24 сакавіка

Пры тых жа абставінах затрыманы былы амбасадар Польшчы ў Беларусі Марыуш Машкевіч, якога суд Ленінскага раёну пакараў адміністрацыйным арыштам на 15 сутак. Па стане здароўя 29 сакавіка Марыуш Машкевіч быў пераведзены ў рэанімацыю першай мінскай клінікі. 4 красавіка ў Варшаве калія будынку Міністэрства замежных спраўай Польшчы абвясціў галадоўку з патрабаваннем вызваліць свайго сына з турмы ў Менску бацька Марыуша Машкевіча — Ежы Машкевіч. 7 красавіка былы амбасадар Рэспублікі Польшча ў Беларусі пасъяля заканчэння курсу лекаванья быў выпісаны з аддзялення рэанімацыі і інтэнсыўнай тэрапіі першага гарадзкога клінічнага шпіталю Менску. Дзякуючы намаганням польскага ўраду, закліку прэмер-міністра Польшчы Казімежа Марцінкевіча да Аляксандра Лукашэнкі, астатні тэрмін адміністрацыйнага арышту Марыушу Машкевічу быў скасаваны і былы амбасадар пакінуў Беларусь.

тись!» Из оцепления кто-то отвечает: дайте коридор — разойдемся. Полковник «не слышит», снова повторяет то же самое. Из цепи выскакивают несколько человек — как потом говорили сами «стражи порядка», это были «их» люди.

Все мужчины, которые есть в лагере, стоят в оцеплении в два кольца, плотно съцепившись локтями. Скандируем, как потом выяснилось, антигосударственный лозунг: «Міліція з народам!». Ага, «з народам» — те, что в шлемах, прямо-таки вплотную, в паре метров от оцепления. Еще одно кольцо из «муравьев» в черном стоит дальше, в десятке метров. Заметно, что цель — не дать уйти никому. С одной стороны цепь омоновцев начинает теснить стоящих. По цепи передается: «Садимся!» Все оцепление, не размыкая локтей, садится на асфальт. Продолжаем скандировать, женщины внутри лагеря тоже садятся или становятся на колени и начинают молиться.

Многие звонят по телефонам, сбрасывают эсэмэски. Я никому звонить не стал, подумал — ночь, что людей беспокоить. Позже, поразмыслив, сделал вывод, что зря — хоть кому-то сообщить нужно было, хотя бы затем, чтобы назавтра не обрывали телефоны и не искали.

Вообще же, хочу сказать спасибо всем, кто уже следующим утром, услышав о разгоне и обнаружив, что телефон недоступен, занялся моим поиском. Отсюда вывод — участвовать в подобного рода акциях лучше, предварительно наладив контакт хоть с какой-то структурой или хотя бы предупредив близких и друзей о возможном задержании, назначив время для связи. Не дай Бог, случится тяжелая травма, власти ее, скорее всего, попытаются скрыть, и получится, что кроме семьи о вас никто не знает и никому вы не нужны. Так, по всей вероятности, сейчас происходит с человеком, которого, как говорят, серьезно искалечил ОМОН 25-го марта во время разгрома колонны в несколько тысяч человек, шедшей к тюрьме, где мы тогда уже сидели. Фамилия его, вроде, Атрошенко, он, предположительно, из Ба-

рановичей, но больше никто толком ничего не знает, хотя прошло уже немало времени. Власти, естественно, все отрицают, и «был ли мальчик», не знает с уверенностью никто до сих пор.

Так случилось, что в первый день после задержания меня почему-то не оказалось в списках. Тут же (я узнал об этом уже после освобождения) на сайте belingo.info, с которым я в последнее время сотрудничаю, появилось сообщение:

«Сярод затрыманых — карэспандэнт belingo.info

[24 сакавіка]: Як нам стала вядома, у ліку соценъ затрыманых уначы на Кастрычніцкай плошчы быў і карэспандэнт belingo.info, грамадзкі дзяяч і журналіст з Гопрак Эдуард Брокараў. Учора раніцай ён паехаў у Менск, каб падтрымаць удзельнікаў акцыі пратэсту на Кастрычніцкай плошчы. У прыватнасці, Э. Брокараў плянаваў пачытаць ім свае творы. У той жа дзень ён меркаваў вярнуцца, але, відаць, вырашыў застацца на ноч у намётавым лягеры. Пакуль невядома, дзе знаходзіцца Эдуард Брокараў, у няпоўным съпісе палітвязняў яго прозывішча няма. Нагадаем, што падчас выбарчай кампаніі Эдуард Брокараў з'яўляўся кірауніком штабу А. Мілінкевіча ў Горках».

Ну, и коллеги по предвыборной коалиции подсуетились и уже вскоре вычислили меня, сообщили семье и позднее организовали передачу.

Предвижу, что могут начать просто бить и, чтобы попытаться предотвратить это, предлагаю соседям встать и пойти к машинам. Некоторые из молодых ребят отказываются, другие (их большинство) молчат и не двигаются. Чувствую, что одного из стоящих рядом начинает бить дрожь. Приятного, конечно же, мало. Омоновцы набрасываются на людей и начинают растаскивать сцепившихся. При этом почти не бьют, только тех, кто активно сопротивляется. На моих глазах девушку толкнули так, что она всем телом ударилась о железный борт. Людей ташат за руки ноги, швыряют в броневики. Я сижу во втором ряду и до меня еще не добрались. Когда от оцепления практически ничего не остается, опережая вошедших в раж «защитников», встаю и, как в кино, подняв руки, иду навстречу.

Теперь, при рассказах, этот эпизод неизменно вызывает у слушателей улыбку, самому тоже немного смешно, а тогда было как-то невесело, ожидал всякого — черт их знает, что у них на уме. Тем более, не сомневаются, что если даже кого и побьют или покалечат, то им за это ничего не будет.

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

24 сакавіка

Раніца ніякой інфармацыі пра арыштаваных афіцыйныя крыніцы не даюць. Каля 200 чалавек родных і сябrou затрыманых на Кастрычніцкай плошчы ўсю раніцу знаходзяцца каля прыймальніка разъмеркавальніка на Акрэсьціна. Некаторыя зь іх прыйшли сюды а б гадзіне раніцы. Уначы тут пабываў Аляксандар Мілінкевіч. Людзі прывезлы харчовыя перадачы і неабходныя для затрыманых лекі, але іх не прымаюць. Не даюць таксама і съпісы затрыманых. Людзі выкryкваюць: «Ганьба!», «Жыве Беларусь!», «Свабоду!»

24 сакавіка

Дзень у напруженыні. Абсалютна невядома, колькі чалавек затрымана, дзе яны знаходзяцца, дзе і калі іх будуць судзіць. Увечары 2 аўтобусы з затрыманымі на плошчы даставілі ў Жодзіна ў арыштўны дом, які знаходзіцца на тэрыторыі СІЗА. Інфармацыя гэтая стала вядомая ад бацькоў, якія ехалі аўтобусамі.

Двое омоновцев (не сказать, что амбалы — среднего роста ребята, но экипированы и наверняка подготовлены) берут меня почти вежливо под локти и, я бы сказал, провожают в машину. Уже там получаю «в коршень»: «Лежать! На пол!» — боковые сиденья все заполнены, и тех, кому не хватило места, укладывают в три слоя на проходе, несколько раз проходятся поверху ногами. Команды грубые, резкие, ну, это мы еще в армии проходили, в карантине — напугать, задавить, чтобы не рыпались.

Уже потом, в камере, обдумывая произошедшее, я сделал вывод, что тем, кто прошел армию или даже «зону», а может, и просто немолодым, имеющим жизненный опыт, в таких стрессовых ситуациях легче. Юным студентам и школьникам, кроме отчаянного геройства, тут предъявить пока нечего. Поэтому очень важно, чтобы с ними в этот момент были люди опытные, способные подсказать или просто успокоить. В этой связи не могу не вспомнить о тех, кто, по-моему, просто обязан был поддержать стоявшую на площади молодежь — об их родителях. Большинство из вас,уважаемые, отсиделось в теплых квартирах, и, когда ваших детей били и швыряли в автозаки, вы просто-напросто дрыхли в уютных постельках. Дело даже не в политических взглядах — признайтесь, что у значительной части из вас их просто нет. Боюсь показаться излишне категоричным, но есть в жизни случаи, когда нужно наплевать на свои должности, погоны и просто комфортное существование и выйти при минус пятнадцати, встав рядом с ребенком (пятнадцать лет ему или двадцать пять — неважно). Иначе потом придется откупаться куском колбасы, переданной в камеру, и убеждать себя в том, что это он вас услышался, а не вы его предали.

Еще несколько минут — и машина трогается. Омоновцы немного успокоились, приказывают сесть на пол, на колени друг другу. Едем примерно минут десять.

Андрей, оказавшийся в другой машине, потом рассказывал, что у них омоновцы вели себя намного агрессивнее. При задержании били — ему самому досталось по голове. В машине оскорбляли и запугивали девушек, мол, сейчас мы вас...

Останавливаемся. Слышина команда: «Вторая машина заезжает!» Проезжаем еще немного и уже командуют выходить. Вокруг — тюремного типа здание и огороженный кирпичным забором с проволокой двор. Быстро проходим внутрь, наставят возле стенки. «Смотреть вперед!» Пересчитывают, требуют вынуть шнурки из ботинок и отключить телефоны. «У кого найдем включенный телефон — упадет на пол!» Людей очень много, из разговора двух милиционеров слышу, что привезли уже 360. Выявляют несовершеннолетних и куда-то уводят — потом выясняется, что в итоге отпустят и начнут давить на родителей.

Всех снимают на видео, при этом надо произнести вслух свои данные. Заводят в кабинеты, где сидят несколько человек в форме и составляют протоколы, переписывая обвинения с куска картона, лежащего на столе: «Активно участвовал в несанкционированном...» и т.д. Эти формулировки будут сопровождать нас до самого выхода на свободу. Написано от руки и не слишком разборчиво, поэтому спрашивают друг у друга, что надо писать. У тех, кто без документов, проверяют данные, куда-то позвонив по телефону.

Снова долго стоим у стены, коридор метров 50 длиной, в два ряда по обе стороны. Вспоминаю, что в кармане лежат две дискеты с информацией, которая, если прочтут, может «усугубить», поэтому незаметно их ломаю. Знал бы, как потом будет, не делал бы этого — при таком столпотворении милиции хотя бы справиться с бумаготворчеством. Нахожу в другом кармане несколько листков бумаги с тем самым «творам», про который писали на сайте — пародией на передачу «В мире животных» под названием «Заповедник». Я ее сумел распечатать с дискеты только в Минске и прочесть не успел — было как-то не до того. Выбросить — некуда. Поэтому комкаю листки и при изъятии личных вещей небрежно швыряю в пакет — дескать, мусор, в опись можете не писать. Дискеты тоже сошли, как ненужный хлам. Даже не спросили, почему сломаны, а может, не знают, как они должны выглядеть.

В коридоре делят нас между собой: «Ты бери этого, а я — того». Видимо, потом будут писать липовые рапорта о том, что именно сержант А задержал гражданина Б, который «Активно участвовал в несанкционированном митинге и пикетировании, выкрикивал...». Кто-то из тех, кто сейчас оформляет соседа, потом, может, будет свидетелем на суде у меня, а мой — у соседа. Конвойер, пародия на законность, и самое страшное — им за это ничего не будет. Забирают личные вещи, вплоть до блокнотов и ручек. Правда, все под опись и копию дают на руки. При выходе потом все вернули — даже фляжку с водкой.

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

24 сакавіка

У раённых судох Менску пачаліся суды над удзельнікамі намётавага лягера. У большасці выпадкаў ні бацькоў, ні праваабаронцаў, ні журналістаў, ні прадстаўнікоў грамадзкасці на суды не пускаюць і не дазваляюць размаўляць з затрыманымі. У канцылярыях судоў адмаўляюцца прадстаўляць інфармацыю пра вынесеныя прысуды, у асноўным — гэта арышты ад 5 да 15 сутак, за рэдкім выключэннем — штрафы.

24 сакавіка

Увечары каля Камароўскага рынку некалькі дзясяткаў маладых людзей правялі флэш-моб. Да Камароўкі пачала падыходзіць моладзь, што трymала ў руках газэту «Советская Белоруссия». Спачатку яны зрабілі выгляд, што чытаюць яе. Практычна ўсе трymалі «Советскую Белоруссию» дагары на гамі. Зрабілі выгляд, што прачыталі газэтu, потым яе парвалі, патапталі, сабралі і выкінулі ў съметніцы. І разыйшліся. Акцыя абышлася без затрымання.

Наконец — камера. Девятнадцать человек на шесть нар. Правда, есть еще лавки и столы, массивные, соединенные, как школьная парты, и прикрепленные к полу. Устраиваемся, кто как, чтобы хоть немного поспать — за окном уже почти рассвело. Пару часов сна, и снова зашевелились — холодновато, особенно тем, кто одет явно не по сезону. Начинается обмен куревом, один из парней пронес мобильник и куда-то звонит, его просят дать позвонить другие. Вяло рассказываем друг другу о своей жизни в лагере. Камера новая, мы там, видимо, первые. Кран с горячей и холодной водой, отгороженный железным щитом туалет с унитазом и дверцей высотой метра в полтора. Помещение большое, квадратов тридцать. Видимо, строили с учетом санитарных требований, касающихся наличия определенной площади на одного человека.

С Андреем Юрковым мы расстались при заселении. Старались держаться рядом, стояли буквально через пару человек, но в итоге именно тут оказался «водораздел», и сперва попали в разные камеры, а потом даже в разные тюрьмы. Я остался в Минске на Окrestina, а его увезли в Жодино в числе тех, кому здесь не хватило места.

Спустя несколько часов выводят из камер. Все просьбы о медицинской помощи, о возможности позвонить домой игнорируются либо отклоняются — дескать, все после суда. Сажают 29 человек в автобус и везут в суд Московского района. При выезде из ворот тюрьмы (или точнее, спецприемника-распределителя в переулке Окrestina) — толпа людей. Охранники нервно командуют, чтобы мы молчали и не двигались. Снаружи приветственно машут, кричат: «Свободу! Держитесь!», высматривают своих. В метре от автобуса вижу Козулина — машет руками, что-то кричит. Незаметно для охраны показываю в окно «V» из двух пальцев. В ответ звучит хором: «Жыве Беларусь!» Едем минут десять, при этом с первого раза водитель подогнал автобус к парадному входу в здание. Нет, не сюда. Автобус разворачивается, переезжает в закрытый двор. Выводят и запирают по пять человек в камеры-«стаканы» размером где-то метр на полтора без окон, но с вентиляцией. Для сиденья там бетонный приступок максимум на двоих. Стены оштукатурены

«шубой», видимо, специально, чтобы было неудобно прислоняться. Меня выводят одним из первых. Заходим в зал суда, секретарь спрашивает, нужен ли адвокат. Отвечаю утвердительно, и ее тут же приглашают. Коротко знакомимся, она записывает мои данные. Другие обитатели тюрьмы, с которыми потом разговаривал, утверждали, что адвокаты были не у всех — одним не предлагали (кое-кто из молодых вообще не знал, что он здесь положен), другим отказывали, кому-то сказали: «Гони 100 тысяч, будет тебе адвокат. Если нету, то не рыпайся». Откуда же им быть, если все деньги забрали при задержании?

Входит судья. Процесс, как говорил один президент СССР, пошел. Постараюсь описать его подробно — это может быть интересно юристам и просто людям, знакомым с подобным действием, хотя за стенографическую точность, конечно же, не ручаюсь.

После формальных действий, связанных с установлением личности, судья зачитывает обвинение: «Активно участвовал в несанкционированном митинге и пикетировании, выкрикивал антигосударственные лозунги, не реагировал на законные требования работников милиции». Подтверждается протоколом задержания и рапортом милиционера, которому я достался при дежуре задержанных.

— Вы признаете себя виновным?

Пожимаю плечами.

— Вы сказать должны это сейчас.

— Частично.

— Что можете сказать еще?

Прикидываюсь «валенком» — дескать, я с периферии, приехал в Минск по делам, было интересно, что там происходит, поэтому пошел посмотреть. Раньше ни к чему не привлекался, и вообще, я тут случайно. Представился я, кстати, предпринимателем, что формально есть правда. Про журналистскую работу упоминать не стал — не обязан.

Выкрикивал ли лозунги? Да, «Жывіс Беларусь!» По-моему, хороший лозунг, он же не против Беларуси — вон на каждом углу висят плакаты «ЗА!» Антигосударственных не выкрикивал — да там их и не было вроде.

Хроніка падзеяў **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў** **Хроніка падзеяў**

25 сакавіка — Дзень Волі

Эты дзень абвешчаны працоўным, у шэрагу менскіх школаў таксама ідуць заняткі, каб прадухліць удзел школьнікаў у мірнай акцыі.

Каstryчніцкую плошчу ў Менску, дзе павінна адбыцца акцыя з нагоды Дня Волі, заставілі сънегазборнай тэхнікай, на прылеглых вуліцах дзяляцца «аўтазакі», аўтобусы з АМАПам, з міліцыянтамі. Людзей, якія сабраліся вакол плошчы, амапаўцы сілаю выштурхуюць ад яе. Мітынг адбываецца ў скверы Янкі Купалы, дзе сабралася больш за 40 тысячай чалавек, каб адсвяткаваць Дзень Волі. Выступаючы на мітынгу, Аляксандар Мілінкевіч абвясціў аб стварэнні Народнага руху «За свабоду». Пры канцы мітынгу прыняты зварт на Камітэт па правах чалавека ААН і да ўсіх дзяржаваў сьвету, каб яны зьвярнулі ўвагу на падзеі ў Беларусі і паспрыялі вызваленню затрыманых сотняў удзельнікаў апазыцыйных акцыяў. Пасля гэтага некалькі тысячай дэмантрантаў на заклік Аляксандра Казуліна рушылі да спэцпрымальніка-разъмеркавальніка на вуліцы Акрэсьціна, каб патрабаваць вызвалення палітзняволеных. Пад мостам ля будынку райвыканкаму Маскоўскага раёну Менску шлях калёне перакрылі некалькі шэрагаў АМАПу і спэцназу. Супраць дэмантрантаў былі ўжытыя фізічнае сіла, шумавыя бомбы. Людзей зьбівалі нагамі і дубінкамі. На месцы разгону калоны пачаўся масавы хапун. Сьведкі бачылі трох параненых, двух выносілі на насілках. Затрыманы Аляксандар Казулін, ён быў жорстка зьбіты ў машыне спэцназу.

В протоколе написано, что я был на площади с часу до 3-15 (время задержания) ночи. Отвечаю, что приехал раньше, днем, а долго не уходил, потому что там говорили, что милиция стала задерживать всех, кто выходит, а уходить нужно утром, тогда не забирают.

Судья:

— Кто говорил конкретно?

Щас, буквально всех и перечислю.

— Не знаю, я там вообще ни с кем не знаком.

Почему не доволен властью? Да я вроде и не шибко-то недоволен, но вот налоги и вправду стал платить больше в последнее время.

Судья (назидательно):

— Так разве эти вопросы нужно на площади решать?

Пожимаю плечами и молчу (Где же еще, коли больше негде?)

Судья:

— Вы раскаиваетесь?

— Раскаиваюсь (правда, не совсем понимаю, в чем).

— Искренне?

— Искренне! (а как же еще?)

Зовут свидетеля — сотрудника милиции, который, по его словам, лично видел, как я «Активно участвовал в несанкционированном митинге и пикетировании, выкрикивал антигосударственные лозунги, на законные требования работников милиции не реагировал».

Судья:

— Какие именно лозунги?

Свидетель, почти не запинаясь:

— Ну, эти... анти...государственные... про Гончара что-то.

Адвокат:

— У меня вопрос к свидетелю: Какие конкретно лозунги выкрикивал именно этот человек?

Свидетель, запинаясь чуть сильнее:

— Анти...государственные...

Судья, немного раздраженно:

— «Жыве Беларусь!» кричал?

Свидетель, облегченно:

— Ага, кричал.

Судья:

— «Долой Лукашенко!» кричал?

Свидетель, почти радостно:

— Да, долой... Лукашенку...

Судья:

— Вот видите, свидетель говорит, что кричал!

Слово адвокату. Надо сказать, что эта женщина свою работу сделала исключительно профессионально — поговорить нам времени не дали, но она опытным ухом уловила мою тактику и как могла, стала проводить ту же линию.

Она говорит, что я оказался там случайно, что меня ввели в заблуждение, сказав, дескать, если уйду — заберут в милицию. Просит учесть, что я раньше не привлекался к административной ответственности, что у меня двое детей, что я раскаялся и, учитывая, все это просит суд объявить мне предупреждение.

И тут судья допускает промах. Ну никак она не была настроена (кем — вопрос риторический) на такие решения. Аж вскакивает: «Что?! Вы хотите предупреждение?!» И, словно в отместку, мне — этак ехидненько:

— Вот вы предприниматель. Если я вам дам 150 базовых (более четырех с половиной миллионов — Э.Б.) — потянете?

Я, абсолютно искренне:

— Нет, конечно.

На этом действие завершено, говорю заслуженное «спасибо» адвокату и меня возвращают в «стакан».

Минут через двадцать снова ведут в зал суда. Там конвейер работает на полную мощность. Та же судья, только в клетке другой мужчина. Меня заводят в ту же клетку.

— Так, это кто? Фамилия? Ага, есть. Активное участие в несанкционированном митинге и пикетировании подтверждается рапортом и протоколом задержания, а также (даже не запнулась — во как за 12 лет отработано!) свидетельскими показаниями. Аргументы, приведенные обвиняемым, суд считает способом защиты (а такое понятие, как способ обвинения, в судебной практике вообще существует? — юристы, подскажите!). Отягчающих и смягчающих обстоятельств суд также не нашел. Приговор — десять суток.

Если переводить весь этот цирк на более понятный язык, то звучать должно примерно так: «Все, что вы тут доказываете, мне по фигу, а то, что плел этот узловник в форме, оно и есть истина». Насчет узловника — никаких преувеличений, поскольку лжесвидетельство преследуется по УК. А то, что он лгал, я готов доказать (в нормальном суде) с помощью сотен свидетелей. Во-первых (другие обитатели «майдана» не дадут сорвать), про Гончара там вообще никто ничего не кричал, равно, не было и лозунга «Долой Лукашенку!», да и не могло быть — слишком примитивно звучит. Во-вторых, если присутствовавшие там лозунги «Жыве Беларусь!», «Міліцыя з народам!», «Разам!» и «Хочам, можам, пераможам!» являются антигосударственными, то тем, кто руководит этим государством, я могу только сочувствовать — уверен, что в итоге они плохо кончат.

Отводят назад в стакан — теперь уже в другой, но с тем же «комфортом». Там уже все пятеро после суда. У всех от 10 до 15. Стоим, сидим, меняясь местами. Слышно, как из других клеток люди просятся в туалет, кому-то становится плохо, кто-то хочет курить. Ответ на все один — не положено.

[Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#) [Хроніка падзеяў](#)

27 сакавіка

9 раённых судоў Менску цягам дня судзілі затрыманых удзельнікаў акцыі на Кастрычніцкай плошчы і шэсцьця 25 сакавіка. Каля трох сотняў чалавек пакараныя арыштамі. Ля спэцпрымальніку на Акрэсціціна зноў стаяць сваякі арыштаваных. Сытуацыя паўтарылася — невядома куды накіравалі людзей пасля судоў адбываць арышты. Бацькі абураюцца, адміністрацыі ізалятараў ня кажуць прозвішчаў. Апроч таго, студэнтам пагражае адлічэнне з універсытэтам.

27 сакавіка

Незалежныя СМИ паведамілі, што кіраўнік Беларусі Аляксандар Лукашэнка цягам апошніх дзён не з'яўляецца на экранах тэлебачання. Фактычна, усе гэтыя дні яго не чуваць. Ходзяць чуткі пра стрэс і хваробу абранага прэзідэнта. Апошнія абнаўленыя прэзыдэнцкага сайту ў інтэрнэце датаваныя 23 сакавіка, калі ён праводзіў нейкія рабочыя сустрэчы. Афіцыйнае агенцтва БЕЛТА ў пэрыяд з 23 па 27 сакавіка разъясняціла толькі адну інфармацыю пра тое, што кіраўнік Беларусі павіншаваў Абяднаны інстытут ядзерных дасыльдаванняў з 50-годзьдзем. Інагурацыя прэзыдэнта, прызначаная на 31 сакавіка, адкладаецца на няпэўны тэрмін. Паводле старшыні ЦВК Лідзіі Ярмошынай, адлік трэцяга тэрміну Аляксандра Лукашэнкі пачнецца ад дня інагурацыі.

Проходит несколько часов (как выяснилось потом — примерно пять). Мои соседи — все молодые ребята — жалуются, что у них буквально «едет крыша» от замкнутого пространства. Действительно, помещение давит на мозги — тем более — на фоне стресса. Но так, наверное, было задумано, когда строили — здание новое. Чтобы отвлечься, начинаю травить какие-то байки, анекдоты, все, что в голову придет. Подействовало, то один, то другой начинают включаться в беседу. Длинноволосый парень, студент БГУ, с которым потом оказались в одной камере, понял мою задумку и в одной из пауз просит: «Вы не молчите, рассказывайте нам что-нибудь». Это и делаю.

Наконец, выводят, снова в автобус и везут назад на Окрестина. Опять проезжаем сквозь толпу у входа. Осознание того, что мы не одни и не брошены, безусловно, ободряет. Долго стоим во дворе, лицом к воротам гаража. Нас в который уже раз переписывают. Слышно, что неподалеку кого-то бьют. Шатающиеся по двору охранники изгаляются как могут (точнее, как позволяет единственная извилина). Набор стандартный: «Завтра поедете в колхоз камни ворочать», «Сейчас пойдете в камеру, дадут поесть, сегодня будет курица». «Всех надо постричь наголо». На все просьбы ответ один: «Может тебе еще и бабу?» с неизменным «Гы-гы». Толстый прaporщик, курирующий нашу группу, обходит строй, рассматривает людей, между делом жалуется на то, что они из-за нас с какого-то там числа без выходных трудятся. В таких случаях я обычно советую сменить работу и пойти в дворники или в администрацию президента — там выходные гарантированы. Но здесь молчу — не тот случай. Попутно прaporщик проводит и воспитательную работу. В частности, его интересует, почему это я оказался на площади. Ладно, мол эти пацаны жизни не знают, а мне что там надо? «Вы же человек (вижу, что чуть не сказал «пожилой», но осекся) немолодой». Я коротко отвечаю, что было интересно, а при повторной попытке заговорить обрываю — дескать, мы что, друг другу что-то докажем?

Подобные «воспитательные речи» характерны почему-то именно для милицейских прaporщиков — не впервые приходится слышать, как они назидательно обращаются к своим «подопечным», повторяя однажды заученную на каких-нибудь политзанятиях белиберду, необыкновенно точно сформулированную в народном (или, если хотите — оппозиционном) фольклоре: «Если вы там такие умные, то почему строем не ходите?» При этом сами, видимо, уверены, что жизнь состоит из строевой, боевой и политической подготовки, а посему вывод — они ее знают.

В целом же всех охранников, с которыми мы там столкнулись, можно делить на три приблизительно равные группы:

1. Менты по жизни. Учиться — туп, работать — ленив, а гонору — выше крыши. Плюс разные комплексы, которые можно вымстить на тех, кто ответить не в состоянии. Очень любят тупо шутить и ржать от собственных шуток. Поскольку в соответствии с рекомендациями того же фольклора (не тронь, чтоб не пахло) никто с ними не пререкается, то, прослужив некоторое время, решают, что правда умные и с этого момента становятся любимцами арестованных, которые услышанные «перлы» затем повторяют и обыгрывают часами — но об этом чуть позже.

2. Простые и в целом невредные хлопцы, искренне уверенные, что служат отечеству. Наш прapor был из этой группы.

3. Нормальные ребята, каким-то образом попавшие на такую службу, например, после армии. Это они показывали нам сжатые у плеча кулаки, «вилки» из пальцев, при случае говорили, что если бы не погоны, тоже пришли бы на площадь. Помогали, чем могли — информацией, зажигалкой, просто человеческим отношением.

Стоим очень долго. Холодновато, особенно тем, кто одет не по сезону. Перегоняют в другое место, поближе ко входу. Несколько человек жалуются на холод. Прaporщик уходит в здание, возвращается и заводит нас внутрь. Все коридоры забиты людьми, поэтому стоим на лестнице, но все же в тепле. Наконец доходит очередь. Выстраиваемся возле стены в две шеренги. Снова какие-то формальности и начинается распределение по камерам. Наш «курантор» ко мне явно неравнодушен. Вроде даже сочувствует, во всяком случае обращается на «Вы». Подходит и то ли просит, то ли приказывает быть старшим в камере, смотреть, чтобы «эти пачаны» ничего там не натворили. Первое, что приходит на ум — фраза из известного фильма: «Господин назначил меня любимой женой!» Произношу ее негромко, но чтобы слышали ближайшие соседи в строю. Улыбаются — значит не так все плохо.

Боюсь повториться, но опыт, а с ним и присутствие духа в такой ситуации очень важны. Когда я осознал, что сделать уже ничего нельзя и 10 дней придется провести в камере без всякой возможности повлиять на ход событий снаружи, то просто выкинул все из головы и стал отдыхать. А поскольку на любом отдыхе важно хорошее настроение, то (благо — времени на это хватало) стал искать любую возможность похомить. Кроме всего прочего, это помогало поддерживать ребят помоложе — некоторые из них поначалу кисли.

Что касается семьи, то, поскольку знал, куда ехал, накануне отъезда предупредил, чтобы не дергались без большой надобности — был уверен, что в случае чего сообщат — есть кому.

Но вот мы в своем доме на ближайшие недельку-другую. Семь нар, десять человек. Правда, есть еще все те же скамейки и столики, вполне годящиеся для использования в качестве спальных мест — все равно на нарах нет матрацев. Располагаемся, знакомимся. У одного срок — пять суток, у четверых — десять, у пяти остальных пятнадцать. Обменялись впечатлениями о последнем дне. Как и следовало ожидать, суды у всех одинаково формальные, о каком-то реальном рассмотрении

рении обвинений речь не идет. В принципе, можно было этой ерундой не заниматься и времени не тратить — положил в камере десять бумажек, написал на одной «5», на четырех «10», на пяти «15» и тяните, как жребий. Кому что попало, тот столько и сидит. Говорю об этом вполне серьезно — единственный наш пятысупочник пробыл на «майдане» с первого дня до задержания, а другой парень, получивший пятнадцать, пришел за пару часов до разгрома лагеря, чтобы найти друга и забрать его домой на ночлег.

Возраст моих соседей — от восемнадцати до двадцати семи. Я со своими сорок пятью выгляжу древним аксакалом, хотя в процессе общения это было заметно чуть-чуть — коллектив подобрался удачный, а может, просто сплотили похожесть взглядов и общие проблемы.

С самого начала решили сидеть по науке. Случайно найденной за подкладкой куртки ручкой составили на салфетке график Ганта — своеобразный календарный план отсидки с указанием количества оставшихся дней и часов. При этом выяснилось, что своих тюремщиков мы невольно обдурим в любом случае — в один из дней вводится летнее время, а посему сидеть нам придется на час меньше. Мелочь, а приятно. Меня, с подачи прaporщика, единогласно избрали президентом камеры. Назначили министров: продовольствия (отвечал за расходование продуктов), машиностроения (им был единственный в камере слесарь), целлюлозно-бумажной промышленности (отвечал за расходование туалетной бумаги), а также начальника матчасти, который распределял сигареты.

Представлять своих соседей поименно не буду по понятным причинам. Но кратко описать, я думаю, можно.

Пять суток.

Немногословный уравновешенный парень, работает первый год по распределению после института. При обсуждении его ситуации сошлись на том, что не увольяют — а если увольяют, то неизвестно, кому лучше — схема, по которой могут заставить платить за учебу, вроде не просматривается.

Десять суток.

1. Студент театрального института, двадцатилетний интеллигент, не слишком переживающий за возможное отчисление. Эрудит и знаток театральных историй. Поклонник великой харизматичной актрисы Фаины Георгиевны Раневской (упоминания о ее гениальных фразах на каждом шагу и только по отчеству, теперь его запомнил даже я).

2. Студент старшего курса БГУ. Был за границей, знает английский. К возможному отчислению относится спокойно. Уравновешен. Чувствует поддержку родителей — в первой же передаче ему прислали распечатку с сайта «Радио Свобода» о событиях 24—25 марта.

3. Программист в частной фирме. В первые дни переживал, что могут уволить, но затем ему с работы принесли передачи от коллег и шефа, а один из милиционеров сообщил, что с работы передали, дескать, увольнять не собираются и чтобы держался.

4. Автор этой повести. Мне в плане работы было легче всех — я птица вольная и начальства надо мной нету.

Пятнадцать суток.

1. Архитектор. Учится заочно. Промышляет проектированием и отделкой квартир. В первые часы искренне считал, что столько людей сразу посадить нереально, поэтому должны отпустить. Особенно бесил его полученный срок — это он приходил искать друга, но по причине нахождения «под градусом» в лагерь допущен не был и ошивался вокруг, пока не прихватили «за компанию».

Надо сказать, что мысли о возможной «амнистии» были сперва и у меня. Все-таки, думал, что более пятисот человек (была информация, что задержали в ту ночь 540) посадить одним махом непросто. Оказалось, что нынешней власти — просто. После суда понял, что никто этого делать не будет.

2. Безработный. Приехал из Могилева сам по себе «от души». Молчаливый парень, по-моему, перенесший заключение с наибольшим спокойствием из всех нас.

3. Еще один могилевчанин, с которым у нас даже нашлись общие знакомые. Любитель интеллектуальных игр. Организовал чемпионаты камеры по «Что? Где? Когда?» и «Своей игре». В равной степени — любитель поспать.

4. Недавний дембель. Грузчик, программист, студент-заочник и фанат компьютерных игр. Из тех людей, которых приключения находят сами. Живет в конфликте с матерью-чиновницей и отчимом, что воспринимает как данность.

5. Слесарь второго разряда. Самый молодой в камере. Тоже любитель компьютерных развлечений. После выхода на свободу его встретила то ли перепуганная, то ли разъяренная матушка и тут же утащила домой.

Самыми большими проблемами в первый день нахождения в камере были невозможность позвонить домой (охранники несколько раз обещали предоставить телефон попозже, но в итоге так и не дали), отсутствие туалетной бумаги и курева.

В третий раз в жизни убедился, как хорошо не курить. Впервые это случилось в армии, затем — во времена советского и постсоветского дефицита. Сейчас эта проблема была создана охраной искусственно — при сдаче личных вещей поотбирали сигареты и зажигалки. Зато в первые дни, когда в камере почти не курили, легче дышалось. Когда пошли передачи, они свое наверстали, и моя одежда пропоняла насквозь. Курильщики обычно делают вид, что этого не понимают, а тем, кто не курит — неприятно. Хотя их понять тоже можно — деваться-то из камеры некуда, на перекур не выйдешь. Правда, вентиляция работала нормально, да и большой объем помещения не позволял дыму слишком уж сильно сгущаться.

Насчет звонка домой все начали спрашивать у охранников с первых же минут задержания. Вроде как имеем право. Милиционеры постоянно обещали, го-

ворили, что вечером придет дежурный офицер и нужно обращаться к нему, потом в итоге сказали, что сообщено в отделы по месту прописки и в случае обращения туда родственников, им сообщат. Так-то оно так, но это в случае обращения, что может быть далеко не в первый день — зачем людям нервотрепку устраивать? Во-вторых, некоторые говорили, что прописаны в одном месте, а живут в другом — как быть с ними? В общем, получилась одна из возможностей поиздеваться над задержанными. То же и с туалетной бумагой. Извините, но отказы в выводе в туалет из «стаканов» в помещении суда и насмешки в ответ на просьбы из камер дать хоть какую-то старую газету (при этом в личных вещах у многих были блокноты и просто какая-то бумага), кроме подтверждения ментовской дурости, ничего другого за собой не несут. Знают, сволочи**, что им за это ничего не будет.

Курево, когда его не хватает или нет вообще — тема номер один. Из десяти обитателей камеры курящих было семеро. В первый день у моих соседей не было ни одной сигареты, хотя, повторюсь, многих заставили сдать их, и зажигалки вместе с другими вещами. Назавтра в камеру напротив пришла первая передача и оттуда нам передали несколько сигарет. Тут же возникла проблема огонька. Попытки прикурить у охранников иногда заканчивались успешно, но чаще в ответ следовало «Сегодня — день здоровья, не курите» или что-то в этом роде. Один такой «умник» на вопрос, есть ли у него спички, постоял задумчиво у окошка, после чего «пошутил»: «Э-э..синички» с обязательным «Гы-гы» и закрыл «амбразуру».

Эти «синички» потом стали хитом всей камеры до конца отсидки. Как только речь заходила об охранниках, кто-нибудь из ребят неизменно произносил это слово «металлическим» голосом героя компьютерных игр, после чего шли вариации на

тему объема оперативной памяти в ментовских мозгах, количества килобайт, которые способен усвоить охранник, чтобы не «зависнуть» и чтобы не оказалось, что «нет места на диске», или ему требуется форматирование. Больше всего нам нравилось обсуждать это в присутствие самих людей в погонах — видеть, как они тихо бесятся, понимая, что над ними смеются, но будучи не в состоянии разобраться, в чем состоит насмешка.

Компьютерная тематика — одна из наиболее обсуждаемых. Иногда, когда несколько продвинутых фанатов усаживались за разговоры об очередной игре или на какую-нибудь другую подобную тему, мне доводилось чувствовать себя марсианином на конгрессе китайцев — большинство из звучавших там терминов для меня было просто набором бессмысленных звуков. С другой стороны, это и есть прогресс — сам я впервые нажал на компьютерную клавишу где-то в двухтысячном году, будучи уже тогда старше, чем сейчас все мои нынешние сокамерники, а мои родители, как я помню, находясь в моем теперешнем возрасте, впервые купили черно-белый телевизор.

Много внимания в разговорах уделяется так называемым флэш-мобам. Это такие скоротечные акции (я бы даже сказал — выходки), о которых их участники договариваются при помощи Интернета. Бывает, что это просто развлечение (например, несколько человек одеваются «шпионами» в черных очках и плащах и, встречаясь в оговоренном месте на улице, на глазах ничего не понимающих прохожих обмениваются кейсами). Сейчас в Минске у молодежи популярны флэш-мобы, несущие в себе элемент протеста и одновременно — насмешки над властями. Например, собравшись у огромного экрана на Октябрьской площади, в час передачи новостей БТ, несколько десятков студентов одновременно завязали себе глаза и заткнули уши. Несколько минут постояли и разошлись. Патрульные службы в этих случаях просто не знают, как поступать, а краткосрочность акции не позволяет получить указания. После того, как минское коммунальное начальство стало жаловаться на ущерб, который якобы нанесли их организации участники «майдана», замусорив канализационные люки (когда я приехал туда, люки были уже заварены), произошел вообще анекдотичный случай. Ребята собрались на главпочтамте, чтобы перечислить в адрес городских коммунальных служб по нескольку сотен рублей «на бедность». При этом за ними наблюдали несколько человек «в штатском». Их-то охрана почтамта и посчитала организаторами флэш-моба. Пока проходили «разборки», молодежь разошлась.

Об этом я узнал уже дома из Интернета. Там же увидел картинку, размещенную каким-то хакером на взломанном сайте БТ — две свиньи пожирают помои, льющиеся в корыто с экрана телевизора. Очень удачная идея. Такого бессовестного вранья, какое позволяло и до сих пор позволяет себе белорусское телевидение, не доводилось видеть даже во времена СССР с его жесткой цензурой. Тогда делом чести большинства журналистов было хоть как-нибудь обойти запреты и дать в эфир хоть кусочек правды. Сейчас холуи с камерами и микрофонами, заполонившие белорусский экран, словно соревнуются в том, кто же сумеет сорвать побольше, будто не понимая, что однажды за все это придется отвечать.

Кстати, отсюда же «растут уши» и у ящика с лапшой, который менские телезрители установили недавно у здания Белтелерадиокомпании. Сняли, мол, с ушей и возвращаем обратно. Кроме этого, на мусорные баки в менских дворах сейчас, говорят, вошло в моду наклеивать эмблемы БТ и ОНТ.

В первые сутки нас не кормили. Думаю, что связано это было с общей неорганизованностью. Штат нового изолятора еще не укомплектован, охрану несли собранные «с миру по нитке» сержанты ППС из районных отделений, которые и сами-

то толком не знали тюремной службы. Видимо, именно поэтому нам даже не объясняли ни распорядка дня, ни правил поведения, ни вообще, что можно, что нельзя.

В то же время, есть абсолютно не хотелось, хотя первую пайку мы получили где-то часов через тридцать после задержания.

Еще одна проблема в изоляторе — медицина. С утра при обходе камер охрана спрашивала, кому нужна медицинская помощь, при этом предварительные диагнозы ставили сами же милиционеры: «Это пройдет, по таким болезням скорая не выезжает». У сидевшего с нами студента-театрала, видимо, не впервые неполадки с сердцем, однако таблетку валидола он в первый день так и не допросился, а скользкую ему вызвали только назавтра. При этом, когда его водили вниз на осмотр, буквально все встреченные по дороге «стражи» упрекали его в стремлении «откосить». Справедливости ради скажу, что приставленный к нам прaporщик, о котором говорилось выше, регулярно в первые дни подходил иправлялся, дескать, как там «пациан»? Причем, спрашивал не у него самого, а у меня, как старшего по камере — согласно субординации, как положено.

Где-то на пятый-шестой день у нескольких человек, в том числе и у меня, почему-то почти одновременно заболели уши. Видимо, все же сказался холод первых дней и сон на холодных досках нар. К тому времени нас раз в день посещала хамоватая докторша, лечившая все болезни в основном анальгином. Точнее, посещали мы ее — охранники выводили по одному из камер, и прием шел в коридоре. В день, когда я впервые к ней попал, больных было многовато и она раздраженно интересовалась у охраны, сколько они еще будут водить к ней — дескать, хватит. Когда я спросил ее, а нельзя ли без хамства, тетка настолько удивилась, что притихла и даже заложила мне в ухо ватку с лекарством и вместо анальгина дала ампициллин. У нашего архитектора болели глаза — его заставили сдать даже очки. Только примерно на 4-й день нашелся милиционер (снова прaporщик, но уже дру-

гой), который внял его просьбам и отвел вниз, чтобы забрать их (а заодно — за-жигалку!) из пакета со сданными вещами. При этом на все требования вернуть очки раньше ему отвечали, что никто его вниз не поведет, что это такой тяжкий труд, что они и так переработались, охраняя нас, и т.д. Даже когда парня вывело-дили из камеры, нашелся один дебил*, заявивший, что очки в камере не положе-ны и удивленно спросивший коллегу, который внял просьбам арестованного: «На фиг тебе это надо?»

Первая передача в нашу камеру пришла на третий день. Именно в ней была пачка листков с распечатанной информацией с Интернет-сайтов о том, что про-исходило в Минске 24—25 марта. Читали долго, затем передали в соседние ка-меры. К нам оттуда тем же образом пришла «Наша ніва» со списками задержан-ных в эти дни. Оттуда и узнал, что Юркову дали 15 суток. Когда принесли пер-вые списки, где нужно было расписаться за еду, то удалось их бегло просмотреть, но Андрея там не было. Всего, как оказалось, в нашем корпусе кормили почти 250 человек.

Затем передачи пошли одна за одной. Так что еды хватало — даже перловая каша, нашпигованная салом и колбасой, шла уже гораздо веселее. Передавали соки, минералку, конфеты, печенье, туалетные принадлежности и просто питьевую воду, которая, на мой взгляд, на вкус ненамного лучше той, что текла из кра-на, хотя там вообще живая хлорка. Зато, вернувшись домой, оценил качество го-рецкой питьевой воды — она у нас, оказывается, очень вкусная. А может, просто привык.

Естественно, что все, что передано в камеру, является общей собственностью. При необходимости что-то передается из камеры в камеру, но о способе передачи говорить не буду — по нынешним временам, мы там из политических не после-дние.

Единственный постоянный источник информации — радио. Довольно часто, особенно в первые дни там рассказывали о событиях в Минске. Характерно, что ни разу это не делалось в форме репортажа с места событий. Сперва информация фильтруется, причесывается и, надо понимать, согласовывается. Камеры «коммен-тируют» в зависимости от содержания передач традиционными громогласными «Ганьба!» и «Жыве Беларусь!», на наиболее откровенную брехню реагируют хо-том. Охранники иногда покрикивают, но в большинстве случаев никак не реаги-руют на это.

Еще тема для развлечения — сами люди в погонах. О «синичках» и прочей их дури я уже упоминал, но с каждым днем они подкидывают все новые темы для развлечения. Ежедневно к дверце подходит охранник и спрашивает: «Мусор есть?» Смеемся, даже если и нету. Позже узнал, что в некоторых камерах отвечали, что мусор, дескать, за дверью, а у них съмецьце. Мы до этого не додумались, но все же лишний повод позубоскалить. Где-то на четвертый день пришел милиционер и спросил, будем ли убирать в камере. Пыли на полу скопилось уже немало, поэто-му спросили — чем? В ответ он предложил попросить у зэков-мусорщиков на пять минут веник за три сигареты. Сделка состоялась, и в камере стало чище. Потом, правда, веник и совок давали бесплатно. Уже после выхода на свободу слышал от ребят, что о факте «аренды» веника якобы узнал начальник изолятора и сильно воз-мущался таким поведением милиционера, подрывающего престиж «заведения».

Также ежедневно с утра у нас спрашивали, сколько человек в камере. В пер-вые дни могли спросить и по пять, и по десять раз в день. Если нужно было кому-то отдать передачу, а номер камеры не был указан, то ходили, искали по камерам, спрашивая фамилии. До того, чтобы составить список и повесить на дверь, никто за десять дней так и не додумался. Когда в три часа ночи освободили парня, сидев-

шего пять суток, то наутро снова пришел охранник и спросил, сколько у нас человек. Я ответил, что было десять, но один ушел. Вопрос, который он мне задал, поверг в истерический восторг всех оставшихся. Мент спросил: «Куда?»

Было много разговоров. Оказалось (а чему тут, собственно, удивляться?), что молодежь почти ничего не знает ни про ГКЧП, ни про 94-й год, ни про 96-й. Что знал — рассказывал. Другие рассказывали свои истории. В результате, время, хоть и медленно, но шло — играли в интеллектуальные игры, в «мафию», рассказывали анекдоты. Вопрос досуга (если это слово уместно в таких условиях), особенно в первые дни, стоял остро. В других камерах делали шахматы, шашки из хлеба, но у нас больших любителей этих игр не оказалось. А вот когда передали несколько книг, то читали многие с удовольствием.

Накануне выхода нашего пятисуточника я написал для сайта небольшую информацию с призывом к тем, кто несет передачи, класть туда книги, газеты и т.д., но во время неожиданного «шмона» у меня листок с этим текстом забрали. Зачем — не знаю, там было совершенно безобидное содержание. Записали фамилию, но все прошло без каких-то последствий. Очевидно, просто сработал «ментовский рефлекс» — лишь бы напакостить.

Тактика мелких пакостей вообще характерна для нынешней власти. Объясняется она, на мой взгляд, как низким интеллектуальным уровнем многих ее представителей, так и трусовато-холуйским складом их характеров. С одной стороны, нужно куснуть, чтобы похвалил хозяин, с другой — на всякий случай кусать не сильно, а то вдруг хозяин сменится.

Новому белорусскому руководству (когда оно придет, не знаю — но придет ведь когда-нибудь) при этом важно будет не сбиться на схожую тактику мелочной мести. Да, преступления против Конституции срока давности не имеют, и все, кто их совершал, будут отвечать. Да, Закон о люстрации принимать придется, иначе реванш связанных круговой порукой «бывших» снова станет весьма вероятен. А вот всяких шестерок и мосек, норовящих погромче гавкнуть, пока позволено, трогать

все же не следует — единственное, что надо будет сделать, убедиться, что это действительно шестерка, а не прикинувшийся вдруг ею туз.

Ближе к концу отсидки один из ребят сделал вывод, что ему кажется, будто знает нас очень долго, хотя до встречи в камере знакомы друг с другом не были. Такое же впечатление сложилось и у остальных. Видимо, сработал фактор общности взглядов. В день, когда освободились наши пятнадцатисуточники, встретились у одного из них на квартире, организовали стол, с удовольствием целый день разговаривали, делились планами и до сих пор контактов не прерываем — общаемся по электронной почте или по телефону.

Последний же день нашей отсидки запомнился немного нервной атмосферой — всем надоело, но пятерым еще сидеть пять суток. Нервничали и охранники. Ночью после отбоя (выключен свет, но горит дежурная лампочка, которую ребята занавешивали полотенцем) большинству не спалось и наиболее активные затеяли создание «мумии», обмотав одного из ребят туалетной бумагой — благо к этому времени ее нам передавали уже достаточно. Охранники несколько раз заглядывали в глазок, а затем ворвались в камеру, выхватили «мумию» в коридор и куда-то увеличили. Наши все притихли, но потом оказалось, что парня просто пересадили в пустую камеру, видимо, чтобы остыл, а назавтра вернули назад.

И вот наконец освобождение. Вывели в коридор, собрали внизу. Пока вызывают по одному и занимаются последними формальностями, вижу стоящую у окна польскую журналистку по имени Вероника. Ее снимок был в «Нашай Ніве», которую мы читали в камере. Там еще было написано, что у нее это уже третья «революция» — сперва мама, когда была беременна ею, ходила на акции «Солидарности», затем сама Вероника ездила на украинский майдан, а вот теперь — на белорусский. Сообщаю, что читал о ней в газете — удивляется, сама еще не видела.

Наконец получаю документы, счет за оплату содержания (кормили девять дней, а оплату потребовали за десять) и выходжу на улицу. Встречает большая толпа людей, на заборе — растяжка «Разам!», на тротуаре рядом — свечи. Везде цветы, шампанское. Меня встречают несколько коллег, отвозят на квартиру: «Спи часов до одиннадцати, мы поедем еще встречать тех, кто должен выйти утром. Вон диван, вон компьютер с Интернетом». Ага — спи. Первым делом — в ванну, хоть немного помыться. За десять дней нас в баню так и не водили, хотя однажды пришел охранник и записал желающих. На этом дело и кончилось, а под краном много не намоешься.

Затем — в Интернет. Часа за два перечитал кучу материалов на разных сайтах, в том числе — и о своем «исчезновении». Восстановил по памяти (ее, слава Богу, пока форматировать и очищать в Беларуси не научились) отобранный охранником материал для [belingo.info](#), написал еще один — скжато о жизни в камере.

В этот же день вечером уехал домой. Здесь, можно сказать, в последнее время работаю проповедником — куда ни попаду к знакомым, в первую очередь закрывается дверь, и тут же: «Расскажи». Большинство телевранью о произошедших событиях не верит, но и правды не знает. Есть такие, кто удивляется: «Но ведь так по телевизору говорили! И в Советской Белоруссии написано!» Объясняю, что на заборе бывает и не такое написано, а на самом деле там — доски. После десятого, или двадцатого (за пару дней) рассказа понял, что процесс бесконечен и решил написать эту повесть.

По окончании пятнадцати суток созвонился с Андреем Юрковым. Он в итоге всех приключений остался без работы (был главным специалистом Учхоза БГСХА), возмущается, дескать, работал день и ночь, а тут вмиг сдали, как стеклотару. Действительно — на нем была практически вся внешнеэкономическая деятельность хозяйства (продажа молока в Москву фирме «Данон») и ездил он то в Минск, то в

Москву, то в Могилев, не считаясь со временем. Судя по всему, власти специалисты со своим мнением не нужны. Так ей и надо. Андрей теперь клянется, что на госслужбу больше — ни ногой. Такой же вывод лет десять назад сделал и я, и ничего — живу.

Многие сейчас спрашивают, когда уеду на Запад. Отвечаю, как тот крокодил из анекдота: «Я тут не просто лежу — живу я тут!» Пока же страна, в которой нас угораздило родиться, медленно погружается в пучину кладбищенской стабильности, попутно отгораживаясь от всего, не поддающегося осмыслению в зомбированных мозгах расплодившихся заместителей по идеологии. Гаранты законности, словно скопировав пресс-конференцию ГКЧП от 19 августа 1991 года, выступают с предвыборными обещаниями о применении к инакомыслящим смертной казни, обзывают их террористами.

Над всей Испанией — безоблачное небо, а в Сантьяго идет дождь.**

Примечания:

* Автор не несет ответственности за использование в тексте терминологии из предвыборного лексикона Александра Лукашенко и его сторонников — слова просто возвращаются к ним по принципу бумеранга.

** Условные фразы, которые, будучи переданы по Национальному радио, стали сигналами соответственно к началу фашистского путча в Испании (1936 год, руководитель — генерал Франко) и «Путча горилл» в Чили (1973 год, руководитель — генерал Пиночет).

Акрэсцінскія нататкі, запісаныя за адну ноч

Андрэй Дынько

Я пішу гэтыя радкі ў панядзелак а 23-й. Калі ўдасца, да здачы нумару якраз трапяць у Рэдакцыю. Свято вымкнута, але турма ня сьпіць. Яна шуміць, як начныя джунглі. З камэраў далятае гоман і съмех, часам рогат. Гукам турма нагадвае піянэрлягер. Удзень тут гуляюць у вылепленыя з хлеба шахматы, у «мафію», у марскі бой, разгадваюць крыжаванкі. Паслья адбою надыходзіць час слоўных гульняў. Турма бясконца прыгадвае рознагатунковых амапаўцаў і канвойных, языкаста жартуе з дыктатара, яго камарыльлі, радыёкамэнтатараваў і сяржантаў, якіх сагналі на Акрэсціна на варту з усія сталіцы. «Цішэй трохі, бля!» — нагадваюць пра сябе яны, але гармідар не съціхае. У вакенцы над дзывярымі гарыць лямпачка, пры ёй я і пішу.

Ахойнік гадзіну таму сказаў хлопцам у суседній камэры, што на Акрэсціна вязуць яшчэ трыста затрыманых. Выглядае фантастычна, мы ня схільныя верыць. Такія жарты паслья тыдня канвэрных арыштаў. Апошніяе вялікае паступленыне мы адчулі ў суботу. Спачатку па камэрах пайшла чутка, што 15-тысячнае шэсцьце кіруеца на Акрэсціна, празь дзіве гадзіны гэта пацвердзіў міністр Навумаў у навінах Беларускага радыё, і турма сустрэла яго слова скандаваньнем «Жыве Беларусь!» пад акампанемэнт бразгату ўсім, што зьвініць, па батарэі. Ледзь цёплія, яны зусім адключаюцца ўдзень.

Мы сядзім у новым ізалятары, яшчэ не дабудаваным, але пад завязку напханым арыштаванымі на плошчы й вакол яе. У камэры на пяць асобаў нас восем, і мы спрабуем мэтадам прапорцыі вылічыць агульную колькасць інтэрнаваных. Мы ня ведаем колькасці камэраў у старым корпусе. У новым іх недзе сорак. Колькі ж нас? У сьпісе на абед мы распісваемся пад нумарамі 327, 329... Пяцьсот? Шэсцьсот? Беларускае радыё, адзіны даступны сродак інфармацыі, лічбы затрыманых не паведамляе — дакладная прыкмета, што яна вялізная!

...Я стаяў рукі за сьпіну, тварам да съцяны ў прыймальніку старога корпусу і з-за сталёвых дзывярэй мне падаваў голас Алёша Янукевіч. З ім у адной камэры сядзяць Юра Сідун, Андрэй Церашкоў — усяго адзінаццаць чалавек. У старым корпусе цёпла, але тхне бамжамі й няма асобных ложкаў. Пакуль чакаю сваёй чаргі на асабісты вобшук, чую Анатоля Лябедзьку ў камэры №4, ён нечага дабіваеца ад вартавога. А ці не з санпрапускніка далятае барытон філёзафа Акудовіча?

У суботу з перадачай прыйдзе «Наша ніва», мы старанна разрэжам яе ўпакоўкай ад зубной шчоткі, расцягнем на старонкі, і я зьдзіўлюся, пабачыўшы Акудовічавы парады па выжываньні ў намётах. Няўжо я не пазнаў голасу брата свайго?

Два корпусы турмы набітыя бітком. Свяядомыя грамадзяне звыкаюць да турмы. Дэпрэсіі няма. Мы ведаем праз новазатрыманых пра размах пратэсту на Дзень Волі. Турма вітае бурнымі воплескамі скандаваньні «Ганьба!» і «Жыве Беларусь!» ля акрэсцінскай брамы. Хлопцы абмяркоўваюць, як закінуць у масы калегаў на працы ідэю акцыі салідарнасьці — грамадзяне ядуць двойчы на дзень, як і вязні ў турмах, пакуль ня выйдзе на волю апошні арыштаваны. Хлопцы ўчытваюцца ў калёнку Валера Булгакава: «Будзьце гатовыя да ўсяго, але не карыщеся».

З гонарам атрымліваем перадачы. Асобныя жонкі выбралі сабе ня самых зручных мужоў. Цешыць, што перадачы атрымліваюць і прыежджыя з раёнаў. Як у дзень судоў цешылі праваабаронцы і адвакаты — бясьсілья зъмяніць вэрдыкт, але прысутныя.

Турма яднае. Нас шмат, і мы назіраем, як наша аптымістичная сіла захапляе канвойных. Яны, навічкі, узіраюцца ў нас, загаворваюць першыя. Некаторыя на разъвітаныне паказваюць нам у вочка пальцы, складзеныя літарай «V» — нашая перамога. «Што, мучыщеся, пацаны? — пытаецца адзін такі.

— А там у дзяўчонак у камэры ёсьць шпрыцы і парначасопісы. — І мы разам кладземся ад рогату.

Радзіма мая дарагая

Слухаем радыё. Чуем, што ў Францыі пачынаецца сацыяльны крызіс, што ў выніку закрыцця шатландскіх пабаў на вуліцы апынулася 1200 чалавек. Адзна-чаем тыднёвае маўчаныне гаранту стабільнасці сацыяльна-эканамічнага курсу. Перамога аранжавых ва Ўкраіне становіцца яснай па меры таго, як беларускае радыё ўвесі панядзелак распавяддае пра хаос на шэрагу выбарчых участкаў. Хлопцы адчуваюць, што ў гэтай перамозе ёсьць доля і нашай заслугі. Украінцы ўпару пабачылі, што вырабляюць прыяцелі Сыманенкі з Вітрэнкай, каб утрымаць уладу. Па дзевяць разоў на дзень слухаем пра гнеўнае асуджэнне беларускім МЗСам умяшаныня ва ўнутраныя справы Беларусі з боку ЗША і ЕС, і ведаем: гэта нас пат-рабуюць вызваліць. Хлопцы сарвалі рэжыму элегантную перамогу. Таму Лукашэнка маўчыць.

Да сакавіка мне здавалася, што Рэспубліка Брахня перажыве свайго творцу. У ізялятары я паверыў, што ўсё можа скончыцца нашмат раней. Я недаацэньваў сілу маральнага рухавіка, што кіруе тымі, хто пратэставаў, і шырыню сацыяльнае базы пратэстаў. У адрозненіне ад 1996 і 2001 гадоў, тыя, хто ішоў на плошчу гэтай вясной, ведалі, на што ідуць.

Хто сядзіць са мной? Пераважна людзі, для якіх гэта першая адсідка. Пераважна моладзь 18-35 гадоў. Менскі праграміст родам з Браслава; магілёўскі дыд-жэй; іпэшнік з «Дынама» (этнічны расеец, сын вайскоўца, прыехаў у Беларусь у 17 гадоў) — жывое абвяржэнне тупых нацыяналістычных стэрэатыпаў. Яшчэ ёсьць бізнесовец у кашэміравым паліто; рабочы і адначасова музыка з Гомелю; журналіст газеты «Беларусы и рынок» Вадзім Александровіч; менскі сантэхнік з досьведам лідэрства ў «Маладым фронце» і перакладу амэрыканскіх мультфільмаў на беларускую мову.

Асабовы склад

Камэры на Акрэсціна жывуць напружаным духоўным жыццём. Пррапаведнікі пррапаведуюць пра выпрабаваныні, якія Бог пасылаў Язэпу, дысыдэнты з дваццацігадовымі стажамі апавядаюць пра справы дзён мінулых. Малодшыя нічога ня ведаюць пра вясну 1996-га. Зубры — наш спэцназ, гэта я па-сапраўднаму распазнаў і ацаніў толькі тут — дэманструюць веды і ўменыні. Няма тугі, няма страху. Ёсьць пачуццё споўненага абавязку. «Калі ня мы, дык хто?» — кажа гарадзенскі мэнеджар, які нагрузкі багажнік свайго «форду» кумпяком, сырам, мандарынамі і 21 сакавіка ў 6.00 рушыў у Менск. Даехаў да плошчы. Там і ўзялі.

Мяне затрымалі ўранку 21-га, пасля першай ночы Плошчы. У спэцаўтобусе я быў не адзін: амонаўцы нагналі туды людзей, якія пачулі пра ўзынікненіе намётавага мястэчка праз НТВ або Інтэрнэт. Першай рэакцыяй была салідарнасць. Толькі адзін нёс намёт і вуду (прадметы акрэсцінскіх анэксцатаў), астатнія — пра-дукты. Адна — восем булачак і тэрмас з гарбатай, другі — сорак глазурованых сыркоў. У тым другім я пазнаў хлопца з суседняга пад'ездзу, з якім мы ведалі адзін аднаго ў твар, але не віталіся. У 1996-м суды штрафавалі за ўдзел у штурханіне з АМАПам. У 2006-м выпісалі па сем сутак на нарах без цюфяку дзяўчаткам за тэр-мас чаю.

Сукамэрнікі і дзяўчата

Калі пройдзе шок першых сутак, гэтыя дзяўчата будуць съпяваць на два галасы «Паветраны шар» і дражніць турэмшчыкаў, нават званком выкліка варты вызвоўняючы «Жыве Беларусь!».

Сукамэрнікі, затрыманыя пазней, рассказваюць, што гэта дзяўчата заскандаўвалі «Застаемся!», калі Казулін увечары 21-га прапанаваў зыняць намётае мясцічка, Мілінкевіч вагаўся, а мужчыны маўчалі.

Адзін з артыкулаў у мінульым нумары «НН» называўся «Першы дзень рэвалюцыі». Але не было рэвалюцыі, былі пратэсты. Мне падалося, што яны былі больш маральнага, чым палітычнага характару, і калі ва ўладзе ёсьць хоць адзін цівяроў з чалавек, ён ня мог не звязрнуць увагі на тое, што кожныя два з трох аўтамабіліў, якія праяжджалі праз Плошчу, сыгналілі на знак салідарнасці з мітынгуюцамі. Кажуць, ад 21 сакавіка ДАІ пачало перадаваць нумары сыгнальнікаў пастам, якія штрафавалі іх праз два кварталы. Не на плошчы, дзе адбывалася гуляньне ў «дэмакратычны фасад».

Замкнёная прастора

Я сяджу на доўгай драўлянай лаўцы (на якой і сплю). Мае сукамэрнікі цясьней прыціскаюцца съпінамі адзін да аднаго на нарах — съпяць валтотом — падцягваюць курткі з ног на съёгны, падтыкаюць рукавы. Бо холад паўзе з закратаванае адтуліны з пажарным апавяшчальнікам, што паміж камэрой і калідорам, дзъме з зацягнутай сеткай аконнае рамы, дзе замест шыбы ўстаўлене непразрыстае ўзмоцненае шкло — з такога пры позніх саветах рабілі піжоністый дзъверы ў кватэрныя блокі панэльных шматпавярховак. Акрэсціна нарэшце съціхла. На батарэі сушацца шкарпэткі. У папяльнічцы, зробленай з кавалка хлеба — адзінага даступнага матэрыялу — тырчаць бычкі «Кента». На карычневай драўлянай падлозе адбіваецца лямпачка, у калідоры кашляе вартавы, на абабітых бляхаю дзъвярах вылучаецца квадрат кармушки, праз якую нам у камэру двойчы на дзень падаюць есьці. Калі ты не пакутуеш на кляўстрафобію, тут спакойна і па-свойму зацішна. Ты забяспечаны, ад цябе нічога не залежыць.

Падчас зыняволеняня, як у часе цяжарнасці, трывожна напачатку і пры канцы. У камерах абмяркоўваюць, якіх правакацыяў можна чакаць «на выхадзе». Амаль кожны тут мае знаёмага, на якім «вісіць» палітычна матываваная крымінальная справа. Асабліва балюча было чуць ад Сяргея Салаша (яго падсадзілі да нас на адну ноч перад судом) пра тое, што музэйшчыку Кастусю Шыдлоўскаму ў Браславе падкінулі наркотыкі. Ад гэтай улады можна чакаць усяго. Вярнуліся найгоршыя прыёмы савецкіх часоў, прытым што сам рэпресіўны апарат разбух.

Раздзымутыя структуры

Савецкі Саюз рыхтаваўся да вайны з вонкавым ворагам і ўкладаў грошы ў складаныя ракеты. Лукашэнкаўская ўлада ўсе сродкі ўкладае ў змаганьне з унутраным ворагам, таму так размножыліся і разрасціліся СОБР, «Алмаз», ПМСП, спэцаддзелы Службы аховы презыдэнта, КДБ. Над імі — Рада бяспекі і Віктар Лукашэнка, які гэтым апаратам загадвае. Унутраныя войскі вырасцілі шматкроць у параўнаныні з савецкім часам. Здаецца, вакол Плошчы дзейнічае кожная з гэтых структур.

Арышты адбываліся па-рознаму. Чуў ад аднаго студэнта, як «алмазаўцы» зьбіралі сваіх затрыманых у скверы Янкі Купалы, зьбівалі і дастаўлялі на Акрэсціна, паклаўшы штабелямі на падлогу аўтобусу. Ня ведаю, ці ёсьць тут перарабольшаныні. У «зуброў» і некаторых рэгіянальных актывісташтадзістах праслушоўвалі тэлефо-

ны. І бралі іх як асабліва небясьпечных злачынцаў, у электрычках або на кватэрах, знятых у Менску на суткі.

Наколькі можна меркаваць з асабістага контакту, рэжым зможа абапірацца на тысячу адборных байцоў сваіх спэцпадраздзяленняў датуль, пакуль у яго будуць грошы ім плаціць. Элітныя аддзелы выхоўваюцца ў духу абсалютнай вернасці загаду камандзіра, закон для іх — справа другасная.

Байцы не адчуваюць дыскамфорту, выстаўляючы заведама фальшывыя абвінавачаныні кшталту «нецэнзурнай лаянкі» і г.д.

Рэпрэсійная сістэма выбудавалася. «Ідэалагічная вэртыкаль» замяняе сабой партыйную структуру. Яна каардынуе працу па індактрынацыі й кантралюе паводзіны людзей. Вэртыкаль цесна змыкаецца з апаратам спэцслужбаў (намеснікі па ідэалёгіі часта выконваюць і абавязкі намеснікаў па кадрах). Разам яны арганізуюць ці фальсыфікуюць псэўдавыбарныя працэдуры. Усё гэта адбываецца пад аркестр кіраваных СМІ. Пратэсты душацца сілавымі структурамі, пажадана прэвэнтыўна, прычым суды, выбаркамы і г.д. проста зацвярджаюць прынятыя на версе рашэнні. Спрыяльная эканамічная каньюнктура дазваляе ўдзельнікам гэтай сістэмы верыць у яе даўгавечнасць і, што немалаважна, справядлівасць. Здаецца, лукашэнкаўская сістэма, як і савецкая, будзе спараджаць бязъмежную духоўную карупцыю й пропагандысцкі ідэятызм. Аднак на першых парах яна выклікае ў тых, каму прыносяць матэрыяльную карысьць і ідэалагічнае задавальненіне, амаль таталітарную адданасць. Гэта можна назіраць па Лідзіі Ярмошынай.

Таямнічыя візітантны

Мы, насельнікі камэры №13, назіралі гэта на іншым чалавеку. Хто ён — мы так да канца і не зразумелі. Чаму ён прыходзіў — таксама. Гэта было ў пятніцу, 24 сакавіка, увечары. У ноч з 23 на 24 сакавіка якраз зьнесьлі намётавае мястэчка.

Да нас у камэру ўвайшлі двое ў цывільнym у суправаджэнні акрэсцінскіх начальнікаў-міліцыянтаў. Першы — бляндын у норкавай шапцы, з пранізлыvым неміргальным поглядам. За такі ўзялі б на ролю эсэсаўца на «Беларусьфільм». Ён запатрабаваў расказаць, хто з нас кім працуе. Маўляў, вырашылі абыйсыці камэры і пабачыць, «что за публика устроила эти беспорядкі». «Мы вас ещё соберём вместе с заместителем министра образования», — заявіў ён наймалодшаму з нас. «Чего тебе не хватает? Тебе денег мало платят?» — наляцеў на праграміста. Пікроўка з дыджэям скончылася кароткай лекцыяй, з якой мы даведаліся, што:

— Казулін — здраднік і поп Гапон, за ім німа нікога, апроч тых трыццаці чала-век, што суправаджалі яго ў Палац чыгуначнікаў 2 сакавіка. Казуліну напісалі праграму, у якой слова «Беларусь» можна было б замяніць на «Ніжагародзкая вобласць»;

— Мілінкевіч — мямяля;

— нас выкарыстоўваюць, каб зарабіць гроши, вялікія гроши. І, пакуль мы мерзылі, Мілінкевіч з сям'ёй вячэраў у кабаку з вінцом;

— у Беларусі будуецца дзяржава для народу, і ніхто ня мае права аспрэчваць волю 83% выбарцаў;

— любая акцыя пратэсту будуць жорстка спыняцца.

Тут ён апэляваў да другога цывільнага, якога назваў сваім «сябрам па вучобе, які цяпер працуе ў Рәсей».

Візантанты рэціраваліся, калі Вадзім Александровіч уступіў зь імі ў палеміку па-беларуску. Расейскі «калега» спытаўся ў начальніка ІВС, «на каком языке говорит этот осуждённый?». «На белорусском», — адказаў яму.

Візантанты сышлі, а мы сталі думаць, хто ж гэта быў. Спыталіся ў вартавога, ён сказаў «намесьнік міністра». Але выпраўкай і манэрамі візантант не выглядаў як намесьнік міністра ўнутраных справаў, хутчэй, як супрацоўнік спэцслужбы. Ці спэцпадразьдзялення. Я доўга ўспамінаў, дзе бачыў гэты твар. Ці ня ён сядзеў паміж А. Лукашэнкам, С. Сідорскім і М. Паўлавым на матчы Беларусь-Іспанія? І што рабіў побач з гэтым беларускім інкогніта ў цывільнym расейскі спэцслужбіст? Ці азначае гэта, што 19-25 сакавіка ў Менску прысутнічаў расейскі дарадца(-ы)? Цікавы быў бы паварот.

Што значыў гэты візит? Магчыма, праста жаданьне пабачыць «ваеннапалонных» на свае вочы. Хто яны, катормя наважваюцца кідаць выклік імпэрыі? Найбольш парадавала нас у словах гэтага цывільнага тое, што з намётавага мястэчка перад штурмам ніхто ня выйшаў, «кроме наших».

Тэрапія ахварнасцю

Знадворку сьвітэ — значыць камэра №13 неўзабаве прачнецца. Трэба закругляцца: пісаць пад размовы, перакуры і фізыялягічнае жыццё сямі сукамэрнікаў нерэальна.

Краіна зрабіла яшчэ адзін крок ад нармальнасці. Было нагнятаныне атмасферы тэрору перад выбарамі й здушэньне пратэсту Сакавіка-2006 мэтадам татальных арыштаў.

Больш ня мае значэння, парушаеш ты закон ці не. Цябе могуць адлічыць, звольніць, зьбіць, затрымаць, пасадзіць, варта табе весыці любую дзейнасць, прыраўненую да апазыцыйнай.

Рэжым хацеў задушыць мястэчка блякадай, узяць на змор. Самая сутнасць рэжыму праявілася ў гэтых арыштах людзей па дарозе ў туалеты, хапаныні дзяўчат з тэрмасамі, маскіроўцы аўтазакаў за бігбордамі «За процветающую Беларусь». Для гэтага рэжыму тэлекарцінка важыць больш за ўсё астатніе. Улады інтэрна-

валі ўсіх, хто падаваўся ім прэвэнтыўным арганізатарам пратэстаў, пасьля затрымлівалі ўсіх запальшчыкаў пратэсту. Але адбылося неспадзяванае - на месца кожнага затрыманага прыйходзілі троны новыя, а прадукты людзі сталі праносіць на сабе. Фатографы задакумэнтавалі шчасльывы твар хлапчука, які распранаўся і здымае абкрученага вакол цела сасіскі.

Існаваныне намётаўага мястечка паклікала тысячы людзей на геройскія ўчынкі, малыя й вялікія. І гэтыя ўчынкі застануцца з людзьмі на гады, асьвятляючы іх сэрцы.

Тэрапія ахвярнасцю — вось чым былі пратэсты Вясны-2006. Улады зразумелі, што прайграі. Нязграбна зынішчылі мястечка. Гэта не дапамагло, таму на Дзень Волі ўлады пайшлі на зусім прымітывную правакацыю. Так я бачу карціну гэтых дзён, большую частку якіх правёў за кратамі. Калі памыляюся, папраўце.

Аляксандар Мілінкевіч заяўляў, што пасьля 19 сакавіка Беларусь прачнеца іншай — съмелай і свабоднай. Я ня быў пэўны, што гэта не прапагандысцкі зварот. Я ня ведаю, што там у вас на волі. Я ня ведаю, хто там яшчэ на волі. Я баўлю гэтыя дзесяць дзён сярод людзей, якія прайшлі тэрапію ахвярнасцю, і гэта съветлыя дні сярод съветлых людзей. Магчыма, Мілінкевіч не памыляўся.

Як я пераадолеў страх

Зыміцер Панкавец

Дагэтуль у вулічных акцыях апазыцыі я ня ўдзельнічаў. Задавольваўся рэплікамі з канапы пра тое, што мітынгі з кожным годам драбнеюць, а на іх ходзяць адны і тыя ж людзі. Гэтым разам не прыехаў у Менск не дазволіла сумленыне, хоць розум памятаў слова аднаго вусатага дзядзькі пра тое, што дэстабілізатарам сітуацыі адкруцяць, як качанятам, галовы. Я пераадолеў страх і прыехаў на Плошчу. Пра што зусім не шкадую.

«Напішыце яму мякчэй»

Сястра, якая правяла колькі начэй на Плошчы, съцвярджаала, што там пераўвалі ўсе мае аднаклясьнікі з Каstryцы! Такой людзкой еднасці я ня бачыў ніколі!

Прычым пры такой колькасці і цякучы людзей у лягеры не было ні крадзяжоў, ні боек. Параўнайце са звычайнай дыскатэкай і знайдзіце 10 адрозненіньня. Хлопцы мужна трymалі гадзінамі лангуці, а мілыя дзяўчата разносілі гарбату і ежу. І дзе тыя культавыя адмарозкі-альлаголікі, якія штодня мільгаюць на БТ?

Прадчуваныне таго, што ў ноч на 24 сакавіка павінна адбыцца нешта нядобрае, з'явілася тады, калі на Плошчу пачалі падыходзіць съмецьцеўборачныя трактары. Але нікто не сыйшоў, усе трymаліся разам.

Страшэнныя аўтазакі падышлі раптоўна, і праз імгненьне патрыёты ўжо апнуліся ўнутры машынаў.

Ніхто ня ведаў, куды нас вязуць. Нават калі нас высадзілі ля съцяны на Акressыціна, мала хто ведаў, што гэта культавы спэцпрыймальнік. Большаясьць, як і я, упершыню прыйшлі адстойваць сваю свабоду.

Праз чатыры гадзіны стаянья на марозе нейкі сяржант урэшце павёў мяне складаць пратакол. Іншы сяржант аказаўся земляком, зь Весялова. Мы разгаварыліся. Старшина потым махнуў у мой бок рукой: «Напішыце на гэтага памякчэй». І АМОНаўцы не прыпісалі мне ні выкрыўваныя антыдзяржаўных лёзунгах, ні супраціву міліцыі. Але гэта не дапамагло ў судзе. Празь некалькі дзён судзьдзя Святланана Ганчар прысудзіла 10 сутак арышту — яна штампавала прысуды як на канвэры.

Менск — Жодзіна

На Акressыціна ў камэрэ было 16 чалавек на 6 спальных месцаў. Тут я пазнаёміўся з салігорскім прадпрымальнікам сп. Шылам — чытачом «Нашай нівы». Ніколі раней ня бачыў настолькі начытанага і эрудыянага чалавека. Сп.Шыла расказаў, што прыехаў на пляц праз дзяцей, якія сказаў, што абавязаны там быць. Прыемна, што некаторыя сукамэрнікі, даведаўшыся маё прозвішча, казалі, што чыталі мае допісы ў «НН».

Па абедзе некаторых пачалі адвозіць на суды. Шасьцёх накіравалі ў Жодзіна. Мы былі перакананыя, што нас вязуць туды на прысуды, бо менскія суды не спраўляюцца, і ўвечары мы будзем зноў на Акressыціна. Надзіва марудная дарога скончылася ля брамы СІЗА, дзе было напісаны «...атэль», пачатак слова я не заўважыў. Згадаліся слова гаранта Канстытуцыі, што ўсіх апазыцыянераў ён зьмясьціў у гасцініцы.

Шмон пры ўваходзе. Мянты так і не знайшлі бел-чырвона-белага значыка ў кішэні джынсаў. Пасля вобшуку мы пайшлі доўгімі халоднымі калідорамі. Паду-

малася, што такі градус будзе і ў камэрах. Але, на шчасьце, найгоршыя прагнозы ня спраўдзіліся, і ў камэрах было цёпла. Былі й матрац з коўдрай, праз некалькі гадзінаў прынеслы й бялізну. Вячэры я так і не дачакаўся — валіўся з ног ад стомленасці, ня спаўшы калі 40 гадзінаў.

Салігорац спаў на стале

Назаўтра ахойнікі правялі больш дасканалы надгляд камэры — нас было шасьцёра — ды звадзілі ахвотных у душ. Стас Пачобут і Дзяніс Пугач аб'явілі галадоўку. Іх перавялі ў асобныя камэры. Перад імі ў адзіночку пасадзілі мужчыну са Смалявічаў, які, апроч галадоўкі, пастаянна патрабаваў адваката ды адмаўляўся выконваць загады міліцыянтаў. Нас засталося троє, праз некаторы час зайшлі ахойнікі: «Вам, мабыць, сумна? Перавядзем вас у іншыя месцы». Нас спусцілі на паверх ніжэй, у камэру №87.

Там ужо было сямёх хлопцаў (двох таксама трымалі галадоўку), але толькі адны свабодныя нары. Мне пашанцавала, і іх заняў я. 18-гадоваму салігорцу давялося ўвеселі тэрмін спаць на стале. Што праўда, і мой «ложак» быў ня самы зручны — съценкі не было ні з аднаго з бакоў, і першыя ночы бяліўся зваліцца.

Першыя дні, да аўторка, жылі выключна на хлебе і вадзе, толькі аднойчы далі досьць прыстойны гарохавы суп. Кашы, расольнік ці боршч есьці было няможна. Ну і сумнавядомы «гіт» — бігас.

У камэры сабралася цудоўная кампанія. Адукаваная і разумная моладзь (маладзейшаму было 18, старэйшаму — 30). Пасядзець зь імі было надзвычай пры-

емна. Ужо ў першы дзень мы зъляпілі з хлеба шахматы, раскрэслілі поле, у аднаго хлопца аказаўся аловак. Сённяня дома на паліцы ў мяне красуюцца пешка, ладзьдзя і кароль.

Сын па мянушцы «Пшэк»

Вельмі хутка ўса ўсіх сукамэрнікаў зъявіліся мянушкі. Першым яе атрымаў барысаўскі хлопец з Мастацкай вучэльні імя Глебава, які ўвесь час панікаваў і быў самым занепакоеным. Таму ён стаў «Кітайцам». Менскі праграміст паказаў надзвычайнія веды геаграфіі Афрыкі падчас гульні ў «Гарады», таму і стаў «Афрам». Астатнія былі больш банальнія: я — «Журналіст», беларускі студэнт, які вучыцца ў Польшчы — «Пшэк», хлопец са Сьветлагорску — «Расьцік», студэнт БДУiРа — «Хакер», палітоляг-другакурснік — «Адвакат», бо запатрабаваў яго на судзе, самы малодшы — «Малы».

Чыталі кніжкі, якія перадалі родныя і прынеслы з турэмнай бібліятэкі ахоўнікі, і газэты. Напрыклад, чытаў казкі Уласа Дарашэвіча. Некаторыя казачныя сюжэты нагадвалі беларускую сітуацыю. Іншыя чыталі Зошчанку, Маміна-Сібірака, Рэмарка.

Навіны пра сівяткаваныне Дня Волі надавалі аптымізму. У пятніцу, 31 сакавіка, у камэры зъявіліся два асобнікі «Нашай нівы», якія былі зачытаныя ледзьве не да дзірак.

У аўторак пачаліся харчовыя перадачы. Усім. Увесь стол быў застаўлены каўбасой, салямі, мясам, сокам, печывам, садавінай, шакаладам, арэхамі і шмат чым яшчэ. Столікі ежы разам можна ўбачыць толькі на сівяточных сталах.

Ахоўнікі надзвычай прыстойна ставіліся да нас, адзін маёр нават размаўляў з намі па-беларуску. Яны дазвалялі нам ляжаць увесь дзень на нарах і заўсёды былі карэктныя.

На чацверты дзень раптам высьветлілася, што «Пшэк» — сын Іны Кулей, які стараўся не афішаваць сябе. Я, дарэчы, першым раскусіў яго.

Дзе нагаворысься, як не ў турме

У камэры мы спрачаліся, але ніколі не сварыліся. Гаварылі пра ўсё: палітыку, спорт, авіацыю, эканоміку, гісторыю. Сапраўды, дзе будзе яшчэ шанец так нагаворыцца, як не ў турме? Асабліва палкія размовы пачыналіся пасля адбою, калі выключалі сівятало. Было нават весела. Да поўнага шчасця не хапала толькі гітары, каб стварыць атмасферу не вязніцы, а, напрыклад, паходу. Страх саступіў месца ўпэйненасці ў правільнасці таго, што мы робім, — і мы некалі пераможам. Улады спрабуюць развязваць у краіне экатурызм, але пакуль тут магчымы турызм «палітычны».

Апошнія суткі былі самыя доўгія і неспакойныя. А 3.30 мы, як кажуць, «адтапырыліся». А ў камэры засталося яшчэ чацвёра хлопцаў, якім трэба было адседзець яшчэ 5 сутак. На волі мяне сустракалі маци, сястра, дзядзька, праваабаронец Алесь Абрамовіч.

Цягам усіх 10 сутак мы адчувалі людзкую салідарнасць. І ніводзін не расчараваўся ў сваім змаганыні. Цяпер мне будзе ня сорамна глядзець у очы сваім будучым дзесяці.

Кастрыца, Барысаў

Праз восем дзён нады́йдзе красавік...

Святлана Станкевіч

У ноч з 31 сакавіка на 1 красавіка мы ішлі па доўгіх вузкіх калідорах жодзінскага ізалятору, ішлі хутка, пераскоковаючы праз калюжыны на косай цэментавай падлозе. У тakt нашым крокам звонка бразгалі ключы ў руках канваіра, якімі ён адчыняў безыліч аднолькавых дзвярэй у халодных сутарэннях, пакуль на нас не дыхнула сырое веснавое паветра. Слота хлюпала пад ногамі ў незашнуроўваних яшчэ чаравіках. Імжэў дождж. Першы дождж, які мы бачылі ў гэтым годзе, на самрэч быў на першым: за 8 сутак, праведзеных за кратамі, мы прапусцілі надыхад сапраўднай вясны. За тыдзень шмат чаго зъмянілася, мы аб гэтым даведаемся пазней. У ноч штурму яшчэ ляжаў сънег, ад марозу чырванелі твары, але на чацвертыя суткі ўжо не адчуvalася холаду і стомленасыці. З тae ночы амаль нічога не памятаю. Адзіная рэч, якая ўразіла, — хор галасоў, што ўпартага паўтараў адзін з лёзунгаў апошніх дзён — «Міліцыя з народам», — стоячы твар у твар з байцамі спэцназа, што праз хвіліну кінуцца на ачапленыне намётавага гарадку і раскідаюць нас па аўтазаках. «За кальцавую, у Курапаты, на кар’ер», — будзе гучаць чорны гумар раз’юшаных ад бяссоных начэй спэцназаўцаў. Потым — акрэсцінскі дворык, калідоры, вобшук, пратаколы. Сярод традыцыйных пытаньняў, якія тычацца затрыманья, будуць трапляцца і іншыя: «Калі пачалася Другая Сусветная вайна?», «Квадратны корань з 16-ці?» Адказваю, праз некаторы час гэтыя ж пытаньні мне задаюць ужо ў іншым кабінэце. Аднолькавыя слова пра Чэ Гевару, дзекабрыстаў... Няма сумневаў, што напярэдадні гэтых падзеяў перад прадстаўнікамі сілавых структураў праводзіўся якісьці лікбез.

Побач са мной у акрэсцінскіх калідорах стаяў хлопец з Украіны, ягоны пашпарт адразу ж прыцягнуў увагу самага маленъкага спэцназаўца з азызлым тварам і шапкай на самай патыліцы, як носяць хлопцы ў рабочых раёнах. Кожны раз, праходзячы побач, ён, амаль дацягваючыся да вуха ўкраінца, шэптам штосьці казаў. Некаторыя рэчы я чула, усё не ўзгадаю, але памятаю наступнае: «Калі б там не здымалі, я цябе першым забіў бы». Ягоныя калегі ў гэты час жартавалі: «Калі здарыща цуд і праз 15-20 гадоў вы ўсё ж такі пераможаце, што зробіце з намі, старэн'кімі міліцыянэрамі?» Хтосьці побач шэпча: «Раней бяры. Ня так доўга чакаць».

Потым нас развяздаўць па камэрах з голымі нарамі. Цыгарэта, што сяброўка знайшла на калідоры і сунула мне ў кішэню, пойдзе па колу. Не ачуныўшы яшчэ ад намётавай рамантыкі, мы распачнем «Паветраны шар», скончыўшы яе воклічамі «Жыве Беларусь!» Нарад АМАПу ўварвецца ў камэру толькі тады, калі на калідоры пачуюць нашае «Застаемся!». «Захацелася «Чаромхі»? Атрымаець!» Пагроза акрэсцінскіх канваіраў так і застанеца пагрозай, а нас праз некалькі гадзінаў ізноў вывядадуць з камэраў і пасадзяць у аўтазакі. За съценамі стаяць людзі, мы ведаём аб гэтым: Вераніку Самаліньску, польскую журналістку, выводзілі на вуліцу, дзе яе чакаў консул. Яна й паведаміла нам аб натоўпе людзей, што сабраўся тут з раніцы.

Ужо позна, цямнее, але мы бачым праз затанаваныя вокны тых, хто прыйшоў нас падтрымаць. Прыйсkaем далоні да шкла, не зважаючи на крыкі канваіраў, хтосьці на вуліцы здымаете ўсё на мабільны тэлефон. І сълёзы, якія да гэтага часу ўдавалася ўтрымліваць сном, размовамі, злосцю, раптам самі па сабе паліюцца з вачэй. Вельмі ня хочацца, каб гэта бачылі спэцназаўцы, таму пакладу галаву на Асіна плячо і зраблю выгляд, што сплю. А тым часам па рукаве яе барвовай курткі будзе распаўзацца ўсёная пляма ад сълёз. Нас павязаўць ў Жодзіна, дзе скончацца эмоцыі і пачнуцца мае дзёйнікі.

25.03.2006 г. У камэры на падлозе знайшлі стрыжань — вялікая радасць, бо ў дэфіцыце ўсё, са сваіх рэчаў не дазволілі нічога ўзяць. Але нейкім цудам удалося пранесці мабільны тэлефон, батарэя хутка сядзе, таму съпяшаемся скінуць эсэмскі і патэлефанаваць. Пазней, калі я буду на волі, у своёй паштовай скрыні знайду паведамленыне ад сястры: «Калі ты ня хочаш съмерці маці, затэлефануй дадому». Страшна нават уявіць, што адчувалі нашыя сваякі і сябры ўтыя дні. Маці, якая заўсёды была моцнай жанчынай, якая сама зьбірала мне заплечнік на пляц, клапатліва паклаўшы туды, акрамя ўсяго, тэрмас, касэты і нават маркеры для надпісаў, маці зламалася. Людзі ня ведалі, дзе мы знаходзімся, учора па афіцыйных каналах прагучала паведамленыне, што ўсіх адпусцілі. Але мы тут. У нашай камэры на 8 месцаў нас сямёра — Аля Сідаровіч, Ася Дарафеева, Оля Карэц, Іна Габрыельчык, Надзя Манцэвіч, Насыця Ларына і я. Надзіва, выдалі чистую бялізну, нават ручнікі. Ёсьць коўдры, падушки, матрацы. На маім спаў Клышинскі А.А. — ўсё падпісаны.

Сёньня Дзень Волі. А 6 раніцы «сюрпрыз» — дзяржаўны гімн па радыё. Канваіры сталі будзіць. Уставаць адмовілася, узгадаўшы іх жа слова: «У камэрах можна рабіць ўсё, што не перашкаджае іншым». Такім чынам выйграла яшчэ 2 гадзіны сну. А 8 гадзіне прачнуща ўсё ж такі давялося — ранішняя праверка, падчас якой у камэры павінен быць парадак, ложкі засыцеленыя. Мы стаім ля лавы ў шэраг і называем імя і імя па бацьку. Прывычайваемся да тутэйшых рэаліяў. Добрая рэч — вэнтыляцыя, празь якую перагаворваемся з суседнімі камэрамі — своеасаблівы галасавы чат. Такім чынам даведаліся, што паліць можна хлеб, укручаны ў газету, калі хтосьці жадае з фільтрам — сэнтылон з куртак да вашых паслугаў. Да-

мовіліся наладзіць сустрэчу з «выпускнікамі» жодзінскага ІЧУ пасъля вызваленя-
ня і адкрыць топік «Жодзіна» на якімсьці форуме.

Вадзілі ў душ. Гаспадарча мыла аказалася прыдатным для мыцьца галавы.

Спяваю песьні, у кожнай зь іх знаходзячы новы адпаведны сэнс: «Нам двор-
цов заманчыве своды не заменят никогда свободы», «Ах, как жаль, что этот день
кончается, лучше б он тянулся целый год»...

У прадстаўнікоў кожнай прафесіі — свой гумар. Жарты канваіраў і турэмных
мэдыкаў таксама вартыя ўвагі. У Асі забалеў страўнік, папрасілі но-шпу. «Но-шпы
няма. Лепш ня ежце смажанага, тлустага й вострага». Пры турэмным меню, ка-
нешне ж, выконваць парады лекара будзе няцяжка. Атрымалі навіны з волі: пад-
час сёньняшняй акцыі адбыліся сутычкі з АМАПам, шмат затрыманых, зьбітых.
Па радыё «Сталіца», тым часам, аб гэтых падзеях — ні слова. Затое ў кожным вы-
пуску — «Беларусь спрабуе дапамагчы зьняволенным туркам, грэкам і сэрбам».

Нарэшце прынеслы прэсу — «Советская Белоруссия» за 2003 год. Але і туу
расыцягнулі па старонках і чытаем на ноч, каб хутчэй заснуць. Ці наадварот.

26.03.2006 г. Да абеду абяцалі вывесці на шпацыр. Чакалі з надзеяй убачыць
каго-небудзь з нашых. Аоказалася — для кожнай камэры адведзенае асобнае мес-
ца на свежым паветры — тая ж камэра 3 на 4 мэтры, зьверху — краты й калючы
дрот. Паспявалі песьні, зрабілі зарадку, каб ня зъмерзнуть. Чулі, як прыводзілі
на шпацыр дзяўчат з суседніх камэраў. Гуляем у «Кантакт» і ў «Кракадзіла», як
высыветлілася, гэтым жа займаюцца амаль усе.

27.03.2006 г. Сёньня суд. З раніцы настрой падняўся — па радыё «Сталіца» пе-
радалі песьню «Весна прыйдэ». Рэзананс прайшоўся па ўсіх камэрах — перастук-
ванын «Жыве Беларусь!» па сьценах, танцы, размовы ў «чаце». Паведамілі, што
БРСМаўцы пікетуюць амэрыканскую амбасаду.

Чакаєм ад'езду як съвята — хоць нейкія перамены. Адзінае, што напружвае, — канваіры-спэцназаўцы ў аўтазаках: «Мы разумеем, навошта вам на плошчы быў алькаголь — трэба ж неяк сагрэцца. Але парначасопісы — з якой нагоды?!» Няма сілаў і жаданьня спрачацца, адны і тыя ж выразы заселі ў іхніх галовах, спадзяюцца на псыхалягічны штурм.

Пішу пасъля суду. Па альфабэце нас разъмеркавалі па аўтазаках. Асьцярогі наконт канваіраў, дзякую Богу, не спраўдзіліся. Спэцназаўцы, якія нас суправаджалі, аказаліся надзіва прыемнымі людзьмі. Сярод пачутага — аманаўцаў сярод людзей у форме спэцназу мала. Форму апранаюць дужыя хлопцы зь іншых структураў — дзеля колькасці і застрашэння. У якасці доказу адзін з канваіраў з лёгкасцю адклеіў ад кішэні надпіс «спэцназ» — больш ніякіх асаблівых прыкметаў на форме няма — атрымліваецца звычайная міліцыя.

Адметная рыса, якую заўважыла яшчэ на Акрэсціна, — добрая памяць пра цаўнікоў сілавых структураў. Шмат каго ведаюць па прозывішчах, месцы жыхарства. Адзін з канваіраў узгадаў, што часта бачыў мяне ў мэтро на другой лініі, дзе я насамрэч часта езджу.

Спэцназавец, зь якім мы доўга размаўлялі, у рэшце рэшт пагадзіўся з тым, што кадры, паказаныя на БТ, сфабрыкованыя самім ж БТ-шнікамі, што 83 адсоткі — нерэальная лічба, што Ўсенародны сход — чарговая паказуха, прымацаваная да выбараў: «Але ж супраць систэмы не папрэш»...

Даволі цікавую гісторыю пачулі ад тых жа канваіраў. У дні, калі стаяў намёты-вы гарадок, міліцыя ў цэнтры гораду затрымала нецьвярозага мужчыну. Чалавек ня меў ніякага дачыненія да намётаў, выпіў з нейкай асабістай нагоды і паводзіў сябе даволі развязна. Калі ехалі на Акрэсціна, мужчына ўвогуле разыйшоўся, вырашылі запісаць у пратаколе, што яго затрымалі ў намётовым гарадку і такім чынам адпомсціць, пасадзіўши «на суткі». Непалітычных у тых дні не чапалі: у турмах не было месца. На працягу ўсяго шляху дазвалялі паліціць, седзячы на прыступках, каб праз вокны не заўважыла начальніцтва, давалі карыстацца сваімі мабільнымі тэлефонамі.

Міліцыянты, якія нас ахоўвалі, пэрыядычна выдавалі пэрлы, найбольш яскравыя зь якіх мы суправаджжалі аплядысментамі. «Да нет у нас никакого законо-дательства!» — гэта быў гіт дня.

У пастановах суда спачатку назіралася нейкая лёгіка: пакаяўся — 5 сутак, не пакаяўся — 15. Потым лёгіка зьнікла. Выводзілі на суд па адным чалавеку пад канвоем. Я выйшла з рукамі за съпінай, міліцыянт, які суправаджаў мяне, зьдзівіўся: «Дзяяўчына, вы ж дзяяўчына, ідзіце нармальна».

«Звычка», — кажу. «Які жах!»

На судзе традыцыйныя пытаньні: «Што рабілі на плошчы?», «Колькі часу знаходзіліся?» і г. д. Незразумела, з чаго сыходзіла судзьдзя, калі вынесла прысуд 8 сутак, але канваір павіншаваў: «Маглі ўкаціць і больш». Такім чынам, да 1 красавіка...

У калідоры бачыла праваабаронцаў зь «Вясны», зь якімі размаўляюць чамусыці забаранялася. Тым, каму прысуд яшчэ ня быў вынесены, пагражалі дадаць яшчэ па 5 сутак за размовы.

Пасъля суду ўсіх вывелі на вуліцу, дзе нас сустракалі людзі, але паразмаўляць не ўдалося: адразу ж паехалі на Акрэсціна за рэчамі, потым — ізноў у Жодзіна.

28.06.2006 г. Пасъля абеду пачалі прыходзіць перадачы. У насьценнай шафцы ўжо не хапае месца.

Насыця Ларына дома, суд пакараў яе штрафам у 600 тысячаў. Оліны 5 сутак сканчваюцца сёньня ўначы, іне далі 7, Aci, Але і Надзі — па 10.

Верагодна, што тэрмін пакараньня ў значнай ступені залежаў ад дыслякацыі судоў, сярод якіх самым гуманным аказаўся Заводзкі — многія выйшлі адтуль з прысудам у 5 сутак.

Прынеслы перадачу ад Ціны. Дзіўная рэч: у съпісе выкрэсленых кнігі Кінга (потым я даведаюся, што менавіта ў ёй былі зашифраваныя паведамленыні), Ясэп-кіна і Скаруліс, затое дазволілі «Браслаўскую стыгмату» Глёбуса. Ня бачу логікі. Таксама камічная сітуацыя з перадачай ад Ромачкі — Ася заўважыла, што да нас не дайшлі кнігі Даўлатава і Бродзкага — цэнзары стараюцца адпавядаць часу.

Упрыгожылі камэрку: над люстэркам наклеілі налепку «Ўсё будзе добра», на радыё павесілі партрэт Мілінкевіча. На праверцы партрэт заўважылі і загадалі зыняць: «У нашай турме такога няма». Трэба было партрэт Казуліна вешаць.

Чытаем прэсу, якую Рому ўсё ж такі дазволілі перадаць. Але ж толькі ту, што выйшла да 25-га сакавіка: «Камсамолка», «Маскоўскі камсамолец» («СБ» выкрэсьлена — баяліся флэш-мобаў?). Анэктоты ў газетах адпавядаюць апошнім падзеям: «У І. Ленін павінен застацца ў Маўзалеі як напамін рэктарам аб недапушчальнасці выключэння студэнтаў з ВНУ па палітычных матывах».

Атрымалі цыдулку ад Надзінных сяброў, схаваную ў шакаляядзе, — перадачы ня вельмі дбайна аглядаюцца з-за іх вялікай колькасці. Пішуць, што на Дзень Волі сабралася вельмі шмат людзей. Узрадаваліся, таму што дагэтуль канваіры съмяяліся над жменькай у 2-3 тысячы чалавек, якія нібыта выйшлі на мітынг 25-га.

29.03.2006 г. Ізноў мноства перадачаў. Ад Алены зь Дзянісам — цыдулка. Ізноў жа — у шакаляядцы: «Прывітаньне, Сьвета! Вось табе ежа (зараз на рынку ўсё такое дарагое!). Мы па табе сумуем! Тані далі 7 сутак (яна, хутчэй за ўсё, у Менску, Лёшу — 12, ён, як і ты, у Жодзіна.

Зайтра ў мяне Дзень народзінаў, але падарункаў я не чакаю, бо ўсе сябры галадранцы і сядзяць па турмах... Выходзь!»

За гэты час нарадзілася безыліч варыянтаў, як лепш перадаваць паведамленыні за краты: у мандарынах, у туалетнай паперы, варэнні, цыгарэтах... Галоўнае — своечасова выявіць схованку і ня зъесьці (ня выпаліць) яе.

30.03.2006 г. Сны съняца звычайныя, спакойныя, але ў кожным знаходзяцца дэталі, якія адпавядаюць турэмным рэаліям. Сынілася Смаргонь, я ў суседа ў гасцях, разглядваю кніжкі на стэляжах. Раптам заўважаю тры паліцы з адноўкаўымі сінімі брашурамі накшталт Дэкларацыі ААН па правах чалавека. Аказваецца, у кожнай з іх — па артыкулу з Крымінальнага кодэкса — падпісныя выданыні.

Прадукты пачалі псавацца. Частку перадалі сабакам, чыё браханье чутна за вакном, асабліва па начох.

З самай раніцы абяцалі душ, але пакуль надыйшла наша чарга, адключылі гарачую ваду. Замест гэтага вывелі на шпацыр. Як заўсёды, грэем ваду на батарэі ў скрынях з-пад соку.

Па радыё «Сталіца» ізноў казалі аб прадажнай апазыцыі і Эўропе, якой «беларусь упоперак горла стала». З гэтай нагоды ў камэрэх — бунт: грукат, тупат, крыкі «Жыве Беларусь!». Гэтыя ж слова выдрапаныя завушніцай на нашых алюмініевых кубках.

Ужо забыты трунак першых дзён знаходжаньня тут, які мы ахрысьцілі «Жодзінская вязыніца» — вада з-пад крану з крапліяй соку, перададзенага нам да суда. Цяпер надыйшоў час «будняў апазыцыянэра» — так мы называем бутэрброды з некалькімі гатункамі кілбасы, сырам, гароднінай.

31.03.2006 г. Хадзілі на шпацыр, уціснулі ў шурпатую съянну пару цыгарэтаў, якіх у нас залішне, — камусьці спатрэбяцца.

Толькі што на радыё «Сталіца» затэлефанаваў Антон з Бабруйску і вельмі асьцярожна, кансьпіратыўна, так, каб зразумелі толькі свае, перадаў прывітаныне сябрам з Жодзіна, для якіх у хуткім часе, без сумневаў, надыйдзе радасны дзень. У якасці музычнага падарунку — песня Ultravozhuk' «Атлянтыда», што гучалаі ў на пляцы. Вядучы далучыўся да віншаваньняў і такім жа чынам, карыстаючыся паролем «Жодзіна», выказаў падтрымку. Рэакцыя — імгненная з усіх камэрэй, энэргію гэтую канваірам даволі цяжка было ўтаймаваць.

У камэрэ нас засталося ўчацьвярох. Іна выйшла сёньняшній ноччу. Наступнай вызываюся я. Дзяўчаты сабралі мне «сабойку» — вялікі пакунак на некалькі кіляграмаў. Сымаемся: «лісічкын хлеб»...

Сёньня атрымалі «Нашу ніву», у якой палова матэрыялаў — аб плошчы, рэпартаражы «з-за краты» Андрэя Дынко, Тані Сынітко, прозвішчы затрыманых да 25-га і паслья, украінскія выбары... Чыталі ўслых, потым перачытвалі, доўга вы. Ужо даўно пагасілі сьвятло, але мы ня сьпім. Размаўляем, па-святочнаму наўкрыты наш вялікі жалезны стол. З жодзінскай турмы сёньня ўначы мы выйдзем ўтрок — Даша Зялінская, Жэня Сільвановіч і я. Сядзем на аўтобусным прыпынку, запалім, як сапраўдныя зэкі, па-філязофску ўзіраючыся ў далячынъ. Хутка пачуюцца крокі, крокі тых, хто прыехаў за намі ў гэтую мокрую красавіцкую ноч. Сярод іх — прадпрымальнік Ігар. «Вы з якойсьці парты?» — запытаюся. «Не, я сам па сабе». Перадачы, падпісаныя невядомымі прозвішчамі, гарачая гарбата і дранікі на пляцы, сустрэчы з турмаў — гэта ўсё яны, тыя, хто сам па сабе. Штосьці зварухнулася? Праяжджаєм праз нашую плошчу. Пуста. Але не, усё ж такі зварухнулася. «Вы не павінны былі сядзець. Гэта і абурыла народ, — кажа Ігар, паварочвае галаву і ўсыміхаецца. — Дарэчы, праца патрэбная?»

Мартовские дневники

Дарья Костенко

14.03.06. Вот, узнала новости. Двоих моих приятелей по интеллектуальному клубу загребли за участие в митинге в поддержку Козулина и во встрече с Милинкевичем. Вчера был суд. Кстати, задержали их на козулинском митинге, а участие во встрече с А. Милинкевичем «вычислили» по видеозаписи. Дали им по 7 и 12 суток (тупо удивляюсь, почему такая разница). Кто-то вылез на знакомый сайт и написал, что сидят они в спецприёмнике-распределителе на улице Окrestина. Что там таких «политических преступников» после суда полно. Что в камере очень сырь, что лампочка горит круглые сутки. Что заключенных практически не кормят. Просили помочь — в виде передач, еды, сигарет, теплой одежды. Лишним, как сказали, все это не будет. Не самим, так соседям по камере достанется.

Позвонила в этот самый спецприемник. Видеть заключенных не полагается. Но передачу можно принести. Разрешено передавать еду, одежду, книги. Завтра поеду туда после обеда.

Каково им там?

Еще новости. Студент Академии искусств рассказал мне, как сегодня художественный руководитель пытался заставить их курс досрочно проголосовать. Мастер, известный человек, которого они, когда были еще зеленые, просто-напросто боготворили.

Когда в раздевалке он сказал ребятам, что нужно обязательно проголосовать досрочно, студенты стали возмущаться. Парни качали права, пытались выяснить, по какому праву он их заставляет. Кто-то выкрикнул: «Да как же вы можете?! За-

чем же вы это делаете?! Вы же все, все понимаете». Одна девчонка не выдержала и заплакала. А руководитель стоял перед ними, смешавшись, бормотал что-то про то, что его лишат премии и зарплаты, уволят, «ребята, вы не должны меня подвести, мне же отвечать потом» и далее в этом роде.

15.03.06. Меня колотит от усталости и нервного напряжения. Оно накапливается день за днём.

До ребят, сидящих в спецприемнике на Окрестина, сегодня не добралась. Толстенный рюкзачок, набитый всяким добром (едой и книгами), ждет своего часа в углу. Завтра.

Грустная ирония судьбы: сегодня на работе со мной перезаключили контракт. Сразу на 3 года вперед. Ввиду моей трудовой ценности.

Написала заявление на отпуск с 20 по 25 марта. Если вышибут с работы, так хоть не весь отпуск пропадет.

В сущности, мне всегда хотелось быть представителем «среднего класса». Много работать, заниматься интересным делом и получать за это хорошую зарплату. Построить себе дом за городом, купить машину, завести собачку чау-чау с толстой мордашкой и фиолетовым языком. И еще сад с яблоками. И чтоб в доме всегда был компьютер с выходом в Интернет, и частенько бывали гости.

Ну ладно. По-видимому, буржуа из меня не выйдет. Жаль.

16.03.06. Вчера поздно вечером пришел Сашка, тот самый студент Академии искусств. В такой страшной прострации я его еще никогда не видела. Белый, руки дрожат, взгляд перед собой в одну точку. В его группе все неминские ребята, прописанные в общежитии, поругались—поскандалили да и проголосовали досрочно. Уступили, так сказать, просьбам своего Мэтра. Остался один Сашка.

15 марта с утра в их деканате раздался звонок из ректората Академии Искусств. «Почему у вас на третьем курсе в группе «Актерское мастерство» один студент не проголосовал досрочно? Примите меры!»

Думаю, теперь уже бессмысленно скрывать имена действующих лиц. Меры принял декан и Сашин мастер, г-н Мищенчук. Человек, которого Сашка до этого времени боготворил, про которого он рассказывал нам больше, чем про всю остальную Академию, вместе взятую.

Талантливый актер — он и есть талантливый актер. Перед всей группой Мищенчук заявил Саше, что тот его «предал, как сын — отца». Что он, г-н Мищенчук, теперь не хочет иметь с Сашей ничего общего. В общем, было сказано много пафосных слов, среди которых первое место занимало «предательство», и все — с трагичным выражением лица.

Группа молчала, и это было что-то вроде пушкинского «народ безмолвствует». Саша тоже молчал. На его глазах Учитель превращался просто в актера. Потому что тот, кто сам предает своих учеников и манипулирует ими, пользуясь их любовью, — это уже не Учитель. Единственная дань уважения, которую мог Саша отдать своему бывшему Учителю, — это промолчать и ничего не ответить при людях.

Теперь Саше грозит исключение из Академии.

Если кто-нибудь знает точный адрес, куда он может обратиться с жалобой или заявлением — подскажите.

Кстати, о досрочном голосовании. Мой знакомый рассказал, как еще на прошлых президентских выборах он был наблюдателем на НАШЕМ участке, том самом, где голосовали студенты из двух общаг нашего университета. Председатель комиссии был с наблюдателями очень любезен. И даже дал пересчитать все бюл-

летени. Но — ТОЛЬКО ПОСЛЕ ТОГО, как бюллетени для досрочного голосования свалили в одну кучу с теми, которые заполнялись в день самих выборов. По отдельности считать те и другие ребятам не дали. Ясен пень, почему...

Передачу «политическим» на Окрестина отправить невозможно. Сегодня утром туда поехал мой друг Олег. Ему было сказано дословно следующее:

«Разрешили вам передачи, так вы уже совсем обнаглиeli». «Наглость» заключалась в том, что Олег в то утро был уже не первым, кто пытался передать «политическим» передачу. Дежурный милиционер сослался на какой-то приказ по МВД №206 от 1999 года. Дескать, там написано, что в день можно передавать не больше одной передачи.

Надо попробовать скоординировать людей, собирать одну передачу в день, но огроменную.

Соседка Таня принесла мне интересную распечатку. Вроде бы какой-то офицер МВД прислал анонимное письмо в штабы Милинкевича и Козулина и предупредил о том, какими средствами будут разгонять демонстрантов. Списочек внушительный, а все описания подробные. Итак, через три дня нам грозит встреча с:

- светошумовыми гранатами
- патронами с резиновыми пулями
- газовыми винтовками и гранатами
- водометами
- здоровенными спецназовцами и прочей нежитью

На крыших окружающих площадь домов, по утверждению автора письма, засядут снайперы. А в подвалах будет ждать команды спецназ. К тому же, нам обещают группы провокаторов внутри толпы, которые могут организовать несколько взрывов, чтобы потом обвинить в них оппозицию. Вполне возможно, все эти письма — всего лишь средство запугать людей. Если так — тогда власть нас сама здорово боится. Потому что позицией СИЛЬНОЙ власти, которая уверена в поддержке народа, было бы просто игнорирование всех наших возмущений. Типа: «Ну постойте, постойте на площади, дураки, коль вам уж так этого хочется...»

Истеричная же реакция тех, кто перешел в власть — это свидетельство того, что мы чем-то ей страшны.

Прочитав все эти стр-рашные страхи, мы не могли не поржать над трогательным пассажем про «газы, вызывающие непроизвольное испражнение». Наверное, этот пассаж и наводит более всего на мысли о провокации. Уж больно грамотно рассчитано на то, чтобы напугать, вызвать чувство отвращения у молодых романтиков-студентов, которые не пули боятся, а унижения.

Ну что ж, будем поститься. В крайнем случае, выражение: «а мне на все портить» придется подкрепить действием.

На самом деле, такие штуки могут достигать и противоположного эффекта. У одного и того же человека в мирное время и на войне — совершенно различные системы ценностей. К примеру, девушка в мирное время вылетает из комнаты, увидев там шмеля или крысу. А в военное время та же девушка выносит раненых под огнём.

Будем считать, что нам не повезло, и началась война. Неужели мы сидели бы по домам и предоставили бы друзьям и родным сражаться за нас? Переключаемся на ценности военного времени.

18.03.06. Сейчас почти три часа ночи.

Сегодня занималась в клубе со студентами. Многие из них послезавтра идут на площадь, а завтра — на концерт в поддержку оппозиции. Какие они всё-таки мальчишки и девчонки! Такие славные глаза у всех. Такие светлые. Не передать словами — эти взгляды как серебряные лучи. Улыбки — как грустные солнечные зайчики.

Прощаясь, мы говорили друг другу: «Увидимся... ТАМ...» и просили беречь себя.

Со школьниками мы о политике практически не говорим. Априори полагается, что они будут сидеть дома. Да и не люблю я с ними о политике. Это слегка нечестно: они мне доверяют, и я не могу пользоваться этим, чтобы навязывать свои взгляды.

Сегодня вечером меня наконец отпустили слепой гнев и неконтролируемый страх, до боли сжимавшие виски.

Не страх во мне сейчас и не война, но спокойствие и любовь. Все, что было мятущимся, разорванным, сомневающимся — обрело цельность. Я иду не за ненавистью, но за любовью.

Любовь есть спокойствие: в сердце, полном любви, нет места ничему другому.

19 марта. Наблюдение. Буду очень кратка, ибо времени нет. Сидела на участке, наблюдала весь день. Вчера в списках избирателей по моему участку было 1925 человек. Сегодня утром стало уже 2122. Сегодня вечером, перед подсчетом голосов, их было 2251. Как мог участок «вырасти» на 225 человек?

Комиссия мне попалась корректная, не буду врать, пустили наблюдать за подсчетом. Зрение у меня хорошее, поэтому я видела, как раскладывали бюллетени двое считающих на ближнем крае стола. Два раза «ловила за руку» человека, который клал бюллетень за Козулина в пачку бюллетеней за Лукашенко. Однако что делали те шестеро из восьми счетчиков, руки которых я не могла видеть вблизи, мне неизвестно. Подойти ближе к столу нельзя — тут же выставят с участка за «препятствование работе комиссии». Результаты по досрочному голосованию и по голосованию в день выборов очень сильно рознятся. Цифры помню почти все, ибо не раз перечитала протокол (кстати, подписанный — редкий факт! — председателем комиссии). По голосованию в день выборов Милинкевич получил 350 голосов, Лукашенко — 540, Козулин — 73. 107 бюллетеней было «против всех». 22 испорченных.

А теперь сопоставьте с результатами досрочного голосования: Милинкевич — 25 голосов, Лукашенко — 355, Козулин — 26. «Против всех» — 3 бюллетеня. Испорченных нет вообще.

НЕ ВЕРИО, что результаты на одном участке могут так розниться. Тем более, досрочно голосовали не одни старики-лукашисты. Наибольший процент досрочного голосования дало общежитие — после истории с Сашей понятно, почему. И даже с учетом урны для досрочного голосования — не те получаются результаты,

которые уже сейчас предварительно дают власти. Далеко не те. И у Лукашенко — не 82%. И у Милинкевича — не 6 %.

19 марта после наблюдения мы попали на митинг на Октябрьской площади к самому шапочному разбору, в пол-одиннадцатого, когда люди начали расходиться. Как выразилась Аська, «опять власти обманули народ», — ни водометов, ни колонн спецназа, ни тебе испражнятельных газов. Да все эти штуки были и не нужны. Самое действенное оружие теперешней власти — страх. И она им умело пользуется. Народ был запуган задолго до 19-го. Запуган заявлениями спецслужб об очередных «накрытых» базах для обучения боевиков. Запуган идиотскими слухами о грузинских террористах, якобы намеревающихся взорвать 4 школы в Минске (и, кстати, еще отравить воду в водопроводе). Одного моего знакомого мать просто заперла в квартире на ключ и не пустила на митинг.

В общем, когда я пришла на площадь, было там максимум тысяч 10 народу. Постояли-постояли, потом прошли до площади Победы и оттуда разошлись по домам.

Но завтра я пойду снова. Почему? Все очень просто. Я не люблю, когда обзывают слабейшего. Я не люблю, когда страх закрывает людям рты. Меня с детства учили, что лгать — нехорошо. Что со злом нужно бороться, и нельзя перекладывать эту борьбу на кого-то другого.

20—21 марта. Часть 1. Полонез Огинского. Я пишу эти строки 22 марта в 0.48. За последние сутки я спала всего 2 часа. Полтора часа назад меня отпустили из отделения милиции. Я до сих пор не знаю, где мой брат, который нёс людям, стоявшим на площади, еду.

Возможно, они и сейчас еще стоят там, на Октябрьской площади, кольцом сцепившись, намертво взявшись за руки вокруг маленького палаточного городка, чтобы защитить его своими телами. На Минск падает десятиградусный мороз. Подкрепление не придет, никто не прорвется через кордоны милиции и гэбэшников в штатском, блокирующих все входы и выходы на площадь. Никто не сможет пронести им горячий чай или спальный мешок. В этом я пару часов назад убедилась на собственном опыте. Многие из них стоят уже больше 15 часов. А кто-то и больше суток. Скоро их просто начнет убивать мороз. Очердная «элегантная победа» режима. За эти два дня я как будто повзрослела лет на 10. Эти дни вместили очень многое и, возможно, изменили мою жизнь больше, чем я могу сейчас подумать.

В эти дни я узнала, что значит переступать страх, что значит любить и что значит ненавидеть. И как это бывает, когда рушится вся жизнь. Кое-что из того, что я узнала и почувствовала, я никогда, НИКОГДА не смогу забыть. А кое-что не смогу простить. Сколько буду жить — будут жечь меня эти вос-

поминания. Наверное, это были самые сильные потрясения в моей жизни. Небо было синее, такое синее, какого цвета я никогда не видела. Когда буду умирать, я постараюсь вспомнить это удивительно синее небо над Октябрьской площадью в Минске. Вечером, 20 марта, когда начался наш белорусский Майдан.

Уже сейчас на участников палаточного городка выливаются реки лжи. Мол, и спланировано это все было заранее, и стоят там все обкуренные-обколотые пропитые отморозки. И власти даже называют суммы, которые нам якобы заплатили. Что обидно, похожей политики придерживаются даже многие российские СМИ. Лично для меня это как нож, всаженный в спину человеком, которого ты считал своим другом.

Здесь я буду писать правду и только правду. Можете считать это самой точной информацией. Я была в числе первого десятка человек, которые под светом телекамер и блицами фотоаппаратов начали ставить палатки. Так получилось. Теперь мне уже всё равно грозит тюрьма. Но чем бы это ни закончилось, я не жалею о своём решении.

Итак, небо над Октябрьской. Когда там 20 марта собралось 10 тысяч человек, оно было прозрачно-синее, в нем рождались первые искры звезд. Александр Мильинкевич, стоя на ступенях Дворца профсоюзов, кричал в микрофон о том, что выборы были незаконные, что на избирателей оказывали давление, что происходили массовые фальсификации. Потом включили музыку, и над огромной площадью поплыл печальный и строгий Полонез Огинского. «Разъвітаньне з Радзімай». Мы подпевали тихо, торжественно, как будто это был гимн.

Вот тогда во мне что-то сломалось и ушло. Горло сдавило тугое рыдание. Запрокинув голову, глядя сквозь пелену слез в высокое небо, я слушала слова, как будто написанные про нас:

*Ростань на ростанях краіны,
Раніць думкі шлях абраны,
Прагнє сэрца ў родныя мясьціны,
І радзімы вобраз ажывае растрывожанаю ранай...
Зноў
Залунае наш штандар,
Палыхне ўначы пажар,
І паходнаю трубой
Зноў пакліча нас з табой
на мужны бой мая краіна —
Край адзіны,
Да яго ў выгнаньні
Шлях вяртаньня,
Шлях змаганьня.*

Это была не просто песня — она звала и просила. И мы её не подвели. После песни что-то еще говорили там, на ступенях. Но главные события произошли не там, а в самой гуще народа. Люди внезапно раздались, освобождая место, и на асфальт упали первые палатки. Среди них была и моя. Их начинали ставить 5 человек. Я не успела туда подойти — из толпы вдруг выскочили крепкие ребята с толстыми невыразительными лицами, в черных шапочках. Они остервенело топтали палатки ногами, ломали дуги, хватали и уносили спальники и палатки, пытались ударить раскладывающих. Действовали очень слаженно и четко.

Что-то людям удалось вырвать из рук, но большинство вещей они унесли. К счастью, это была лишь первая партия. Потом люди просто встали вокруг нас сте-

ной, крепко сцепились за локти, друг за друга и никого не пускали внутрь. Тех, кто пытал прорваться, оттесняли плечами.

А провокаторов, гэбэшников в штатском было много, страшно много. Они стайками стояли вокруг. А некоторые цепляли наши значки, «за свободу» и пытались втихую влиться в оцепление.

И вот за этой живой стеной-оцеплением мы разбили свои палатки.

Четко помню момент, когда я стояла в оцеплении, колебалась, идти ли внутрь, и меня позвала Светка, моя подруга, которая уже работала там. Никаких особенных эмоций я тогда не испытала. Просто шагнула в середину и взялась за дугу, помогая ставить палатку. Потрясение пришло позже. Сначала я прятала лицо под капюшоном, потому что множество видео- и фотокамер целились нам прямо в глаза. Потом я решила, что это какое-то половинчатое решение: чего уж тут останавливаться. И сняла капюшон. Мы поставили палатки, расстелили коврики и сели на них. Вот тогда меня начало трясти. Пришло осознание того, ЧТО мы сделали. И того, что вся моя предыдущая жизнь, очень возможно, в этот самый момент уходит песком сквозь пальцы. Вся! И интеллектуальные игры, и детский клуб, который был моей радостью столько лет. И обеспеченное существование, и работа в научном институте, и друзья, и книги, и родители. И любимый Минск. И, возможно, Беларусь... и возможно, свобода.

Я старалась прятать слёзы под капюшоном, чтобы не видели журналисты. Некрасивое это зрелище, когда человека трясёт от рыданий.

Потом успокоилась: что сделано, то сделано. Назад дороги нет. В самом деле, стоило ли читать в детстве такие хорошие книги и слушать такие хорошие песни, чтобы потом в жизни оказаться «не при чем»? Оставалось сделать только одно, и я это сделала. Позвонила человеку, которого я люблю уже два года, и сказала ему об этом. Давно хотела, но не могла решиться. А сейчас уже бояться нечего.

Часть 2. «Прекрасное далёко» и кое-что о лжи. Сначала вокруг нас было очень много народа, стояло плотное кольцо. На крыльце Дворца профсоюзов играла музыка, журналисты подходили брать у нас интервью. Я говорила с корреспондентом «Евроньюс» и грузинскими тележурналистами, с корреспондентом НТВ. Не очень-то это радовало, честно говоря, но они почему-то довольно часто подходили ко мне.

После 23.00 музыку выключили, потому что закон запрещает громкую музыку ночью. Мы стремимся соответствовать закону во всём, даже в мелочах. Потому что знаем: любую мелочь могут обратить против нас. А если не найдут мелочь — придумают.

После двенадцати люди стали расходиться, потому что вскоре прекращало работать метро. Нас оставалось всё меньше и меньше, но оцепление стояло замечательно, просто-таки насмерть.

Ночью стали приходить люди с термосами горячего чая. Это были, как правило, пожилые женщины и мужчины из ближайших домов. Пройти к нам с самого начала было непросто. Чтобы не дать народу нас поддержать, милиция задерживала на подступах любого, у кого обнаруживала термос, еду или спальник. Но как-то они умудрялись. Помню двух пожилых женщин, которые притащили три термоса с горячей водой. Они целовали нас и сказали, что будут молиться за нас. Под утро пришел совсем старый дедок с мятым целлофановым пакетиком. В пакете оказались вареная колбаса и хлеб. Дедушка сказал: «Простите, что так мало: это все, что было в холодильнике».

Если бы не эти люди, нам было бы тяжелей. Сейчас милиция перехватывает их и дает за термос чая или спальник 10 суток. По вчерашним данным в Интернете, задержано уже более 100 человек.

Чем мы занимались в центре круга? Ходили, общались друг с другом. Сидели кружком, пели песни. Одной из первых мы спели «Прекрасное далеко». Она тоже была как будто про нас. Какие-то радиожурналисты сунули нам микрофон и записали.

У меня сорвалось горло на словах:

«Слышу голос, голос спрашивает строго:
А сегодня что для завтра сделал я?»

Эту песню в окружении людей, закрывающих нас своими телами, я тоже постараюсь запомнить на всю жизнь. Этот вечер был, пожалуй, самым лучшим и важным в моей жизни.

Мой рассказ будет во многом опровержением всей лжи, которую обрушают на нас белорусские и некоторые российские СМИ. Итак, ЛОЖЬ, что наша акция — антироссийская, что мы ненавидим Россию. Среди нас были россияне из Москвы, с русским триколором. Наш «майдан» начинался не только под белорусские песни. Мы пели и «Перемен», «Группу крови», «Звезду по имени солнце» Цоя. И «Просвистела» ДДТ. Пели «Атлантов» Городницкого, «Книжных детей» Высоцкого, «Идиотский марш» Медведева. Пели «Крылатые качели».

Наш протест — против лжи и диктатуры, против фальсификации выборов и исчезновения людей, избиения журналистов. Против страха и террора. Против Советского Союза, который хватает нас за ноги из своей казалось бы глубокой могилы.

Хочется спросить россиян: неужели вам нужны союзники, выбираемые по принципу: «Хоть сволочь, зато наша сволочь»?

Тем россиянам, которые стояли в оцеплении плечом к плечу с белорусами, такой союзник не нужен.

А ещё с нами было несколько украинцев, которые сумели-таки просочиться через границу с флагом. Был грузинский флаг, но грузин я вроде не видела. Было много бело-красно-белых флагов и несколько флагов Евросоюза.

Вместе с нами палатки ставили два молодых эстонских журналиста. Кстати, ЛОЖЬ, что это все было спланировано заранее. Я расскажу вам, как возникла идея ставить палатки и как возникла первоначальная горстка людей. Терять уже нечего: наши морды засняли все ведущие телеканалы Европы и гэбэшные камеры, на-верное, тоже. Потом из меня могут выбрать показания, что всё было по-другому, но здесь я, надеюсь, успею рассказать правду.

Я снимаю квартиру вместе с Сашей и Таней. С Таней мы жили вместе еще в общежитии журфака БГУ. Иногда к нам приезжает из Сморгони Света, наша подруга по той же общаге.

18 марта на концерте в поддержку Милинкевича Таня и Саша познакомились с двумя журналистами из Эстонии, К. и С. Они ходили, спрашивали, у кого им можно переночевать, потому что не хотели идти в гостиницу. Как нам рассказал К., на границе их 3 часа допрашивал человек из КГБ. УК забрали ноутбук. На вопросы о целях приезда они заявили, что едут в Киев, и в Беларусь будут только проездом. Поэтому они опасались селиться официально, в гостиницу.

Танька с Сашей привели их к нам. Мы разговаривали до поздней ночи, утром я уехала наблюдать, потом на площадь, и домой так и не вернулась. Осталась ночевать у Паши.

По тем цифрам, которые начал давать Центризбирком уже вечером, становилось ясно, что нас обманули. 19-го вечером к нам приехала Света. Она агитировала за Милинкевича в Сморгони, и «результаты» выборов на её участках тоже не порадовали.

Как мне рассказала Таня, ночью они сидели и говорили на кухне о том, как можно выразить свой протест. Идея палаток пришла в голову практически всем одновременно.

Самое забавное, что появилась такая идея не только у них. Мы с Пацкой в ту ночь тоже обсуждали такую возможность, но дальше обсуждения у нас дело не пошло. А у Светки с Таней — пошло. Они позвонили знакомым ребятам. Оказалось, что такие мысли были у многих. Осталось просто договориться, во сколько они придут на площадь, и как протаскивать туда снаряжение.

Эстонцы сначала удивились, потом сказали: «Думайте сами, это ведь ваша страна. Мы, конечно, вам поможем ставить палатки, но нам-то проще. В крайнем случае депортируют — и всё. А у вас будут огромные проблемы». Светка с Таней согласились на проблемы. Так их стало четверо. Утром 20-го они позвонили нам с Пацкой, чтобы спросить у меня разреше-

ния взять мою палаточку, спальник и рюкзак. Я, естественно, разрешила. Мы с Пашей решили, что тоже как-нибудь поучаствуем — тогда это казалось не столь серьёзным делом.

Так нас стало шестеро. Не считая еще незнакомых мне ребят. Кстати сказать, средний возраст людей на Октябрьской будет где-то мой. Года 24. Совсем молодые, студенты есть, но не все. Есть и люди постарше, в основном крепкие мужики в оцеплении. Парней больше, чем девчонок. Итак, продолжаю свой рассказ. Нас снимали практически беспрерывно, чтобы вспышки не мешали петь, я закрывала глаза. В центре лагеря, среди палаток, мы положили туристические коврики. На их середину мы сначала складывали еду и теплые вещи, потом их стало много, и мы выделили для складов две палатки. Когда я разносила по рядам горячий чай, кто-то подарил мне два букета цветов-ирисов и еще каких-то. Мы поставили их в банку. Рядом кто-то принес и поставил икону. Мы зажгли возле неё две толстые свечи. Старались эту середину держать в порядке, убирать оттуда мусор. Все-таки икона... Рядом ставили только термосы с горячим чаем, но они быстро опустошались. Мы в середине сидели мало — как только приносили горячий чай или кофе, мы разливали их в стаканчики и раздавали нашему оцеплению.

Кстати, одна из самых мерзких выдумок белорусских СМИ — то, что мы все пьяные, и в термосах нам приносят пиво. Оно и выдумано коряво: ну какой дурак на морозе в 3 часа ночи будет пить пиво, а не горячую воду? Впрочем, такие выдумки мы предвидели. Поэтому в палаточном городке и вокруг был полнейший сухой закон. Все прекрасно понимали: упаси Господь хоть каплю спиртного — тут же заснимут и ославят алкоголиками. Периодически народ принимался скандировать: «Я СУ-ХОЙ! Я СУ-ХОЙ!» Часы в 4 утра какой-то неизвестный парень принес нам две бутылки водки. Мы хотели его отправить с ними обратно, а потом подумали: а вдруг он на самом деле не провокатор и попадется ментам? Мы эти злосчастные бутылки даже не стали открывать. Обмотали, чем могли, засунули в сумку, спрятали в палатку и завалили вещами.

Всю ночь с нами был Александр Милинкевич с женой. Они спускались со ступеней крыльца Дворца профсоюзов, приходили к нашим палаткам. Один раз им удалось протащить извне термос с горячим чаем. А двух сыновей Милинкевича задержали ночью на проспекте, когда они пытались пронести теплые вещи.

Ночью было очень холодно, особенно оцеплению, которое нас закрывало, в том числе и от ветра. Эти люди... я готова стать перед ними на колени. Они стояли в плотном кольце на морозе всю ночь, а некоторые и больше — ПО 14 ЧАСОВ И БОЛЕЕ, никуда не уходя, не двигаясь с места. Ночью к нам привели совсем молодого парнишку, который был легко одет. Он едва мог говорить. Мы поили его горячим чаем, растирали ему руки, на которых не было перчаток.

Как грелись? Пели песни, скандировали лозунги, танцевали под ритм, отбивающий на кружках. В разных краях оцепления люди время от времени тоже принимались танцевать что-то вроде средневековых круговых танцев, ритмично переступая и притопывая.

Кто-то отжимался, кто-то приседал. Несколько людей устроили пробежку вокруг кольца, стараясь быть поближе к стоящим. Они бежали с флагами, впереди был парень с российским, потом кто-то с двумя — белорусским и украинским, потом грузинский. Периодически они радостно вопили: «Моладзь за здоровы лад жыцця!» Я тоже с ними пробежалась. Здорово согревает.

Чуть позже нам пришлось решать еще одну проблему. ТУАЛЕТ, как это ни прозаично. Конечно, многие люди из ближайших домов пустили бы нас к себе. Проблема в том, что туда было не пройти. Вокруг оцепления стояли люди в штат-

ском и СОБРовцы. Были заблокированы все входы-выходы на площадь. Я видела собственными глазами, что на прилегающих к площади улицах стоят целые «караваны» — фургончики для заключенных, автобусы с ОМОНом. Только отойди куда-нибудь — и «с концами». Долго думали, как выйти из положения. Помог один парень, диггер. Практически голыми руками он вскрыл канализационный люк, с краю, ближе к дороге. Над люком поставили палатку, прорезали в ней днище. Сначала из люка сильно несло. Я ободряюще завопила окружающим: «А вы думали, революция пахнет розами?» — и нырнула в палатку.

А по белорусскому телевидению сказали, что гнусные оппозиционеры устроили себе туалет — прям нарочно — рядом с музеем Великой Отечественной войны». Смешно! Музей стоит настолько в стороне от кольца и камер журналистов, что тот, кто вздумал бы к нему наведаться, явно бы назад не пришёл.

Ещё надо сказать об одной лжи. До того нелепая и неуклюжая выдумка — и всё-таки многие люди в нее верят. Мы якобы стоим просто-напросто за деньги. Сначала называлась цифра 20 тысяч белорусских рублей. Потом поняли, что это выглядит просто смешно и нелепо. «Подняли» нам власти «зарплату» почти в пять раз — до 50 баксов.

Боже мой! Пусть бы те, кто в это верит, пришли да попробовали постоять под взглядами и камерами людей в штатском. 14 часовостоять, коченея на морозе, и ждать рассвета, как избавления. Радостно кричать, когда рассвело. И видеть утром, что подкрепления мало, люди просто не пробиваются. И чувствовать, как страшно редеет кольцо с каждой минутой, потому что люди не выдерживают и уходят спать, а смены нет. И каждую минуту ждать штурма, избиения, провокаций. И знать, что, возможно, завтра тебя выгонят из университета или с работы, или посадят в тюрьму. Да, утром нас стало совсем мало. Когда в 6 утра пошел по проспекту автобус №100, мы придумали вот что. Та сторона оцепления, которая была лицом к проспекту, каждый раз, когда подъезжала «сотка»,

становилась на колено, чтобы были видны палатки. И люди скандировали: «ДА-ЛУ-ЧАЙ-ЦЕ-СЯ! ДА-ЛУ-ЧАЙ-ЦЕ-СЯ!» (Для тех, кто не знает белорусского языка: это значит «присоединяйтесь!»). Они делали это, пока физически могли. Мы ждали и ждали помощи, а её приходило так мало!!! Но в 9 уже стало понятно, что кольцо выстоит. Часть людей сменилась. Когда мы разносили им горячий чай и еду, они говорили: «Спасибо, мы только что из дома». В 9 утра мне стало совсем плохо. Хотелось спать и колотило от холода. Мы с Пашкой улучшили момент, прокочили бегом мимо собровцев и людей в штатском. Рядом стояли журналисты, под камерами нас хватать не стали. Мы запрыгнули в «сотку» и уехали. А Светка и Таня остались там, третьи сутки без сна. <...>

KAMUNIKAT.org

«Хопіць!»

Александр Подрабинек (Россия).

В ночь на 24 марта с Октябрьской площади Минска забрали около 350 человек. В девяти милицейских фургонах их привезли в спецприемник-распределитель на ул. Окrestina и следственный изолятор в Жодино. Всего же за неделю после выборов в Минске были задержаны около 1200 человек. Среди арестованных, особенно тех, кого привезли с субботнего митинга 25 марта и последовавшего за ним мирного шествия на Окrestina, было много раненых — с кровоподтеками, ссадинами и синяками на лицах; некоторые с трудом ходили, у других были ушибы и переломы ребер; у многих были разбиты головы. Арестованные рассказывали, что один из демонстрантов во время субботнего шествия погиб — спецназовцы избивали его дубинками уже лежачего, даже когда он перестал реагировать на удары. Судьба еще троих до сих пор неизвестна. В мирное время, в центре Европы, они пропали без вести после того, как приняли участие в мирном шествии оппозиции.

Нас, арестованных, было в фургоне 37 человек. Несколько ехавших с нами спецназовцев изображали из себя то ли блатную шпану, то ли довольных оккупантов в завоеванной ими стране. Один из них, которого сослуживцы называли Малыш, выделялся особенной разнозданностью и сквернословием. Он подходил к каждому арестованному и, тыча резиновой дубинкой кому в спину, кому в грудь, спрашивал, нравится ли им устроенное представление и будут ли они и теперь выступать против власти. Правда, в нашем фургоне никого по-настоящему не били, возможно, потому, что среди арестованных находился канадский журналист. Но так было не всегда.

Вот что рассказал задержанный двумя днями раньше около палаточного городка российский гражданин, студент БГУ Самвел Сагателян:

«Я с двумя товарищами вышел из палаточного городка в понедельник ночью, чтобы попить чаю в «Макдоналдсе». Нас задержали омоновцы и повели в парк.

Там начали избивать дубинками и погнали к милицейскому фургоне продолжали избивать дубинками, кулаками и ногами. Трех девушек посадили на сиденья, а нас, ребят, человек пятнадцать, сбили ударами на пол и заставили лежать друг на друге в три ряда и не поднимать головы. Так мы лежали минут пятьдесят. Хуже всего было самым нижним — от тяжести тех, кто лежал на них сверху, они начинали задыхаться, у них немели конечности. Если кто-то поднимал голову, его били по голове резиновой дубинкой. Один парень заплакал, просил разрешения выбраться из-под тел, у него отнялась нога. Если кто-то шевелился, омоновцы шли по нашим телам, чтобы добраться до «нарушителя». У всех были разбиты в кровь лица, у многих переломаны кости лица. Вся машина была в крови, пол был липкий и скользкий от крови.

Девочку лет восемнадцати омоновцы пообещали изнасиловать, красочно описывая, как они будут это делать. Потом ей показали какой-то видеокlip по мобильнику, и она зарыдала.

Особенно ненавидели омоновцы ребят с длинными волосами, их били просто люто. Одному прямо в фургоне отрезали ножом волосы».

Тюрьма на Окrestina захлебнулась таким количеством арестованных. Милиционеры и спецназовцы носились по коридорам и кабинетам, орали на арестованных и друг на друга. Мы стояли вдоль коридора лицом к стене, ожидая своей очереди на оформление протокола о задержании. Некоторым становилось плохо, кто-то упал в обморок. У одной женщины случился эпилептический припадок. Так прошло несколько часов. Наконец дошла очередь и до меня. Минут за десять оформили протокол; потом забрали паспорт и другие документы, деньги, часы, диктофон, фотоаппарат и мобильный телефон; вытащили шнурки из ботинок и ремень из джинсов и часов в одиннадцать утра отвели в камеру.

До субботнего утра никому из арестованных не давали никакой пищи, и передачи от родственников тоже не принимали. Всю пятницу арестованных возили по судам.

В суде Советского района г. Минска меня привели в кабинет судьи Козодаева. Я объяснил, что журналист, что вины своей в активном участии в несанкционированном митинге не признаю, что для дополнительного подтверждения о моем редакционном задании мне нужен адвокат. Он задумался на мгновение и постановил, что слушание дела переносится на понедельник, чтобы допросить свидетелей. Свидетелями были штурмовавшие городок спецназовцы. В понедельник они без тени смущения на лице лжесвидетельствовали, что я был активным участником акции и не подчинялся требованиям милиции. Я вновь потребовал адвоката. Судья Козодаев сказал, что дело уже практически рассмотрено и адвоката звать поздно. Мне стало весело. Зачитав постановление — 15 суток административного ареста, — судья как-то глупо захихикал, что было неожиданно слышать от такого грузного человека, и, будто доказывая самому себе, сказал, что вот он не поверил тому, что я журналист.

Все милицейские рапорты на задержанных были составлены абсолютно однаково, под кальку. Но судебные решения иногда отличались друг от друга. И не только сроком наказания, но и аргументацией. В постановлении об аресте на 10 суток россиянина Сергея Баранова, студента БГУ, в мотивировочной части было написано так: «Кроме непризнания Барановым С.С. себя виновным в совершенном правонарушении, его вина подтверждается письменными материалами дела». Что там Вышинский со своей «царицей доказательств» — признанием собственной вины как главной уликой по делу! Непризнание вины — вот главное доказательство виновности в правосудии по-белорусски.

В спецприемнике-распределителе кормили каждый день едой хотя и не слишком качественной, но в достаточном количестве. К тому же нас просто завалили

передачами — большими пакетами с разнообразными продуктами, сигаретами, туалетными принадлежностями и одеждой. До сих пор не знаю точно, кто все это нам передавал. Несколько передач мне были сделаны Белорусской ассоциацией журналистов — независимой организацией, неподконтрольной белорусским властям.

Тюремный контингент на Окresteina был уникален. В камерах сидели студенты, учителя, программисты, предприниматели, политологи, журналисты. Большинство арестованных получили по 10—15 суток. Здесь они обсуждали ситуацию в стране, анализировали возможные ошибки, строили планы на будущее. Ничто не может сплотить оппозицию лучше, чем общие тюремные нары. На что надеялся Лукашенко, расправляясь с оппозицией таким образом?

В камере слева от нас сидели канадский журналист Фредерик Левой из Монреяля, оператор Общественного телевидения Грузии Георгий Лагидзе, журналист польского радио Петр Дудинович, украинский журналист Андрей Ралко из газеты «Карпатский голос». В камере напротив сидели польская журналистка Вероника Самолиньска из «Газеты Выборчей», журналистка Общественного телевидения Грузии Нино Георгиани. Она вместе со своим оператором Георгием снимала собравшихся перед тюрьмой на Окresteina родственников и друзей арестованных. Толпа скандировала: «Жыве Беларусь!», из тюремных окон махали руками заключенные. У бедной Нино на глаза навернулись слезы, и это, возможно, стало для милиции знаком того, что она не просто бесстрастный наблюдатель, а сочувствующая. Чуть позже их арестовали. Ей дали 5 суток ареста, Георгию — 15. Московского журналиста с ОРТ Павла Шеремета задержали на улице без всяких видимых причин. У него давние и неприязненные отношения с белорусской властью, которая, видимо, считает, что если Шеремет идет по улицам Минска и без конвоя, то это явный непорядок.

Всего, по данным Белорусской ассоциации журналистов, за время выборов был задержан 41 репортер, в том числе 12 иностранцев.

В нашей камере № 21 для иностранцев собралась дружная интеллигентная мужская компания: украинец Павел Салыга, член организации «Пора», программист и университетский преподаватель из Киева; россиянин Олег Козловский, координатор молодежного движения «Оборона»; россиянин Эдуард Глезин, сотрудник пресс-службы Уполномоченного по правам человека в России Владимира Лукина; дипломат из Варшавы Мариуш Машкевич, бывший посол Польши в Беларуси. Павел Шеремет тоже сидел в этой камере, но 27 марта его освободили за несколько часов до того, как в камеру посадили меня.

Дни в тюрьме тянулись медленно и проходили в разговорах, воспоминаниях, интеллектуальных играх. Бывший польский посол Мариуш Машкевич научил нас тюремной песне польской «Солидарности» Яцека Кочмарицкого, и мы хором пели ее на польском языке, к радости поляков, сидящих в других камерах. Надзиратели не зверствовали, как это бывает в следственных изоляторах и крытых тюрьмах. Некоторые из них даже говорили нам: «Доброе утро».

К иностранцам приезжали консулы из посольств — привозили передачи, свежую прессу, рассказывали новости и давали советы. Кажется, все министерства иностранных дел в той или иной форме выразили протесты по поводу ареста своих соотечественников. Все, кроме российского. Забота о соотечественниках за рубежом у российского правительства жестко политизирована. Одно дело — киллеры в Катаре, коррупционеры в Швейцарии или летчики в Литве, совсем другое — политические заключенные в Беларуси. Впрочем, российский консул в Минске Владимир Малышев один раз пришел, поговорил с арестованными и даже сделал пару передач. Правда, это были самые скромные и незатейливые передачи из всех полученных.

В последний день, за 8 часов до освобождения, меня вызвали из камеры «с вешами», отвезли на милиецком «газике» в отдел гражданства и миграции Центрального РУВД Минска и объявили о высылке из Беларуси. Я должен был выехать в Россию в течение трех часов. В паспорт поставили штамп «Запрещен въезд в Республику Беларусь сроком на 5 лет». Копию постановления направили в МВД Беларуси для занесения фамилии в «Список лиц, въезд которых на территорию Республики Беларусь запрещен или нежелателен». Сняли отпечатки пальцев, сфотографировали в фас и профиль и в сопровождении милиции отвезли на железнодорожный вокзал.

Несколькими часами позже точно так же выслали из страны Глезина и Козловского.

Я ехал в поезде Варшава — Москва, смотрел из окна вагона на стены домов и гаражей, разрисованные лозунгом «Хопіць!» («Хватит!»), и вспоминал молодежь палаточного городка. Их бескорыстная любовь к свободе в тысячу раз прекраснее самых бойких статей журналистов и самых умных анализов политологов.

«Шницеля» и капуста

Вадим Казначеев

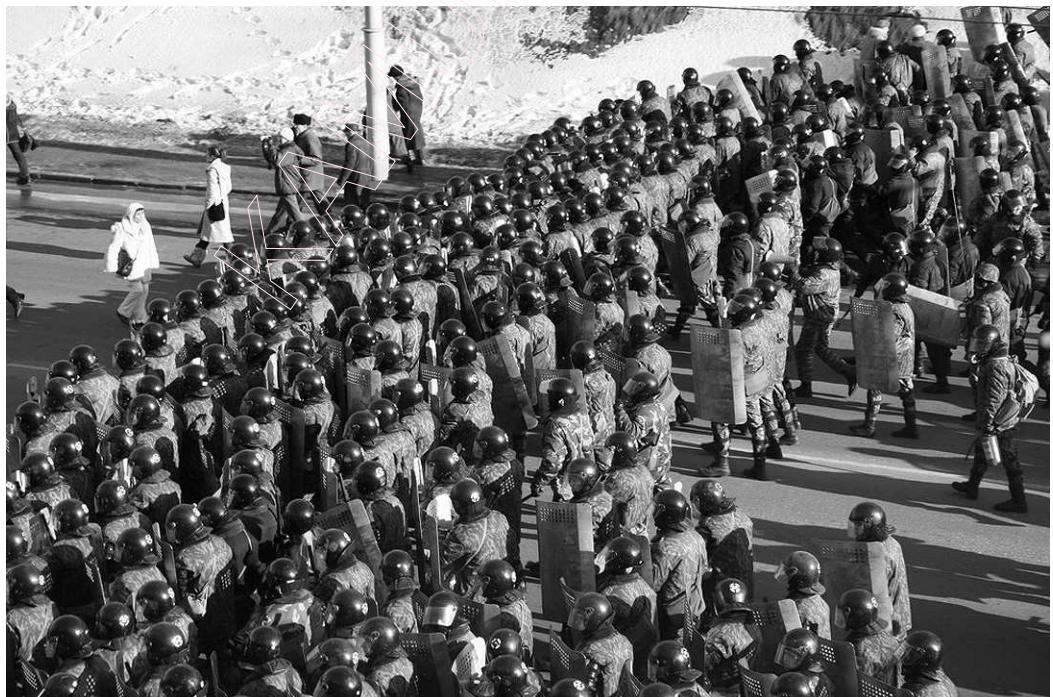
«А вы знаете, какой у нас тут рацион для заключённых? У нас тефтели — с кулак! Шницеля — с ладонь!» — с видимой гордостью рассказывал рослый подполковник, когда мы после суда приехали на Окрестина, чтобы забрать свои вещи. «Что вы душу травите? — говорю. — Знаете, чем нас в Жодино кормят?» «А за Жодино мы не отвечаляем!» — сказал подполковник, делавший своему учреждению такой пи-ар, что впору вешать над спецприёмником плакат «Добро пожаловать!»

Как во всяком пи-аре, здесь содержалось некоторое преувеличение: председатель Объединённой гражданской партии Анатолий Лебедько, проведший на Окрестина 15 суток, говорил о «сморщеных котлетках». Однако в любом случае это не шло в сравнение с питанием в Жодинском СИЗО при тюрьме особого режима.

Ещё до суда Жодинская тюрьма встретила нас ужином: капустой. Отведав её, на следующий вечер наша камера в полном составе от ужина отказалась. Тотчас же камеру посетил майор с вопросом, не объявили ли мы коллективную голодовку и какие у нас претензии. Мы объяснили, что претензии только к качеству пищи, и голодовки мы не объявляли, просто эту капустку есть не хотим. Майор сразу успокоился: «Ребята, вы же понимаете, что не в санаторий попали».

После этого форма вопроса обычно звучала так: «Кто-нибудь ужинать будет?» «А что на ужин, капуста?» «Да!» «Никто не будет!»

Впрочем, не только капуста. Однажды на вопрос, что сегодня на обед, раздатчик-милиционер важно ответил: «Курица!» Как выяснилось, по каше неизвестного происхождения (были разные версии, из какой именно крупы она сделана, и к общему мнению прийти не удалось) были размазаны волокна, надо полагать, из куриного мяса. Блюдо было настолько тошнотворным, что почти целиком ушло в

канализацию: мы предположили, что эта субстанция мало отличается от той, которая по определению должна туда уходить — т.е., как в антиутопии Владимира Бойновича, «первичный продукт не отличается от вторичного». Однако мы ошиблись: канализация не вынесла такого наплыва и забилась. После того, как милиционеры её прочистили, нам было настоятельно рекомендовано выбрасывать остатки пищи в мусорное ведро.

Хотя бывали и исключения: так, гороховый супчик был очень даже ничего, где-то на уровне студенческой столовой.

Перед тем, как везти нас на суд в Минск, сначала поступила команда сдать постельное бельё. Затем переиграли: «Постельное бельё не сдавать». Вспомнилось, как у М.Булгакова главврач дурдома сказал по поводу пациента, пострадавшего от сатаны: «Эту комнату не занимать, постельное бельё можно не менять. Через два часа гражданин Бездомный опять будет здесь». То бишь, обвинительные приговоры суда были предрешены, и не через два часа, положим, а в полдесятого вечера — после суда мы в полном составе вернулись в нашу 75-ю камеру.

Время было, по тамошним параметрам, позднее — и, оставшиеся без обеда, на ужин мы также не рассчитывали. Однако из отверстия в двери вдруг послышался вопрос: «Будете ужинать?»

— Капуста?

— Каша!

— Будем!

То ли произошла какая-то накладка, то ли это юмор такой — однако в 22.00 нам, без намёка на кашу, выключили свет. Как только это произошло, в полутьме раздался голос студента-архитектора Саши Пирейко: «Каши не дали! Я не смогу передать эту интонацию — столько в ней было детской обиды и изумления перед превратностями жизни: ну, в самом деле, мало того что в тюрьму посадили — так ещё и каши не дали! Затем прозвучало: «Отбой!» «Дайте каши!» — в отчаянии крикнул Саша — глас вопиющего в пустыне.

Саша, впрочем, быстро смирился с судьбой и начал рассказывать анекдоты. Когда степень их непристойности превышала все пределы — с нижних нар приподнимался викарий Оршанской парохии Святого Язэпа Андрей Сидорович и грозил ему не столько небесными, сколько земными карами. Надо заметить, что Саша по вероисповеданию католик, и иной раз, прежде чем завести речь, он осторожно осведомлялся: «Святой отец спит?» «Я всё слышу!» — доносилось с нижних нар. Что, однако, лишь слегка сдерживало — но в конечном итоге не останавливало «блудного сына»...

Прайсьці праз Плошчу

Тацяна Сынітко

Успамін пра Плошчу для мяне — як успамін пра шчасьце. Гэта «свята, якое заўжды з табой», і яго не адобраць ні Лукашэнку, ні ягоным памагатым з СОБРаў, КДБ і спэцыназаў. Для кожнага, хто быў ТАМ, гэта, бадай, самы істотны набытак. Вядома, добра было б здабыць яшчэ й дэмакратыю, але... але...

Плошча — як лакмусавая паперка. Тут было ўсё проста, як на вайне: вось подзвіг, вось страх, а вось — сапраўдная подласыць і нож у сыпіну... У звычайнym жыцьці многае прыхаванае ўмоўнасцямі. Псыхалагічна чалавек, які пабачыў крайняя праявы чалвечай сутнасці ў чыстым выглядзе, звычайна імкненца перанесьці гэта адчувањне на штодзённасць. Але тыя, хто ня быў з табой ТАМ — няважна, на Плошчы, у турме, на вайне альбо проста на пажары, — падаюцца здольнымі зразумець толькі розумам, але няздольнымі адчуць. Гэтым тлумачыцца фэномэн вылучэння «нашых», гэтага «баявога» братэрства. Нешта падобнае ёсьць, напрыклад, у ветэранаў, якіх мы маем звычку лаяць за прыхільнасць да нашага галоўнага апанэнта.

Калі назіраеш сустрэчы людзей, што даўно ня бачыліся, адразу бачна, хто з іх быў разам на Плошчы, а калі пащацавала, то і ў турме. (Многія, хто не патрапіў у турмы разам з усімі ў ноч на 24 сакавіка, удзень проста плакалі). Тыя, хто прайшоў разам Плошчу, а потым ня бачыўся пару дзён, абдыналіся, як родныя, а часта проста кідаліся пры сустрэчы адзін аднаму на шыю. Тыя, хто праз гэта не прайшоў, сустрэўшыся нават праз пяць гадоў, у лепшым выпадку паціскалі руکі. Людзі, што разам перажылі вялікае шчасьце, вялікае гора ці выпрабаваныні, будуць памятаць пра гэта ўсё жыцьцё. Калі Наташу Старасціну, якая на плошчы карміла людзей на кухні намётавага мястэчка, зьбіла машына КДБ (па апісаныні падобная на туу, на якой праз тры дні скрадуць Анатоля Лябедзьку), да яе за тыдзень не дайшлі ні праваабаронцы, камітэт дапамогі пацярпелым, ні штаб Мілінкевіча (сам Мілінкевіч, калі стала вядома пра гэты выпадак, ужо сядзеў). Да яе, запалоханай і зьбітай, хадзілі толькі «нашыя» — людзі з намётаў і жодзінскіх камэрэй. Найбольш падтрымалі дзяўчыну хлопцы з дэмакратычнай расейскай «Оборны», арганізацыі кшталту нашага «Зубра». І не таму, што да пераезду ў Беларусь Наташа жыла ў Маскве, проста яны не маглі паставіцца інакш.

Па вялікім рахунку, Менск ня быў гатовы да Плошчы. Толькі пасля таго, як вызвалілася, я даведалася ад прадстаўнікоў украінскай «Поры», што ім у нас на Каstryчніц-

кай не далі виступіць. Прычым ня толькі 19-га, калі многае яшчэ было незразумела — нават 20-га. Прадстаўнік «Поры» сыйшоў, толькі калі заставалася паўгадзіны да кіеўскага цягніка, і каб не мінакі на прасыпэцце, быў бы затрыманы спэцназам. А яшчэ праз 20 хвілінаў Сіўчык абвясціў у мікрофон, што ўсталяваныя першыя 4 намёты. Гэта азначала, што Плошча становіцца НАШАЙ. У адрозненінне ад «афіцыйнай», «дарослай» апазыцыі, «нашыя» не імкнуліся давесыці ўладам, што мы — гэткія вучні-выдатнікі з прыкладнымі, пры ўсім іншадумстве, паводзінамі. Яны не падтрымалі гэбэшныя байкі пра «баевікоў» з Украіны, бо ведалі: «Пора» — гэта ліберальная партыя, што ўтварылася з аналягу нашага «Зубра». Між іншым, гэта «Пора» ставіла на кіеўскім Майдане першыя намёты, і мае сябры ішлі туды гатовымі памерці. Нашыя ж сапраўдныя «баевікі» — байцы спэцназу — былі вельмі засмучаныя. Ужо на Акрэсьціна яны таемна ад начальства пыталіся ў мяне: 1) дзе «Пора» і куды я запраторыла яе сцяг? 2) чаму да намётавага мястэчка не прыехала ўся Беларусь? 3) ці можа Захад увесыці войскі?... і галоўнае: 4) як цяпер жыць далей?

Намёты гарадок стаўся свайго роду правакацыяй. «Правакацыя — рэпрэсія — рэвалюцыя»... Ня ведаю, наколькі ў дадзеным выпадку справядлівая гэта старая формула. Ведаю, што гэта была аплявуха рэжыму, а таксама тым аднадумцам, якія баяліся ці больш ні ў што ня верылі. Мне не шкада такіх аднадумцаў. Гэта з-за іх цяпер давядзеца альбо к чортавай матары зъяжджаць, альбо садзіща ў турму па артыкуле кшталту тых, што прапануе Сухарэнка. У сумленнага чалавека, які хоча дзейнічаць, цяпер няма альтэрнатывы: альбо палітычная эміграцыя, альбо пагроза турмы (добра, што зь ёй нас ласкова пазнаёмлі). І так будзе, пакуль старыя апазыцыянэркі будуць крычаць: «Падалей ад гэтай кампаніі!», бачачы, як я гутару з міліцыянтамі. А зь імі трэба размаўляць — гэта таксама досьвед Плошчы. Калі на Майдане ў Кіеве мае сябры спыталі амапаўцаў: «Што будзеце рабіць, калі мы пойдзем на штурм Кабінету міністраў?» — тыя адказалі: «Разъвернемся ды пойдзем наперадзе».

А яшчэ трэба, каб на плошчах «вязалі» журналістай. Можна самім здавацца па адным на аўтазак, гэтага хопіць. Мой аргумент жалезнейшы за ўсе на съвеце. Як толькі міліцыя бачыць сярод затрыманых нас, людзей перастаюць біць! Што яшчэ трэба? Калегі, якіх «загрэблі» ў намётовым лягеры ў ноч на 24-е, не дадуць схлусіць: у парыўнаныні зь іншымі мы (і тыя, хто з намі) сядзелі ў найлепшых умовах. Ставіліся да нас з калегамі добра, нават з павагай. Сядзець — ня страшна, калі ведаеш, завошта.

Цяпер, калі мінуў час, я шкадую толькі аб адным: што не засталася жыць у намётах на суткі раней. Тады б мы пасьпелі падключыць падрыхтаваную апаратуру і пачаць працу ў прэс-цэнтры нашага лягера. Уяўляеце? На вялікім экране пачынаюцца іхнія «Наши новости», а ў нас — «НАШЫЯ НАВІНЫ», прычым ужывую. Жывое інтэрв'ю Мілінкевіча і Казуліна, сяброў «Маладога Фронту», «Поры», «Обороны», дзяўчынкі, якую «чорныя гусары» прымусілі зъесці бліны на шляху на Плошчу... Бабулек, што так і не пасьпелі потым прынесыці вінегрэт апоўдні 24-га... У прынцыпе, нават камандзір спэцназу сказаў бы нам пару словаў... Плюс 1-2 разы на дзень прэс-рэлізы на двух ці трох мовах... Магчыма, за гэта, як казала мая судзьдзя, мне б «дадалі». Гэта дробязь. Проста жудасна шкада ідэі. Магчыма, яе ўдасца ажыцьцяўіць іншым разам, няхай сіламі іншых людзей. Калі толькі магчыма «ўвайсьці ў адну раку двойчы».

...Уchora сустрэла ў горадзе «нашага» спэцназаўца. Ён вёз мяне ў Жодзіна і паводзіў сябе вельмі прыстойна. Некалькі хвілінаў мы ішлі насустрэч, гледзячы адзін аднаму ў очы, гадаючы, ці не абазналіся. Гэтак і разыўшліся, круцячы галовамі. «Прывітанье такой і такой роце!» — хацела сказаць я. Але побач з «нашым» ішоў «чужы» міліцыянт...

Рэпартаж на выдыху

Сяржук Серабро

Гэта быў першы сапраўдны дзень вясны. Народ на вуліцах усъміхаўся сонцу, якога так не хапала апошні тыдзень. Пры набліжэнні да Кастрычніцкай плошчы людзей рабілася болей. Усё часьцей кідаліся ў вочы значыкі «За свабоду», бел-чырвона-белая і васільковая стужкі.

Аднак ля плошчы народ у непараразуменьні спыняўся — ходнікі былі перагароджаныя міліцыянтамі ў чорнай форме, а на месцы сустрэчы працавалі сънегаў-борачная тэхніка і бульдозэры, якія чамусыці руйнавалі каток. «Людзі ў чорным» не пускалі нават тых, хто жыў у суседніх дамах. Паступова на ходніках сабралася вельмі шмат людзей, якім даводзілася стаяць вельмі шчыльна. Там-сям над галовамі луналі съцяжкі, дзецы, дзяўчата і жанчыны несылі кветкі — блакітныя касачы, белыя і чырвоная ружы і гвазьдзікі. Усе чакалі, калі ж здымуць заслоны і пратусыцяць на плошчу, як гэта было 19-га.

Аднак нечы пачварны разум вырашыў іначай. Калі народу сабралася шмат, яго пачалі «ўціскаць» назад — у падземныя пераходы і мэтро. Уявіце сабе, што вы спрабуеце загнаць назад у цюбік зубную паству — тое самае рабілі зь людзьмі на падыходах да Кастрычніцкай плошчы. Не дапамагалі ні воклічы — «Міліцыя з народам!», ні адчайнае — «Фашысты!», якое вырывалася ў тых, хто ляцеў па прыступках уніз. Неверагоднымі высілкамі ў шэрагі перад міліцыяй прабіліся мужчыны, яны счапіліся рукамі і жывой заслонай прыкрылі дзяцей і жанчын. І тады нарадзіўся пад зямлёй і вырваўся на сонца крик: «Не — другой Нямізе!». Ад гэтага стогну сумеліся нават міліцыянты. Яны сталі адступаць, іх шэрагі разарваліся, і на паверхню выйшаў народ. Літаральна за лічаныя сэкунды ўвесь ходнік ад «Мак-Дональдза» да Кастрычніцкай плошчы запоўніўся людзьмі. Над галовамі ўзвіліся съцягі, у першых шэрагах ішлі сівятары з іконамі і напрастольным крыжам, побач лунаў штандар з Багародзіцай — герб Менску. Гледзячы на гэтую калону, нельга было паверыць, што столькі людзей магло зъмяшчацца ў падземных пера-

ходах. Па абодва бакі прасьпэкту, суседніх вуліцах адбывалася тое ж самае. Аднак на дапамогу «людзям у чорным» аднекуль з завулкаў выбеглі экіпаваныя ў каскі з забраламі і накаленнынкі шэрагі з шэйронамі «спэцыяльная брыгада міліцыі». Гэта былі зусім маладыя хлопцы. Ззаду, праз кожныя некалькі чалавек за імі стаялі афіцэры або бамбізы-спэцназаўцы — гэткія «заградатрады». Загады аддаваліся вельмі своеасабліва — афіцэр стукаў іх ззаду па шлеме рукаяткай дубінкі. Аўтамабілі на прасьпэкце сыгналі ў знак салідарнасці з народам, які прыйшоў съвяткаваць Дзень Волі. Сыгналі нават аўтобусы і трамвайныя вагонныя вагонеткі.

Каб заглушиць гэты гук, міліцыя ўключыла сырэну, а потым перакрыла рух па прасьпэкце.

З вуснаў у вусны перадавалася вестка, што мітынг пераносіцца ў сквэр Янкі Купалы. Людзі накіраваліся на новапрызначанае месца. Праз горад расцягнулася даўжэйшая калёна — калі яе «галава» ўваходзіла ў сквэр, «хвост» быў яшчэ ля «МакДональдза». Пакуль людзі зьбіраліся, арганізаторы падносялі калёнкі і ўзмацняльнікі. Стала вядома, што аўтамабіль з добрай узмацняльнай апаратурай затрымала міліцыя.

Паступова ўвесь сквер запоўніўся людзьмі. Мітынг ужо пачаўся, а людзі ўсё падыходзілі і падыходзілі. Сотні сцягоў і сцяжкоў луналі над галовамі. Ашаламляльную колькасць удзельнікаў можна было ацаніць паводле таго, што воклічы паступова сціхалі недзе далёка-далёка, за межамі сквэру. Выступілі кандыдаты ў прэзыдэнты Аляксандар Казулін і Аляксандар Мілінкевіч, шэраг вядомых беларускіх палітыкаў, прадстаўніца Сойму Польшчы. Слова ўзяў наш зямляк Уладзімер Арлоў, ён заклікаў забыць пра амбіцыі, забыць пра партыі і ўсім аб'яднацца. Было абвешчана стварэнне «Народнага руху вызвалення Беларусі». Іducы з мітынгу, кожны разумеў, што сёняня на вуліцы выйшла не апазыцыя, а Народ. Апазыцыя сталі тыя, хто супрацьстаяў гэтаму Народу. Аўтамабіль зноў віталі ўдзельнікаў мітынгу гудкамі.

Я ніколі ня бачыў столькі павагі да журналістаў у самага рознага люду, як на вуліцах Менску 25 сакавіка. Людзі былі гатовыя на любую дапамогу — падставіць плечы, падсадзіць на высокое месца. Адзінае, што яны прасілі, — каб журналісты расказаі пра іх пратэст, каб паказалі, як людзей душылі ля сьцен, паказалі, што на вуліцы выйшлі не наркаманы і «адмарозкі», а Народ. Менш, зразумела, піётэту да журналістаў адчуvalі «сілавікі». Падчас здымкаў спэцназаўцу ўдалося вытузнуць мяне з шэрагаў дэмантрантаў, але пачуліся галасы: «Прэса! Журналіст! Рэпартэр!», і калегі проста выхапілі мяне з міліцэйскіх рук. І такое паўтаралася неаднойчы. Салідарнасць — гэтае слова многае значыць у такія моманты. Найлепшай абаронай для нас былі аб'ектывы і мікрофоны калег. Адзіным актам гвалту, які быў учынены мірнымі дэмантрантамі, стала выгнанье з мітынгу здымачнай групы Беларускага тэлебачання. Да глыбіні душы абураныя той маной, тымі бессаромнімі паклёнамі, тымі інфармацыйнымі памяямі, што ліліся з экранаў тэлевізараў, людзі проста вытурылі гэтых «палітрукоў» рэжыму. Ніхто не зачапіў іх пальцам, проста закідалі сънежкамі. І ніводзін з журналістаў не паспрабаваў абараніць «палітрукоў»...

Дзень Волі скончыўся разгонам і зьбіцьцём мірнага шэсьця дэмантрантаў на Акрэсціна, дзе за кратамі знаходзіліся сотні бязвінных удзельнікаў акцыі пратэсту супраць фальсифікацыі выбараў. Гэта быў марш адчаю і самаахвярнасці. Той крок, пасля якога кожны чалавек мусіць падняцца, выпрастацца і адстаяць сваё права на свабоду. Іначай Чалавекам ён ужо звацца ня можа...